

**Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Σχολή Επιστημών της Αγωγής
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης**

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Επιστήμες της Αγωγής»
Κατεύθυνση: Ανθρωπιστικές Επιστήμες στην Εκπαίδευση**

Θέμα:

**Το κοινωνικό περιεχόμενο της ποίησης
στο Δημοτικό Σχολείο**

**Βικτωρία Μπάρμπα
Α.Μ. 323**

Συμβουλευτική Επιτροπή

Επιβλέπων: Γεώργιος Δ. Καψάλης

**Μέλη: Σμαράγδα Παπαδοπούλου-Μανταδάκη
Σπανάκη Μαριάννα**

Ιωάννινα 2016

**Το κοινωνικό περιεχόμενο της ποίησης
στο Δημοτικό Σχολείο**

Περίληψη

Σκοπός της διπλωματικής εργασίας είναι να προσδιοριστεί το περιεχόμενο της ποίησης στο Δημοτικό Σχολείο. Διερευνήθηκαν οι αξίες και η σχέση αυτών με την κοινωνία, το σχολείο και την ποίηση.

Συγκεκριμένα, μελετήθηκαν ο Νόμος 1566/85, τα Δ.Ε.Π.Π.Σ. (Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών), τα Α.Π.Σ. (Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών), το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για τη Γλώσσα και τη Λογοτεχνία στο Δημοτικό Σχολείο (Αθήνα 2011), τα σχολικά βιβλία της Γλώσσας και τα Ανθολόγια Λογοτεχνικών Κειμένων όλων των τάξεων του Δημοτικού, καθώς και τα αντίστοιχα βιβλία δασκάλου. Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε για την ερευνητική προσέγγιση είναι η Ανάλυση Περιεχομένου. Οι τελικές κατηγορίες αξιών που προέκυψαν είναι οι εξής: γνωστικές, εθνικές, θρησκευτικές, ιδεολογικές-πολιτικές, κοινωνικές, οικολογικές και πολιτισμικές.

Το γενικό συμπέρασμα έδειξε ότι κυριαρχούν οι κοινωνικές αξίες. Στη συνέχεια ακολουθούν οι γνωστικές, οι θρησκευτικές, οι ιδεολογικές-πολιτικές αξίες, οι οικολογικές, οι πολιτισμικές και οι εθνικές αξίες. Το περιεχόμενο της ποίησης είναι κοινωνικό. Η ποίηση γίνεται κατανοητή μόνο μέσα στο κοινωνικό της πλαίσιο. Προβάλλει την ανάγκη κοινωνικοποίησης του ατόμου και τονίζει πως κάθε ατομική βελτίωση στόχο έχει τη συλλογική πρόοδο. Ωστόσο, κάποιες κοινωνικές συμβάσεις αναθεωρούνται και εδώ έγκειται ο ρόλος της λογοτεχνίας και του πνευματικού ανθρώπου.

Η ποίηση, εκτός από κοινωνικό, έχει και διδακτικό χαρακτήρα. Προσφέρει νέες γνώσεις, οι οποίες χρησιμοποιούνται από τα άτομα στην κοινωνική τους ζωή. Πολλές φορές, η ποίηση έχει θρησκευτικό περιεχόμενο. Αναφέρεται σε στιγμές από τη ζωή του Χριστού, σε χριστιανικά ήθη και εθιμοτυπικές τελετουργίες. Με την ποίηση, ακόμη, επιδιώκεται η διαμόρφωση κριτικού πνεύματος και αισιόδοξης στάσης προς τη ζωή, ο σεβασμός του «άλλου» και η αποδοχή της διαφορετικότητας, η απόκτηση οικολογικής συνείδησης, η γνωριμία με τη λαϊκή παράδοση και τον ελληνικό πολιτισμό και η έκφραση αγάπης προς την πατρίδα.

Τελικός στόχος είναι αναμόρφωση των Προγραμμάτων Σπουδών, η ενσωμάτωση δηλαδή περισσότερων ποιημάτων στα σχολικά εγχειρίδια και η προσαρμογή του περιεχομένου αυτών στην κοινωνική πραγματικότητα, η οποία χαρακτηρίζεται από

ρευστότητα σε όλους τους τομείς. Ο ρόλος, βέβαια, του δασκάλου είναι καθοριστικός, καθώς είναι αυτός που θα εφαρμόσει τα Προγράμματα Σπουδών και θα κάνει τους μαθητές να αγαπήσουν την ποίηση και να την αναζητούν.

Λέξεις-κλειδιά: Αξία, Νόμος 1566/85, Δ.Ε.Π.Π.Σ., Α.Π.Σ., Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, σχολικά βιβλία Γλώσσας Δημοτικού, Ανθολόγια Λογοτεχνικών Κειμένων Δημοτικού.

Abstract

The aim of this paper is to be defined the content of poetry found in poetry primary school books. There have been studied values and their relation with the society, the school and the poetry.

More specifically, there has been close scrutiny into the 1566/85 Law, the Cross Curriculum Framework (D.E.P.P.S.) and Record of Courses (A.P.S.), the New Curriculum Framework for Greek Language and Modern Greek Literature in primary school (Athens 2011), the Books of Greek Language and Modern Greek Literature of all grades of primary school and the teacher's books for the same grades. The method that was used for the research process is Content Analysis. The final sorts of values that come to the surface are the following ones: cognitive, national, religious, ideological-political, social, environmental and cultural.

The final result has showed that the social values prevail. Secondly, the cognitive, the religious, the ideological-political, the environmental, the cultural and the national values dominate. Poetry bears a social content and can be understood only through society. It promotes the need for socializing and emphasizes that each personal achievement drives towards common advancement. However, some social conventions are to be revised while this also falls within the scope of the role of Literature and of the spiritual leaders.

Poetry has, not only social, but also educational content. It offers new knowledge, which is used by people in their social life. In many times, poetry has a religious content. Life of Jesus, Christian customs and traditional rituals often refer to poetry. Furthermore, through poetry there are pursued the formation of critical thinking and optimistic attitude towards life, the respect and the acceptance of difference, the acquisition of environmental conscience, the acquaintance with Greek tradition and Greek culture and the love for the country.

The final goal of this research is the reformation of the Curriculum Framework. A greater number of poems should be taught in schools. These should be related to society, which is instable. The teacher has an important role, because the Curriculum Framework is implemented by him. Furthermore, he will boost his pupils to love poetry.

Keywords: Value, the 1566/85 Law, Cross Curriculum Framework (D.E.P.P.S.), Record of Courses (A.P.S.), New Curriculum Framework, Greek Language Books and Modern Greek Literature Books of primary school.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	3
Abstract.....	5
Περιεχόμενα.....	7
Εισαγωγή.....	10

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ:

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η έννοια: «Αξία».....	13
Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αξιών.....	13
Θεμελιώδεις αξίες.....	14
Η σημασία των αξιών για την κοινωνία.....	15
Η σχέση των αξιών με τον θεσμό του σχολείου.....	17
Η έννοια της ποίησης.....	19
Η σημασία της ποίησης.....	20
Ιστορική αναδρομή της ποίησης.....	21
Σχολικά εγχειρίδια στην Ελλάδα και ποίηση.....	25
Η ποίηση ως μέρος κοινωνικής πρακτικής.....	27
Πρόσληψη και ερμηνεία.....	27
Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.) Δημοτικού.....	29
Το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας και της Λογοτεχνίας στο Δημοτικό Σχολείο.....	30
Η προσέγγιση της ποίησης.....	32

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ:
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Μεθοδολογική προσέγγιση: Βασικά χαρακτηριστικά.....	34
Ερευνητικό υλικό.....	34
Σκοπός και στόχοι της έρευνας.....	35
Ανάλυση Περιεχομένου.....	35
Ερευνητικά ερωτήματα.....	36
Παρουσίαση ερευνητικών δεδομένων.....	37
Κατηγοριοποίηση των αξιών.....	37
Γνωστικές αξίες.....	37
Εθνικές αξίες.....	37
Θρησκευτικές αξίες.....	38
Ιδεολογικές-Πολιτικές αξίες.....	38
Κοινωνικές αξίες.....	39
Οικολογικές αξίες.....	39
Πολιτισμικές αξίες.....	39

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ:
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Κατηγοριοποίηση και συζήτηση αποτελεσμάτων ανάλυσης περιεχομένου.....	41
Νόμος 1566/85.....	41
Δ.Ε.Π.Π.Σ. της Ελληνικής Γλώσσας για το Δημοτικό Σχολείο.....	45
Α.Π.Σ. της Ελληνικής Γλώσσας για το Δημοτικό Σχολείο.....	49
Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας και της Λογοτεχνίας στο Δημοτικό.....	56
Διδακτικό υλικό.....	60
Σχολικά βιβλία της Γλώσσας.....	61
Α΄ Τάξη.....	61
Β΄ Τάξη.....	64
Γ΄ Τάξη.....	71
Δ΄ Τάξη.....	75

Ε΄ Τάξη.....	79
ΣΤ΄ Τάξη.....	84
Ανθολόγια Λογοτεχνικών Κειμένων.....	90
Α΄-Β΄ Δημοτικού.....	90
Γ΄-Δ΄ Δημοτικού.....	95
Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού.....	101
Βιβλίο δασκάλου.....	109

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ:

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Γενικά συμπεράσματα και προτάσεις.....	111
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	122

Εισαγωγή

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διευκρινιστεί το περιεχόμενο της ποίησης στο Δημοτικό Σχολείο. Διαρθρώνεται σε τέσσερα μέρη:

Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει το **Θεωρητικό Πλαίσιο**, στο οποίο επιχειρείται η θεωρητική προσέγγιση του ζητήματος των αξιών, ο ορισμός της ποίησης και η σύνδεση αυτής με το Δημοτικό Σχολείο και την κοινωνία. Στην πρώτη ενότητα, η έννοια «αξία» προσεγγίζεται ως μια διαδικασία εν εξελίξει κατά την οποία διαμορφώνεται η συμπεριφορά του ατόμου. Οι αξίες αποτελούν συστατικά στοιχεία του πολιτισμού μιας κοινωνίας, μεταδίδονται από τη μια γενιά στην άλλη και εσωτερικεύονται από τα άτομα με τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης. Είναι ατομικές ή ομαδικές. Χαρακτηρίζονται από σταθερότητα και ανθεκτικότητα στον χρόνο. Οι κοινωνικές συνθήκες, ωστόσο, επηρεάζουν τόσο το περιεχόμενο όσο και την ύπαρξη των αξιών. Το σχολείο, ως κοινωνικοποιητικός θεσμός, συμβαδίζει με τις προταγές της κοινωνίας και στοχεύει να καταστήσει τον μαθητή μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα με αξίες, ώστε να μπορεί ο ίδιος να ανταπεξέλθει στη σημερινή κοινωνική πραγματικότητα. Στη δεύτερη ενότητα, προσδιορίζεται η έννοια της ποίησης και επισημαίνεται η σημασία αυτής. Επιχειρείται μια ιστορική αναδρομή της ποίησης από τον 11^ο περίπου αιώνα έως και σήμερα. Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στα σχολικά εγχειρίδια που χρησιμοποιήθηκαν και χρησιμοποιούνται στην Ελλάδα και προσδιορίζεται η θέση της ποίησης σε αυτά. Τονίζεται πως η ποίηση λειτουργεί ως κάτοπτρο της κοινωνικής πραγματικότητας και γίνεται κατανοητή μόνο στο κοινωνικό της πλαίσιο. Η πρόσληψη της ποίησης εξαρτάται από τον αναγνώστη και το κοινωνικοπολιτισμικό υπόβαθρο αυτού. Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (στο εξής: Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (στο εξής: Α.Π.Σ.) δίνουν έμφαση στην ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του μαθητή και στην επιτυχή κοινωνική ένταξη αυτού, αφενός μέσα από τη συγκρότηση και αποδοχή κοινών αξιών και αφετέρου με την ανάπτυξη ικανοτήτων και δεξιοτήτων. Σύμφωνα με το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, αποσκοπείται η κριτική αγωγή στον σύγχρονο πολιτισμό. Προτείνεται η βιωματική, διακειμενική και διαθεματική προσέγγιση της ποίησης και η εφαρμογή ομαδοσυνεργατικών μεθόδων διδασκαλίας.

Στο **Μεθοδολογικό Πλαίσιο** (δεύτερο μέρος) γίνεται καταγραφή των χαρακτηριστικών στοιχείων της μεθοδολογικής προσέγγισης που ακολουθείται. Επιλέγεται η Ανάλυση Περιεχομένου (“Content Analysis”) ως ερευνητικό εργαλείο συλλογής δεδομένων. Το ερευνητικό υλικό περιλαμβάνει τα εξής: τον Νόμο 1566/85, το Δ.Ε.Π.Π.Σ., τα Α.Π.Σ., το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, τα διδακτικά εγχειρίδια (βιβλία της Γλώσσας και του Ανθολογίου Λογοτεχνικών Κειμένων όλων των τάξεων του Δημοτικού) και τα αντίστοιχα βιβλία δασκάλου. Η έρευνα αφορά μαθητές Δημοτικού, διότι βρίσκονται στη φάση διαμόρφωσης της ταυτότητάς τους και υιοθέτησης στάσεων και αξιών. Τα ερευνητικά ερωτήματα έχουν να κάνουν με τα είδη αξιών που διαμορφώνουν οι μαθητές και με τη συχνότητα εμφάνισής τους στο ερευνητικό υλικό. Οι τελικές κατηγορίες είναι οι εξής: γνωστικές, εθνικές, θρησκευτικές, ιδεολογικές-πολιτικές, κοινωνικές, οικολογικές και πολιτισμικές. Ακολουθεί η παρουσίαση των ερευνητικών δεδομένων και η εξαγωγή συμπερασμάτων. Τελικός στόχος είναι η αναμόρφωση του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών, των σχολικών εγχειριδίων και των βιβλίων δασκάλου.

Στο τρίτο μέρος υπάρχει η ενότητα **Παρουσίαση Δεδομένων και Συζήτηση**, στην οποία επιχειρείται αναλυτική παρουσίαση των δεδομένων, όπως ανιχνεύονται στο ερευνητικό υλικό, και εποπτική παρουσίασή τους σε γράφημα¹. Ο Νόμος 1566/85 δίνει προτεραιότητα στις κοινωνικές αξίες, ενώ το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και το Α.Π.Σ. τονίζουν τις γνωστικές αξίες. Στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών κυριαρχούν οι κοινωνικές και οι ιδεολογικές-πολιτικές αξίες (αιτιολόγηση στάσεων ζωής). Όσον αφορά το διδακτικό υλικό, στο βιβλίο της Γλώσσας της Α΄ Δημοτικού υπερισχύουν οι αναφορές που σχετίζονται με τις θρησκευτικές αξίες, στο βιβλίο της Γλώσσας της Ε΄ Δημοτικού δίνεται προτεραιότητα στις οικολογικές αξίες, ενώ στα βιβλία της Γλώσσας των υπόλοιπων τάξεων του Δημοτικού (Β΄, Γ΄, Δ΄ και ΣΤ΄ τάξεις) επικρατούν οι κοινωνικές αξίες². Στα Ανθολόγια Λογοτεχνικών Κειμένων όλων των τάξεων του Δημοτικού κυριαρχούν οι κοινωνικές αξίες. Τα βιβλία δασκάλου φαίνεται να συμβαδίζουν με το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, οπότε και σε αυτά υπερισχύουν οι κοινωνικές αξίες.

Στο τέταρτο μέρος εντάσσεται η ενότητα **Γενικά συμπεράσματα – Προτάσεις**. Στην ενότητα αυτή συζητούνται όλα τα είδη των αξιών που εμφανίζονται στο ερευνητικό

---

¹ Εξαίρεση αποτελεί το βιβλίο δασκάλου, καθώς οι στόχοι του είναι ανάλογοι με το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών.

² Όσον αφορά το βιβλίο της Γλώσσας της Γ΄ Δημοτικού, προτάσσονται οι κοινωνικές μαζί με τις θρησκευτικές αξίες.

υλικό. Δίνεται έμφαση σε βασικά σημεία αυτών, ενώ θίγονται και τα σημεία που δεν καλύπτονται επαρκώς: πχ. όσον αφορά τις κοινωνικές αξίες, δεν γίνεται αναφορά σε νέες μορφές οικογένειες (πχ. μονογονεϊκή) ή σε σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα, όπως η ανεργία. Εκείνο που αναμένεται είναι η κατάργηση της αποσπασματικότητας, ώστε να αναδειχθεί η αξία της διαθεματικότητας, η βελτίωση και ο εμπλουτισμός των σχολικών εγχειριδίων και με άλλα ποιήματα, ώστε ο μαθητής να έρθει περισσότερο σε επαφή με την ποίηση και να επωφεληθεί από αυτή, και η προσαρμογή του περιεχομένου της ποίησης στις νέες κοινωνικές συνθήκες, ώστε να συνάδει με τα ενδιαφέροντα και την κοινωνική πραγματικότητα του μαθητή. Χρειάζεται με λίγα λόγια αναθεώρηση των Προγραμμάτων Σπουδών, των οποίων η αξιοποίηση των προοπτικών και των δυνατοτήτων τους εξαρτάται και από την προσωπικότητα του δασκάλου.

Σε αυτό το σημείο, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Γεώργιο Δ. Καψάλη, Πρύτανη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και καθηγητή του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Ιωαννίνων για τη συμβολή του κατά τη συγγραφή της παρούσας εργασίας. Επίσης, εκφράζω τις ευχαριστίες μου στα μέλη της συμβουλευτικής επιτροπής για την υποστήριξή τους, την κα. Σμαράγδα Παπαδοπούλου-Μανταδάκη, αναπληρώτρια καθηγήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Ιωαννίνων, και την κα. Σπανάκη Μαριάννα, επίκουρη καθηγήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Ιωαννίνων. Τέλος, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω ολόθερμα τον αδερφό μου, ο οποίος με βοήθησε στις μεταφράσεις των γερμανικών κειμένων, αλλά και τους συμφοιτητές και συμφοιτήτριες του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών, με τους οποίους πορεύτηκα σε αυτό το ταξίδι.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ:

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η έννοια: «Αξία»

Αξία είναι η θετική εκτίμηση για κάποιο πρόσωπο, πράγμα ή για κάποια συμπεριφορά. Είναι μια αφηρημένη αρχή, που χρησιμεύει ως γνώμονας προσδιορισμού και κρίσης της συμπεριφοράς. Οι αξίες εκφράζονται με κανόνες συμπεριφοράς, αποτελούν συστατικά στοιχεία του πολιτισμού μιας κοινωνίας, μεταδίδονται από τη μια γενιά στην άλλη και, κυρίως, εσωτερικεύονται από τα άτομα με τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης (Τσαούσης, 1984: 29).

Αξία έχει κάθε τι που τα άτομα προσπαθούν να το κατακτήσουν. Αξίες προσδίδονται σε αντικείμενα, συμπεριφορές και καταστάσεις και αυτές μπορεί να είναι υλικές, οικονομικές, ηθικές και θρησκευτικές (Ματσαγγούρας, 2000: 116). Γενικότερα, είναι στοιχείο της κουλτούρας, καθώς επηρεάζει τις ενέργειες και καθορίζει τη συμπεριφορά των ανθρώπων (Hillmann, 1986).

Σύμφωνα με τις κοινωνικές επιστήμες, οι αξίες περιγράφονται ως ιδέες ή στόχοι που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο τόσο για ένα άτομο όσο και για μια ομάδα ατόμων σχετικά με τη διαμόρφωση της ζωής τους, ενώ λειτουργούν ως κριτήρια, βάσει των οποίων τα άτομα επιλέγουν και κρίνουν τις πράξεις τους αλλά και τις πράξεις των άλλων (Hillmann, 1986). Τα άτομα μπορούν ελεύθερα να αποφασίζουν ποιες αξίες θα οικειοποιηθούν, στο πλαίσιο των κανόνων της κοινωνίας. Οι αξίες αυτές, όμως, δεν είναι σταθερές. Αντίθετα, διαμορφώνονται σε συνάρτηση πάντα με τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές περιστάσεις και εξελίξεις (Βρεττός, 2005: 25-27).

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των αξιών

Οι αξίες χαρακτηρίζονται από σταθερότητα και ανθεκτικότητα στον χρόνο. Έχουν κλίμακα ιεράρχησης και προσωπικής αποδοχής, που διαφέρει από άτομο σε άτομο. Επιπλέον, ασκούν υψηλές συναισθηματικές επιδράσεις, ιδιαίτερα όσες από τις αξίες αγγίζουν τον τρόπο ζωής του ατόμου (Κωνσταντίνου, 1997: 41-42).

Σημείο αναφοράς των αξιών είναι οι προσωπικές και κοινωνικές νόρμες, δηλαδή ό, τι είναι σωστό, νόμιμο, αισθητικό, επιθυμητό, ιδεώδες, τίμιο, χρηστικό, σημαντικό και εκλαμβάνει υποχρεωτικό χαρακτήρα. Η σπουδαιότητα και το νόημα των αξιών εξαρτάται από τα άτομα ή τις ομάδες αλλά και από μορφολογικά στοιχεία, όπως σταθερές, κριτήρια, αντιλήψεις, ιδιότητες, ικανότητες και ιδέες (Κωνσταντίνου, 1997: 42).

Οι αξίες αποτελούν «ηθικές προσταγές», οι οποίες κατευθύνουν τη συμπεριφορά των ανθρώπων. Κατά τον Max Weber (ό. α. στον Schäfers, 1992: 31), «αξιακά ορθολογικά» ενεργεί όποιος συνειδητά πιστεύει σε αυτό που κάνει και, ταυτόχρονα, καθοδηγείται από ηθικές, αισθητικές και θρησκευτικές αρχές, ανεξάρτητα από επιτυχία και οφέλη.

Θεμελιώδεις αξίες

Οι ασταθείς κοινωνικές συνθήκες της σημερινής εποχής σχετίζονται με την αμφισβήτηση του περιεχομένου των αξιών από τον άνθρωπο ή ακόμη και με την έλλειψη αξιών (Βρεττός, 2005: 25-27). Σε μια πλουραλιστική κοινωνία, όπως είναι η σημερινή, προσφέρεται ποικιλία αξιακών συστημάτων για επιλογή. Το κοινωνικό σύστημα, ωστόσο, συχνά εμφανίζεται αξιακά ουδέτερο.

Οι θεμελιώδεις αξίες είναι οι αξίες που λαμβάνουν τις πρώτες θέσεις στην ιεραρχική κλίμακα των αξιών. Συνιστούν αξίες πάνω στις οποίες θεμελιώνονται άλλες αξίες και αποτελούν προϋπόθεση για τη συμβίωση των ανθρώπων μιας κοινωνίας. Η αναγνώριση και η αποδοχή αυτών οδηγεί τους ανθρώπους στην ευτυχία. (Κωνσταντίνου, 1997: 42-43).

Δεν είναι εύκολη υπόθεση η ιεράρχηση των αξιών, άρα και ο ορισμός των θεμελιωδών αξιών. Η σύνταξη ενός καταλόγου αξιών συχνά συνιστά μια αυθαίρετη καταγραφή, διότι τα είδη των αξιών εμφανίζουν κοινά σημεία μεταξύ τους, με αποτέλεσμα κάποιο είδος να συμπίπτει με κάποιο άλλο ή να αλληλοσυμπληρώνονται (Βρεττός, 2005: 35).

Σύμφωνα με τον Henting (1988, ό. α. στον Κωνσταντίνου, 1997: 43), οι θεμελιώδεις αξίες, που συνιστούν τον πυρήνα του συστήματος αξιών, είναι: η ζωή, η ελευθερία, η ειρήνη – φιλία, η ψυχική ηρεμία, η δικαιοσύνη, η αλληλεγγύη, η αλήθεια, η παιδεία – γνώση, η αγάπη, η σωματική ευελιξία – υγεία, η τιμή – υπόληψη και η ομορφιά. Από

αυτές απορρέουν ένα πλήθος άλλων (δευτερευόντων) αξιών, που προσδιορίζουν συγκεκριμένους κοινωνικούς κανόνες. Δευτερεύοντες αξίες είναι: η ακρίβεια, η υπευθυνότητα, η ανεκτικότητα, η επιμέλεια, κ. ά. Θα μπορούσε κανείς να τις χαρακτηρίσει και ως στάσεις ζωής, αφού έχουν περισσότερο σχέση με την προσωπική, φιλοσοφική θεώρηση της ζωής και με την ιεράρχηση των προτεραιοτήτων στη ζωή.

Η σημασία των αξιών για την κοινωνία

Κοινωνία είναι το σύνολο των ανθρώπων που ζουν ομαδικά σύμφωνα με κανόνες και νόμους και συγκροτούν ένα πλέγμα οργανωμένων ανθρωπίνων σχέσεων (Νικολάου, 2007: 51). Ο όρος προέρχεται ετυμολογικά από το ρήμα κοινωνώ που σημαίνει παίρνω μέρος, συμμετέχω. Σύμφωνα με την κοινωνιολογική έρευνα, κοινωνία είναι η βάση της ανθρώπινης επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης (Δασκαλάκης, 2009: 145). Μέσω του μηχανισμού της αλληλεπίδρασης, τα άτομα-μέλη γνωρίζουν και οικειοποιούνται την πολιτιστική πείρα προηγούμενων γενεών (ήθη, έθιμα, αντιλήψεις και αξίες).

Οι αξίες αποτελούσαν και αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα κοινωνικά ζητήματα. Οι κοινωνικές συνθήκες επηρεάζουν τόσο το περιεχόμενο όσο και την ύπαρξη των αξιών. Οι σημερινές κοινωνίες είναι ευμετάβλητες και χαρακτηρίζονται από αστάθεια, γεγονός που συμβάλλει στην αμφισβήτηση του περιεχομένου ή της ύπαρξης των αξιών (Βρεττός, 2005: 25-27). Σε τέτοιες κοινωνίες, όπως οι σημερινές, που επικρατεί η σύγχυση και η αβεβαιότητα είναι επόμενο να διαπιστώνεται το πρόβλημα των αξιών και να αναζητείται ο επαναπροσδιορισμός του περιεχομένου τους (Κωνσταντίνου, 1997: 41).

Οι κοινωνίες συγκροτούνται από επιμέρους κοινότητες. Κάθε κοινότητα αποτελεί τόπο εισαγωγής στις κοινωνικές αξίες. Τα άτομα που μετέχουν στις κοινότητες αντιλαμβάνονται ότι πρέπει να ακολουθούν ορισμένους κανόνες και να αποδέχονται ορισμένες ηθικές υποχρεώσεις. Τα ενταγμένα στην κοινωνία άτομα σέβονται τόσο τον εαυτό τους όσο και τους άλλους και είναι σε θέση να διαμορφώσουν ελεύθερα τους κοινωνικούς τους ορίζοντες (Etzioni, 1999: 23).

Σε ατομικό επίπεδο οι αξίες καθορίζουν τον τρόπο δράσης κάθε ατόμου, ρυθμίζουν τις αλληλεπιδράσεις του με άλλα άτομα, χρησιμεύουν ως κριτήρια ελέγχου,

αποδοκίμασias και απόρριψης ή επιδοκίμασias και αποδοχής κάποιων στόχων (Κωνσταντίνου, 1997: 42-44). Για ορισμένες κοινωνικές ομάδες οι αξίες αντιπροσωπεύουν θέσεις και ιδανικά και εκφράζουν το επιθυμητό όσον αφορά τον πολιτισμό, τη θρησκεία και την ηθική. Έτσι, λοιπόν, οι αξίες τις οποίες ενστερνίζονται τα άτομα μιας κοινωνίας προσδιορίζουν την κουλτούρα της κοινωνίας αυτής (Νικολάου, 2007: 71).

Στις σημερινές κοινωνίες παρατηρείται το φαινόμενο της αστικοποίησης. Η συγκέντρωση των ατόμων στις πόλεις έχει ως αποτέλεσμα την απομάκρυνση αυτών από τη φύση. Η εφαρμογή της επιστήμης αλλά και της εξελιγμένης τεχνολογίας στην καθημερινή ζωή ολοένα και διευρύνεται (Γκιζελή, 1993: 23-42). Η σχέση του ανθρώπου με τη φύση έχει αλλοιωθεί, καθώς ο ίδιος εκμεταλλεύεται τη φύση για δικούς του σκοπούς. Η σύγχρονη πόλη αναπτύσσεται στη λογική της παραγωγής-κατανάλωσης, γεγονός που δημιουργεί κοινωνικές ανισότητες, οι οποίες γίνονται αντιληπτές. Η φύση του σύγχρονου ανθρώπου έχει αλλοτριωθεί, ο άνθρωπος έχει αποξενωθεί από τον ίδιο του τον εαυτό αλλά και από το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο ζει (Νικολάου, 2007: 140-141).

Οι αξίες είναι αυτές που καθορίζουν τις προτεραιότητες μιας κοινωνίας αλλά και τους κανόνες συμπεριφοράς σε ατομικό επίπεδο και συνιστούν κριτήρια αξιολόγησης συμπεριφοράς σε συλλογικό επίπεδο³. Σύμφωνα με τον Durkheim (1951, ό. α. στη Νικολάου, 2007: 32-34), οι αξίες αποτελούν ένα από τα βασικά συστατικά στοιχεία της ύπαρξης και της συνοχής μιας κοινωνίας και αυτές οργανώνονται σε ένα ιδεώδες, το οποίο η κοινωνία επιβάλλει στα μέλη της. Οι αξίες είναι άμεσα συνδεδεμένες με τη συνείδηση και δεν έχουν κανένα απολύτως νόημα χωρίς αυτή. Στοχεύουν στο κοινό καλό των ανθρώπων, όμως δεν υπαγορεύονται από καμία επίσημη αρχή ούτε από κάποια παράγραφο νόμου (Μουτσόπουλος, 1977: 50-55).

Η ριζική μεταβολή των ήδη υπαρχουσών αξιών βρίσκει αντίθετους τους μελετητές και τους ερευνητές (Βρεττός, 2005: 28). Θα ήταν καλό να γίνει επαναπροσδιορισμός των αξιών⁴, άρα και της συνείδησης, σε σχέση με την εξωτερική πραγματικότητα (Μάνος, 2000: 178). Ο επαναπροσδιορισμός των αξιών θέτει τα θεμέλια για μια νέα κοινωνία, στην οποία η συμπεριφορά των ατόμων θα έχει ηθικό και κοινωνικό χαρακτήρα.

---

³ βλ. Κοινωνιολογία Γ' Λυκείου, βιβλίο μαθητή, σ. 46.

⁴ Οι αξίες αυτές παρέχονται από την επιστήμη, τη φιλοσοφία, την τέχνη και τη θρησκεία (Μάνος, 2000: 180).

Η σχέση των αξιών με τον θεσμό του σχολείου

Η κοινωνία αποτελείται από κοινωνικούς θεσμούς, που αποσκοπούν στη ρύθμιση και την ικανοποίηση των κοινωνικοπολιτισμικών αναγκών του ανθρώπου αλλά και της ίδιας. Ένας από αυτούς τους θεσμούς είναι και το σχολείο. Το σχολείο είναι ένα κοινωνικό δημιούργημα (υποσύστημα της κοινωνίας), που δημιουργήθηκε ιστορικά με βάση τις επικρατούσες πολιτισμικές, οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες. «Είναι ένας οργανισμός⁵ που επιτελεί προσδιορισμένες κοινωνικές λειτουργίες και ο οποίος αποτελείται από ανθρώπους που αναπτύσσουν δράση ανάμεσά τους» (Tillmann, 1987, ό. α. στον Κωνσταντίνου 1997: 70).

Σύμφωνα με τις παιδοκεντρικές παιδαγωγικές θεωρίες και αντιλήψεις, το σχολείο ασκεί αγωγή⁶ με επίκεντρο τον μαθητή, «δίνει έμφαση στην ικανοποίηση των νοητικών, γνωστικών και ψυχοκινητικών αναγκών του μαθητή, οργανώνοντας τις εκπαιδευτικές του δραστηριότητες με βάση την ελευθερία σκέψης, απόφασης, συμμετοχής, κριτικής, επιχειρηματολογίας και γενικά το σεβασμό της προσωπικότητας του ατόμου» (Κωνσταντίνου, 2007: 22-23). Σκοπός του σχολείου είναι «να συμβάλει στην ολόπλευρη, αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνάμεων των μαθητών, ώστε [...] να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να ζήσουν δημιουργικά⁷».

Το σχολείο πέρα από θεσμικό στοιχείο της κοινωνίας αντανακλά σε μεγάλο βαθμό την ίδια την ιδεολογία της, στην οποία συμπυκνώνεται το σύστημα των πολιτισμικών, θρησκευτικών, γλωσσικών, οικονομικών και πολιτικών αξιών. Η σύνδεση σχολείου και κοινωνίας είναι αναμφισβήτητη αλλά και καθοριστική ως προς τον τρόπο με τον οποίο το σχολείο εκφράζει και υλοποιεί τις απαιτήσεις της κοινωνίας, οι οποίες επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τη λειτουργία του (Κωνσταντίνου, 1997: 74).

Οι αξίες μεταδίδονται από γενιά σε γενιά. Η παλαιότερη γενιά ασκεί επιρροή στη μετάδοση των αξιών στη νεότερη γενιά. Το ίδιο συμβαίνει και στο σχολείο, οι εκπαιδευτικοί (παλαιότερη γενιά) είναι υπεύθυνοι για τη γένεση, τη μετάδοση αλλά και την αποδοχή των αξιών από τους μαθητές (νεότερη γενιά). Η εκπαίδευση δεν

---

⁵ Με τον όρο «οργανισμός» εννοούμε την οργανωμένη κοινωνική ενότητα που δημιουργείται νομικά ή συμβατικά, προκειμένου να εκπληρωθούν συγκεκριμένοι σκοποί και να ικανοποιηθούν κοινωνικές ανάγκες (Κωνσταντίνου, 1997: 69).

⁶ Η «αγωγή» εκλαμβάνεται ως σκόπιμη και συνειδητή κοινωνικοποίηση αλλά και ως αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας, που είναι η διαμόρφωση της προσωπικότητας του μαθητή (Κωνσταντίνου, 2007: 24).

⁷ βλ. Ν.1566/85 άρθρο 1 στο Φ.Ε.Κ. τεύχος Α΄ αρ. φύλλου 167.

μπορεί να είναι μια ουδέτερη διαδικασία, καθώς εξαρτάται άμεσα από τις κοινωνικές συνθήκες και μεταβολές, οι οποίες γίνονται αντιληπτές στους μαθητές μέσω του σχολείου (Νικολάου, 2007: 143).

Στην σύγχρονη κοινωνία, όπου παρατηρείται εξασθένηση των αξιών της κουλτούρας, της δημοκρατίας και της ισότητας, απαιτείται ένα σχολικό σύστημα βασισμένο στις αρχές ενός δημοκρατικού σχολείου, στη δημιουργία δηλαδή δημοκρατικών δομών και διαδικασιών που θα ρυθμίζουν την καθημερινή σχολική ζωή αλλά και στη σύνταξη ενός Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών που θα παρέχει στους μαθητές δημοκρατικές εμπειρίες (Νικολάου, 2007: 158-159). Έτσι, μέσω της αγωγής και των δημοκρατικών εμπειριών οι νέοι άνθρωποι γνωρίζουν και –τελικά- ενστερνίζονται τις δημοκρατικές αξίες.

Η ληφθείσα αγωγή, σύμφωνα με τον Κωνσταντίνου (1997: 39-45), μπορεί να υποδείξει την κατάλληλη αξιακή επιλογή. Προϋπόθεση αποτελεί ο σεβασμός των διαφορετικών αξιακών προσανατολισμών. Σε μια πλουραλιστική κοινωνία η συμβίωση των ατόμων είναι δυνατή μόνο εάν τα άτομα αυτά αποδέχονται και αναγνωρίζουν τις γενικώς αποδεκτές αξίες, οι οποίες διασφαλίζουν την κοινωνική ομαλότητα. Τα μέλη της κοινωνίας αυτής μπορούν να βιώνουν τις ατομικές αξίες τους, ενώ παράλληλα να σέβονται και να δείχνουν ανεκτικότητα στις αξίες των συνανθρώπων τους. Εκτός από τον σεβασμό των διαφορετικών αξιακών προσανατολισμών, τα άτομα-μέλη της κοινωνίας μπορούν να διαμορφώσουν κοινές αξίες, μέσω της ύπαρξης κοινών αξιακών παραδόσεων.

Επιπλέον, η ενσυναίσθηση («Empathie») είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την επιλογή και τον ενστερνισμό των κατάλληλων αξιών. Μόνο με την ενσυναίσθηση το άτομο μπορεί να διευρύνει το εγώ του, μπορεί να μπαίνει στη θέση του άλλου, του συνανθρώπου του, και να κατανοεί τις αντιλήψεις του και την επιλογή των αξιών του (Μπρούζος, 2004: 217-218).

Ο θεσμός του σχολείου είναι άμεσα συνδεδεμένος με την υιοθέτηση των αξιών. Η ποιότητα της γνώσης βρίσκεται σε αδιάρρηκτη σχέση με τη συνείδηση. Ωστόσο, αξίες χωρίς συνείδηση δεν υπάρχουν και αν υπάρχουν δεν έχουν νόημα. Η αγωγή μπορεί να υποδείξει την κατάλληλη αξιακή επιλογή (Κωνσταντίνου, 1997: 39-42). Σκοπός του σχολείου είναι να η ανάπτυξη των ικανοτήτων του μαθητή, η ξεδίπλωση των ταλέντων του στον υψηλότερο βαθμό, η ανάδειξη της δημιουργικότητας και της φαντασίας του, η απόκτηση κριτικής σκέψης, η διαχείριση της ζωής του με

υπευθυνότητα, η επίτευξη των προσωπικών του στόχων⁸. Ο θεσμός του σχολείου, λοιπόν, στοχεύει να καταστήσει τον μαθητή μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα με αξίες, ώστε να μπορεί ο ίδιος να ανταπεξέλθει στην όλο και πιο σύνθετη και πολύπλοκη κοινωνική πραγματικότητα.

Η έννοια της ποίησης

Η ποίηση είναι μια μορφή τέχνης, μια πολιτισμική μορφή πολύ παλιά. Έχει άμεση σχέση με το τραγούδι. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι «αντλεί την ουσία και τα βασικά χαρακτηριστικά της από τις πιο πρωταρχικές πολιτισμικές εκδηλώσεις, που είναι σύστοιχες και αρμονικές με την όλη φυσική ή φυσιολογική συμπεριφορά του ανθρώπου, διαχρονικά και συγχρονικά» (Σκαρτσής, 1984: 9). Ο Πλούταρχος χαρακτηρίζει την ποίηση «ζωγραφίαν φθεγγομένην» (Αποστολίδου & Χοντολίδου, 1999: 223), ενώ ο Valery παρομοιάζει την ποίηση με δημιουργία και ο Dilthey με βίωμα (Στεφάνου, 1972: 19).

Ποίηση, για τον Στασινόπουλο, είναι η μετάβαση μιας ιδέας από την ανυπαρξία σε ένα είδος ύπαρξης μέσω της γλώσσας (Ζώρας, 1996: 7). Στο λεξικό της Οξφόρδης η ποίηση περιγράφεται ως «υψηλή έκφραση σκέψης ή συναισθήματος σε έμμετρη μορφή» (Στεφάνου, 1972: 19). Είναι, σύμφωνα με τον Richards, «η υπέρτατη μορφή της συγκινησιακής χρήσης της γλώσσας» (Αργυρίου, 2000: 21δ' τ.). Η ποίηση έχει την ικανότητα να αγγίζει την ψυχή, το κορμί, το αίσθημα του αναγνώστη ή ακροατή (Ελύτης, 1982: 353).

Ο Ελύτης θεωρεί την ποίηση «πηγή αθωότητας γεμάτη επαναστατικές δυνάμεις» (Ελύτης, 1978 ό. α. στις Αποστολίδου & Χοντολίδου, 1999: 235). Πρόκειται για μια «ανώτερη διασκέδαση», κατά τον Eliot (Αναγνωστόπουλος, 1995: 49-50). Ένας πολύ καλός ορισμός της ποίησης είναι, ανάμεσα στους άλλους, και αυτός που έδωσε ο Ανδρέας Εμπειρικός (1974): «Η Ποίηση είναι ανάπτυξι στιλβόντος ποδηλάτου. Μέσα της όλοι μεγαλώνουμε. Οι δρόμοι είναι λευκοί. Γ' άνθη μιλούν. Από τα πέταλά τους αναδύονται συχνά μικρούτσικες παιδίσκες. Η εκδρομή αυτή δεν έχει τέλος.» (Αποστολίδου & Χοντολίδου, 1999: 235).

---

⁸ βλ. παρακάτω υποενότητα: Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. Δημοτικού.

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό πως είναι δύσκολο να δοθεί ένας ορισμός για την ποίηση που να καλύπτει όλες τις διαστάσεις της. Η δυσκολία αυτή γίνεται περισσότερο κατανοητή αν κανείς αναλογιστεί τις συνεχείς αλλαγές όσον αφορά τις καλλιτεχνικές τάσεις και τα αισθητικά κριτήρια. Η ποίηση είναι εκ φύσεως ανυπάκουη, ρευστή και αδέσμευτη, όπως και η ψυχή του ποιητή (Αναγνωστόπουλος, 1995: 49-50). Δεν μπορεί να υποταχθεί σε κανέναν οδηγό (Μιράσγεζι, 1978: 6). Λειτουργεί ως μηχανισμός προβολής σκέψεων, ιδεών, παρορμήσεων και συναισθημάτων του ποιητή, οδηγώντας τον ίδιο σε συγκινησιακή εκτόνωση και σε στοχαστική αυτογνωσία (Ζώρας, 1996: 33).

Αποτέλεσμα της ποιητικής δημιουργίας είναι το ποίημα. Όπως και η ποίηση, το ποίημα έχει άμεση σχέση με το τραγούδι και λαμβάνει πολλά από τα στοιχεία του. Το ποίημα είναι δημιούργημα αλλά και δημιουργός συγκίνησης. Ο Valery το παρομοιάζει με «το ανάπτυγμα ενός επιφωνήματος (Αναγνωστόπουλος, 1995: 49, 50, 66). Πρόκειται για τέχνη και ως τέχνη δεν υπακούει σε κανόνες και συνταγές (Μιράσγεζι, 1978: 63).

Η σημασία της ποίησης

Ο σημερινός άνθρωπος, που ζει σε μια εποχή τεχνικού πολιτισμού, έχει ανάγκη από την ποίηση, όπως και από την επιστήμη (Μιράσγεζι, 1978: 16). Η ποίηση είναι αγωγή της ύπαρξης, παιδεία ψυχής και πνεύματος (Θεμελής, 1969: 37-38). Με αυτή προσεγγίζεται ο ψυχικός κόσμος των παιδιών αισθητικά, με σκοπό την ευαισθητοποίηση αυτών (Παπανούτσος, 1976: 95).

Από την αρχαιότητα ακόμη είναι γνωστή η διδακτική δύναμη της ποίησης. Ο Πλάτωνας στην Πολιτεία αναφέρει: «Η μουσική –εννοώντας και την ποίηση- είναι το κυριότερο μέρος της εκπαίδευσης. Γιατί καθώς η αρμονία εισχωρεί νωρίς στην ψυχή του νέου ανθρώπου, συντελεί στο να κυριεύσει την ψυχή του η χάρη, η ομορφιά και η αρετή». Και ο Πίνδαρος λέει σε μια από τις ωδές του: «Η ποίηση φέρει την ειρήνη μέσα στην καρδιά του ανθρώπου» (Μιράσγεζι, 1978: 16). Θα μπορούσε να πει κανείς ότι τα αριστουργήματα της ποίησης είναι αληθινοί παιδαγωγοί των λαών.

Η ποίηση βοηθάει στην έκφραση των μαθητών, ενώ οι ίδιοι οι μαθητές, ταυτόχρονα, γνωρίζουν τη λογοτεχνική παράδοση της Ελλάδας αλλά και την παγκόσμια. Μέσα από την ποίηση καλλιεργείται η αγάπη για την πατρίδα και ο σεβασμός προς τους

άλλους, δίνονται παραδείγματα υψηλής φρόνησης, παραδείγματα ήθους, δικαιοσύνης, οικολογικού πνεύματος, αγάπης για την αρχαία και λαϊκή τέχνη (Μιράσγεζη, 1978: 20).

Ιστορική αναδρομή της ποίησης

Ένα από τα πρώτα θέματα που έχει να αντιμετωπίσει ο ιστορικός της νεοελληνικής λογοτεχνίας είναι το πότε ακριβώς τοποθετούνται οι αρχές της νέας αυτής ελληνικής λογοτεχνίας. Οι περισσότεροι μελετητές αναγάγουν τις αρχές της νεοελληνικής λογοτεχνίας ήδη στα βυζαντινά χρόνια, στα πρώτα γραπτά κείμενα σε δημώδη γλώσσα, που εμφανίζονται κατά τον 11^ο περίπου αιώνα. Το πρώτο γραπτό μνημείο σε δημώδη γλώσσα, το οποίο θεωρείται παραδοσιακά ότι σηματοδοτεί την αρχή της νεοελληνικής λογοτεχνίας, είναι το έμμετρο επικο-μυθιστορηματικό αφήγημα, γνωστό ως «Έπος του Διγενή Ακρίτα» (Πολίτης, 2009: 1-3).

Το βυζάντιο είναι μια κρίσιμη εποχή, εποχή ανακατατάξεων, συγκρούσεων των λαών και δημιουργίας νέων εθνικών συνειδήσεων. Με βάση το αγωνιστικό αλλά και το θρησκευτικό πνεύμα της εποχής δημιουργείται η επική ύλη, η οποία γίνεται γνωστή μέσω της γραπτής αλλά και της προφορικής παράδοσης (Πολίτης, 2009: 25-26).

Γύρω στα μισά του 12^{ου} αιώνα γράφονται τα «Προδρομικά». Πρόκειται για τέσσερα στιχουργήματα με κοινωνικό περιεχόμενο (Μιράσγεζη, 1978: 136, 140). Στα λογοτεχνικά κείμενα του 13^{ου} έως 15^{ου} αιώνα, αποτυπώνεται, σύμφωνα με τον Πολίτη (2009: 33), η έντονη δυτική επίδραση (φραγκοκρατία). Το πέσιμο της Πόλης (1453), στη συνέχεια, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως εθνική συμφορά. Ο λαός θα εκφράσει τους καημούς του μέσα από το δημοτικό τραγούδι⁹ (Μιράσγεζη, 1978: 169).

Την περίοδο 1590-1669 το νησί που παρουσιάζει λογοτεχνική ακμή είναι η Κρήτη. Πολλοί στίχοι έγιναν δημοτικοί και τραγουδιούνται ακόμη σε μοιρολόγια. Γράφτηκαν ποιήματα θρησκευτικά, διδακτικά, σατιρικά και λυρικά. Εκπρόσωποι της ποίησης στην Κρήτη είναι μεταξύ των άλλων ο Κορνάρος και ο Χορτάτσης (Μιράσγεζη, 1978: 236-237, 262, 281). Την ίδια περίοδο στην Κύπρο έχουμε μια

---

⁹ Δημοτικό τραγούδι που αναφέρεται στο πέσιμο της Πόλης τελειώνει με τον παρήγορο λόγο: «Πάλι με χρόνια με καιρούς, πάλι δικιά μας είναι».

σειρά από ερωτικά ποιήματα, από τα ωραιότερα λυρικά δείγματα της πρωιμότερης νεοελληνικής λογοτεχνίας (Πολίτης, 2009: 52).

Στην Ελλάδα, που βάλλεται από την επιβολή των Τούρκων (τουρκοκρατούμενος ελληνισμός), κανένας λόγος δεν μπορεί να γίνει για λογοτεχνική παραγωγή ούτε και για πνευματική κίνηση (Βουτιερίδης, 1976: 8). Όσον αφορά τον ελληνισμό της διασποράς, παρατηρείται πνευματική κίνηση ιδιαίτερα στην Ιταλία, όπου πολλοί λόγιοι βρίσκουν καταφύγιο (Παπαϊωάννου, 2000: 20α' τ.). Από τα τέλη του 16^{ου} αιώνα αρχίζει σιγά σιγά να χαράζει για την τουρκοκρατούμενη Ελλάδα κάποιο φως πνευματικό. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η εκκλησία, η οποία αγωνίζεται να διατηρήσει τον εθνισμό και την ορθοδοξία και επιζητεί να ενισχύσει το γένος με την παιδεία («θηρσκευτικός ουμανισμός»). Ο 18^{ος} αιώνας είναι ένας αιώνας αντιποιητικός (Δημαράς, 1954 : 52).

Η τελευταία δεκαετία του 18^{ου} αιώνα και οι δύο πρώτες του 19^{ου} είναι χρόνια πολύ κρίσιμα και σημαντικά για την ελληνισμό. Το σκλαβωμένο έθνος οδεύει προς την απελευθέρωση (1821). Μέσα από κείμενα και ποιήματα εκφράζεται ο πόθος των Ελλήνων για απελευθέρωση, όχι μόνο από τον τουρκικό ζυγό αλλά και από κάθε είδους κοινωνική ή άλλη καταπίεση (Πολίτης, 2009: 123-124). Παράλληλα, στις παραδουνάβιες ηγεμονίες δημιουργείται μια ελληνική διαφωτισμένη αριστοκρατία, οι λεγόμενοι Φαναριώτες. Οι Φαναριώτες ασχολήθηκαν με την ποίηση, όμως δεν παρήγαγαν ποίηση. Σημαντικές φυσιογνωμίες της εποχής είναι ο Χριστόπουλος, ο Καταρτζής, ο Κοραής και ο Ρήγας Βελεστινλής, ο οποίος καθιερώνει οριστικά την «πατριωτική, εθνική προσωπική ποίηση» (Παπαϊωάννου, 2000: 30-36α' τ.).

Προς το τέλος του 18^{ου} αιώνα δημιουργείται η επτανησιακή σχολή, η οποία απαρτίζεται από ποιητές που έχουν καταγωγή από τα Ιόνια νησιά (πχ. Σολωμός, Κάλβος). Επηρεασμένοι από την επανάσταση του 1821, κοινό χαρακτηριστικό της ποίησής τους είναι ο πατριωτισμός (Παπαϊωάννου, 2000: 50-59α' τ.). Τη δεκαετία 1830-1840 ο γαλλικός ρομαντισμός¹⁰ θα επιβληθεί ολοκληρωτικά στη λογοτεχνία (αυτόν πρεσβεύει και η επτανησιακή σχολή), ο οποίος, μαζί με την καθαρεύουσα, θα μείνει κυρίαρχος στην ελληνική ποίηση για πενήντα ολόκληρα χρόνια. Τα θέματα των ποιημάτων αντλούνται από αγώνες λαών, εθνικούς ήρωες και από τη φύση. Ο ρομαντισμός βαδίζει στην παρακμή γύρω στο 1870 (Πολίτης, 2009: 170-179).

---

¹⁰ Πρόκειται για μια λογοτεχνική και καλλιτεχνική κίνηση που δίνει υπερβολική σημασία στη φαντασία και στο συναίσθημα (Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων Λυκείου, σσ. 162-163).

Την ίδια χρονιά και για περίπου μια δεκαετία προετοιμαζόταν μια δημιουργική αναζωογόνηση και αλλαγή. Η νέα ποιητική γενιά είναι αντιρομαντική, επιζητεί την απλότητα στην έκφραση και τάσσεται υπέρ της δημοτικής γλώσσας. Η νέα αυτή γενιά, γνωστή ως «γενιά του 1880», επηρεαζόμενη από δυτικά ρεύματα, εισάγει τον γαλλικό παρνασισμό¹¹ (Δημαράς, 1954 :346). Εμπνέεται από τον αρχαιοελληνικό και ρωμαϊκό πολιτισμό και αντλεί τα θέματα από τη μυθολογία και την ιστορία. Σημαντικές προσωπικότητες της γενιάς αυτής είναι ο Δροσίνης και ο Παλαμάς. Ο Κωστής Παλαμάς είναι αναμφισβήτητα ο πιο αντιπροσωπευτικός της γενιάς του (Πολίτης, 2009: 187-192).

Ένα σημαντικό γεγονός της δεκαετίας 1880-1890, που άσκησε αποφασιστική επίδραση όχι μόνο στη λογοτεχνία αλλά και γενικότερα στην πνευματική ζωή, είναι η εμφάνιση του Ψυχάρη το 1888 με «Το Ταξίδι μου», την επαναστατική του προκήρυξη για τη δημοτική γλώσσα. Ο ίδιος πιστεύει ότι οι νέες ιδέες, για να εκφραστούν, έχουν την ανάγκη να συμπορευτούν και από νέα γλώσσα. Έτσι, η δημοτική γλώσσα, μετά από «Το Ταξίδι μου» του Ψυχάρη, έχει επικρατήσει στην ποίηση και αρχίζει να κατακτά και την πεζογραφία (Μερακλής, 2000: 23-24β' τ.).

Το 1910 ιδρύεται από τους Γληνό, Δελμούζο και Τριανταφυλλίδη ο Εκπαιδευτικός Όμιλος. Το 1917 η επαναστατική κυβέρνηση του Βενιζέλου εφαρμόζει την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, σύμφωνα με την οποία η δημοτική (μητρική γλώσσα) εισάγεται και διδάσκεται στις τρεις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου (Πολίτης, 2009: 253-254). Από το 1944 και μετά συντάσσονται αναγνωστικά¹² αποκλειστικά στη δημοτική γλώσσα για όλες τις τάξεις του δημοτικού (Νούτσος, 2003: 26-27).

Μέχρι το 1930 στην ποίηση επικρατεί ο συμβολισμός¹³. Κύριοι εκπρόσωποι του είναι ο Χατζόπουλος, ο Καμπύσης, ο Μαλακάσης και ο Γρυπάρης. Στη συνέχεια, μεταξύ άλλων εντάχθηκαν οι εξής: Μελαχρινός, Σικελιανός, Βάρναλης, Καρυωτάκης, Καβάφης και Καζαντζάκης (Vitti, 2003: 145-240). Τα θέματα των ποιημάτων αντλούνται από την υποκειμενική ζωή και τον εσωτερική κόσμο των ποιητών (Στεργιόπουλος, 2000: 17, 27γ' τ.). Το 1931 κυκλοφόρησε στην Αθήνα μια ολιγοσέλιδη ποιητική συλλογή του Σεφέρη, «Στροφή». Με αυτή ο Σεφέρης γίνεται

---

¹¹ Ο παρνασισμός είναι ποιητικό ρεύμα που εμφανίζεται αρχικά στη Γαλλία στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και δίνει ιδιαίτερη σημασία στην τελειότητα της μορφής και στην αυστηρή τήρηση των στιχουργικών κανόνων (Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων Λυκείου, σ. 142).

¹² βλ. επόμενη υποενότητα: Σχολικά εγχειρίδια στην Ελλάδα και ποίηση.

¹³ Πρόκειται για λογοτεχνική κίνηση που ξεκίνησε από τη Γαλλία ως αντίδραση απέναντι στον ρομαντισμό. Χρησιμοποιούνται παραστάσεις από τον κόσμο των αισθήσεων ως σύμβολα των ιδεών και των συναισθημάτων (Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων Λυκείου, σσ. 176-177).

εισηγητής της νέας ποίησης που εκπροσωπείται από την ονομαζόμενη «γενιά του 1930» (Πολίτης, 2009: 280).

Η δεκαετία 1930-1940 θα μπορούσε να χαρακτηριστεί χαώδης, καθώς έρχονται στο προσκήνιο ποικίλα ρεύματα και αισθητικές τάσεις. Κύριο στοιχείο της νέας ποίησης είναι ο υπερρεαλισμός¹⁴. Πρόκειται για ένα αίτημα για καθαρή ποίηση, που τροφοδοτεί τη νέα ποιητική παράδοση. Εκφραστές της ποίησης αυτής είναι ανάμεσα σε άλλου και ο Σεφέρης, ο Εμπειρικός, ο Εγγονόπουλος, ο Ελύτης, ο Βρεττάκος, ο Ρίτσος και ο Άγρας (Στεργιόπουλος, 2000: 54-55γ' τ.).

Τα πολιτικά γεγονότα τις επόμενες δεκαετίες στην Ελλάδα επηρεάζουν καθοριστικά την πορεία της λογοτεχνίας και της ποίησης (ελληνοϊταλικός πόλεμος: 1940-1941, δικτατορία του Μεταξά: 1936-1941, εμφύλιος πόλεμος: 1947-1949, εφτάχρονη δικτατορία: 1967-1974). Θα μπορούσε να ξεχωρίσει κανείς ορισμένες τάσεις στην ποίηση: α) ποίηση με έντονους πολιτικούς και κοινωνικούς στόχους, β) υπαρξιακή ποίηση που χαρακτηρίζει το άγχος της εποχής και γ) ποίηση νεοϋπερρεαλιστών που αποζητούν τη ριζική αλλαγή (Πολίτης, 2009: 333-336).

Στη συνέχεια, εμφανίζεται η πρώτη μεταπολεμική γενιά. Σε αυτή εντάσσονται όσοι ποιητές γεννήθηκαν από το 1918 έως το 1928 και εξέδωσαν την πρώτη τους συλλογή μετά το 1940 (Λειβαδίτης, Πατρίκιος, Αναγνωστάκης, Σαχτούρης, Σαράντης, κ.ά.). Η γενιά αυτή γράφει ποίηση επηρεασμένη από το αίσθημα της απώλειας και της διάψευσης. Τα θέματα αντλούνται από τις εμπειρίες των ποιητών από τον αγώνα της αντίστασης, στις φυλακές και στις εξορίες (Αργυρίου, 2000: 16-17ε' τ.).

Μετά την πρώτη, κάνει την εμφάνισή της η δεύτερη μεταπολεμική γενιά. Σε αυτή εντάσσονται όσοι ποιητές γεννήθηκαν από το 1928 έως το 1940 και εξέδωσαν την πρώτη του ποιητική συλλογή κατά τη δεκαετία 1955-1965 (Χριστιανόπουλος, Δημουλά, Γκάτσος, Λεοντάρης, κ.ά.). Οι περισσότεροι ποιητές της γενιάς αυτής δεν έζησαν ως έφηβοι κατά την περίοδο της κατοχής. Έτσι, χωρίς βιώματα διαφοροποιούνται αισθητά από τους ποιητές της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Τα θέματα που επιλέγουν στην ποίησή τους είναι κυρίως ο έρωτας, ο θάνατος, οι ανθρώπινες σχέσεις και κοινωνικά ζητήματα¹⁵.

---

¹⁴ Ο υπερρεαλισμός αποτελεί σημαντικό λογοτεχνικό κίνημα, σύμφωνα με το οποίο ο καλλιτέχνης αποδεσμεύεται από τα δεσμά της καθημερινής ζωής και χρησιμοποιεί τη φαντασία, την τύχη, το όνειρο και το ασυνείδητο. Έτσι, ξεφεύγει οριστικά από τον έλεγχο της λογικής και από τις κάθε είδους προκαταλήψεις, τόσο στη ζωή όσο και στην τέχνη (Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων Λυκείου, σ. 192).

¹⁵ βλ. Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γ' Γενικού Λυκείου, βιβλίο μαθητή, σ. 11.

Τη δεύτερη μεταπολεμική γενιά διαδέχεται η γενιά του 1970 ή αλλιώς «γενιά της αμφισβήτησης¹⁶». Στη γενιά αυτή εντάσσονται όσοι γεννήθηκαν μετά το 1940 έως το 1955 και εξέδωσαν την πρώτη ποιητική του συλλογή μετά το 1965 (Γκανάς, Κοντός, Βαγενάς, Μαστοράκη, κ.ά.). Οι ποιητές της δεκαετίας του '70 φαίνεται να μην επηρεάζονται από την προηγούμενη γενιά. Με τη γενιά αυτή η ποίηση εισέρχεται σε μια νέα περίοδο, που ακόμη βρίσκεται σε εξέλιξη και δεν έχει αποκρυσταλλώσει τα επιτεύγματά της.

Σχολικά εγχειρίδια στην Ελλάδα και ποίηση

Το αρχαιότερο ίσως σχολικό εγχειρίδιο στην Ελλάδα είναι τα έπη του Ομήρου, με τα οποία οι αρχαίοι παιδαγωγοί μάθαιναν στα παιδιά γραφή και ανάγνωση και σταδιακά τα μούσαν στην τέχνη της ρητορικής (Καψάλης & Χαραλάμπους, 1995: 121). Τα πρώτα έντυπα ελληνικά σχολικά εγχειρίδια (αλφαβητάρια) εκδίδονται κατά την περίοδο του διαφωτισμού στις ευρωπαϊκές κυρίως πόλεις, στις οποίες υπήρχαν ελληνικές παροικίες (Βιέννη, Βουκουρέστι κ.ά.). Αντιθέτως, στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα δεν εκδίδονται παρά ελάχιστα αντίτυπα, τα οποία χρηματοδοτούσαν εύποροι Έλληνες του εξωτερικού. Τα αλφαβητάρια αυτής της περιόδου συνυπήρχαν με τα χειρόγραφα αναγνωστικά, τα «Μαθητάρια», με θρησκευτικά βιβλία, όπως το «Ψαλτήρι» και η «Οκτάηχος», αλλά και με το αλφαβητάρι «Χρήσιμος Παιδαγωγία» (Κεφαλληνάου, 1995: 16-17).

Μετά την ελληνική επανάσταση του 1821, ο Ιωάννης Καποδίστριας συγκροτεί την «Επί της Προπαιδείας Επιτροπή» το 1829, προκειμένου να ανανεωθούν τα σχολικά εγχειρίδια. Το 1831, όμως, δολοφονείται, με αποτέλεσμα να μην υλοποιηθεί το σχέδιό του (Καψάλης & Χαραλάμπους, 1995: 15). Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα θεσμοθετείται οριστικά με την άφιξη του βασιλιά Όθωνα: το 1834 η δημοτική εκπαίδευση, το 1836 η μέση εκπαίδευση και το 1837 η ανώτατη εκπαίδευση με την ίδρυση Πανεπιστημίου στην Αθήνα. Από το 1836 χρησιμοποιούνται στα σχολεία αποκλειστικά βιβλία κρατικών εκδόσεων. Δημιουργείται μια λίστα εγκεκριμένων από το ελληνικό κράτος σχολικών βιβλίων, όπου ο κάθε εκπαιδευτικός καλείται να επιλέξει (Καψάλης & Χαραλάμπους, 1995:

---

¹⁶ βλ. Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γ' Γενικού Λυκείου, βιβλίο μαθητή, σσ. 12-13.

18-31). Το διάστημα 1882-1895 η κυβέρνηση του Τρικούπη δημιουργεί τρεις επιτροπές οι οποίες προτείνουν για κάθε μάθημα ένα σχολικό εγχειρίδιο για κάποια χρόνια (Καψάλης & Χαραλάμπους, 1995: 32-33).

Τον 20^ο αιώνα, όσον αφορά τη συγγραφή των σχολικών βιβλίων, η προσοχή εστιάζεται στη γλώσσα. Το 1910 συστήνεται ο εκπαιδευτικός όμιλος από τους Γληνό, Δελμούζο και Τριανταφυλλίδη, ο οποίος όμιλος τάσσεται υπέρ της καθιέρωσης και χρήσης της δημοτικής γλώσσας στα σχολικά εγχειρίδια. Το 1917, επί Βενιζέλου, εισάγεται η δημοτική (μητρική γλώσσα) στις τρεις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου (Πολίτης, 2009: 253-254). Έντονη κριτική ασκείται, όμως, σχετικά με τη γλωσσική μορφή των σχολικών εγχειριδίων. Προτείνεται να μην διδάσκονται στα σχολεία και να καούν (Κεφαλληνάιου, 1995: 45-48). Τα σχολικά εγχειρίδια οδηγούνται στην πυρά, γεγονός που φανερώνει τη μεγάλη σημασία που αποδίδεται στο σχολικό βιβλίο ως φορέας αγωγής, παιδείας, πολιτικών και κοινωνικών αξιών (Καψάλης & Χαραλάμπους, 1995: 64).

Την περίοδο 1922-1937 ακολουθείται μια πιο φιλελεύθερη πολιτική όσον αφορά την εκπαίδευση. Επί Ιωάννη Μεταξά, το 1937 με τον νόμο Ν.952, γίνεται η σύσταση του Ο.Ε.Σ.Β. (Οργανισμός Εκδόσεων Σχολικών Βιβλίων). Σκοπός είναι η έκδοση και η δωρεάν παροχή στους μαθητές των σχολικών βιβλίων όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης. Ωστόσο, η επιλογή αυτών γίνεται με διαγωνισμό (Κεφαλληνάιου, 1995: 48-51). Με τον Νόμο 4379/64, αργότερα, γίνεται η δυνατότητα συγγραφής σχολικών βιβλίων και με ανάθεση από το υπουργείο παιδείας σε συγκεκριμένους συγγραφείς. Συνάμα, από το 1964 έως και σήμερα καθιερώνεται το καθεστώς του μοναδικού βιβλίου (Καψάλης & Χαραλάμπους, 1995: 88-96).

Όσον αφορά την ποίηση, τα αρχαιότερα σχολικά εγχειρίδια στην Ελλάδα (Ιλιάδα και Οδύσσεια) ανήκουν σε ένα ιδιαίτερο είδος ποίησης, την επική ποίηση. Αργότερα, τα αλφαβητάρια αλλά και τα αναγνωστικά εμπεριείχαν ποιήματα, κυρίως κοινωνικού, οικολογικού, εθνικού και θρησκευτικού χαρακτήρα, νανουρίσματα και δημοτικά τραγούδια. Όλα αυτά ενσωματώνονταν στα σχολικά εγχειρίδια για διδακτικούς αλλά και για αισθητικούς σκοπούς. Το ίδιο μοτίβο ακολουθείται και στα σχολικά εγχειρίδια των επόμενων χρόνων. Η θεματολογία των ποιημάτων είναι ανάλογη των ιστορικοπολιτικών γεγονότων αλλά και των λογοτεχνικών ρευμάτων που εμφανίζονται στην Ευρώπη και εισέρχονται αργότερα στην Ελλάδα¹⁷.

---

¹⁷ Οι αξίες ανιχνεύονται μέσα από τα ποιήματα και σχετίζονται με τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες.

Είναι σημαντικό να ειπωθεί πως το 1976 καθιερώθηκε το Ανθολόγιο λογοτεχνικών κειμένων, ως ξεχωριστό βιβλίο, στο δημοτικό σχολείο. Γίνεται πλέον εμφανής η αξία της νεοελληνικής λογοτεχνίας για τα παιδιά. Μεγάλο μέρος των σχολικών Ανθολογίων καλύπτουν τα ποιήματα. Έτσι, οι μαθητές εμβαθύνουν περισσότερο -σε σχέση με παλαιότερα- στην τέχνη της ποίησης.

Η ποίηση ως μέρος κοινωνικής πρακτικής

Η λογοτεχνία, κατά τον Μαρξ, αποτελεί μέρος της κοινωνίας και γίνεται κατανοητή στο κοινωνικό της πλαίσιο (Σακελλαρίου, 1998: 18). Λειτουργεί ως κάτοπτρο της κοινωνικής πραγματικότητας (Hall, 1990: 64). Άλλοτε ανανεώνει και άλλοτε υπονομεύει αξίες, όπως κοινωνικές, ιδεολογικές, θρησκευτικές και επιστημονικές. Από τον Όμηρο ακόμη έως και σήμερα διατηρεί τη λειτουργία της ως διαμορφωτικός παράγοντας της κοινωνίας, λειτουργία με την οποία, όπως αναφέρει ο Jauss (1995), συμβάλλει στη χειραφέτηση του ανθρώπου από δεσμεύσεις που η φύση, η θρησκεία και η κοινωνία του επιβάλλουν (Αποστολίδου & Χοντολίδου, 1999: 167).

Η ποίηση, ως κομμάτι της λογοτεχνίας, δημιουργείται κι αυτή και αναπτύσσεται μέσα σε κοινωνικές ομάδες. Μπορεί να προσφέρει κοινωνικό περιεχόμενο, το οποίο χρησιμεύει ως πληροφορία για την ίδια την κοινωνία (Hall, 1990: 19). Η ποίηση, λαμβάνοντας υπόψη ότι πρόκειται για μια τέχνη, θεωρείται σημαντική κοινωνική δύναμη (Hall, 1990: 83). Είναι διαδικασία κοινωνικής πρακτικής (Macherey & Balibar, 1974, ό. α. στον Σακελλαρίου, 1998: 19). Ο ποιητής, ως ενεργό δρών υποκείμενο, προσπαθεί να κατανοήσει την κοινωνική πρακτική μέσα από το δικό του σύμπαν (Hall, 1990: 64), ενώ ο αναγνώστης ή ακροατής διεγείρεται συγκινησιακά και ετοιμάζεται να δεχτεί μια πιο καθαρή εικόνα της πραγματικότητας (Ζώρας, 1996: 31-32).

Πρόσληψη και ερμηνεία

Πρόσληψη, κατά τον Jauss (1995: 93), είναι «η δυσπρόστατη πράξη που περικλείει τόσο την επίδραση που επικαθορίζεται από το έργο, όσο και τον τρόπο με τον οποίο ο παραλήπτης το δεξιώνεται» ανάλογα με τις ιστορικές, πολιτισμικές και κοινωνικές

καταβολές του, ανάλογα δηλαδή με την εμπειρία του. Πρόκειται για επικοινωνία, η οποία διενεργείται ανάμεσα στον ποιητή, τον αναγνώστη ή ακροατή και το ποίημα (Αναγνωστόπουλος, 1995: 36). Όσον αφορά την πρόσληψη, αναγνωρίζονται δύο διαστάσεις: η μία, αυτή της επίδρασης του ποιήματος και η άλλη, αυτή της πρόσληψης από την πλευρά του παραλήπτη.

Στη θεωρία της πρόσληψης προβάλλεται περισσότερο η «δραστηριότητα» του αναγνώστη ή ακροατή σε σύγκριση με τον ποιητή και το ποίημα. Ο αναγνώστης ή ακροατής είναι αυτός που «πραγματώνει» το ποίημα, είναι στην ουσία ο «παραγωγός» του έργου, ο αληθινός δημιουργός του. Χωρίς αυτόν το ποίημα δεν θα υπήρχε (Αναγνωστόπουλος, 1995: 36-40). Έτσι, γίνεται φανερός ο ενεργητικός ρόλος του αναγνώστη ή ακροατή αναφορικά με το ποίημα.

Η πρόσληψη από την πλευρά του αναγνώστη ή ακροατή ποικίλει. Αυτή εξαρτάται από το αναγνωστικό κοινό ή ακροατήριο, το οποίο είναι συνηθισμένο στη συμβατική γλώσσα (Αναγνωστόπουλος, 1995: 42). Όμως, η ποιητική γλώσσα δεν είναι συμβατική και εδώ δημιουργείται πρόβλημα όσον αφορά την πρόσληψη. Ο αναγνώστης, σύμφωνα με τον Blanchot, είναι αυτός που πολλές φορές κακοποιεί και διαστρεβλώνει την ποιητική σκέψη (Κάσσοι, 1988 ό. α. στον Αναγνωστόπουλο, 1995: 41). Το κοινωνικοπολιτισμικό υπόβαθρο του παραλήπτη (αναγνώστη ή ακροατή) διαδραματίζει σημαντικό ρόλο όσον αφορά την πρόσληψη και τη μετέπειτα ερμηνεία (Jauss, 1995: 93). Η αναγνωστική πρακτική ή πρακτική ακρόασης ισοδυναμεί με κοινωνική πρακτική. Μέσα από αυτή γίνεται προσπάθεια αποκωδικοποίησης του αξιακού συστήματος του κοινωνικού και πολιτισμικού πλαισίου.

Η εγκυρότητα στην ερμηνεία ή στις εκδοχές της ερμηνείας νομιμοποιεί τη διαλεκτική σχέση ανάμεσα στο ποίημα και το υποκείμενό του. Το ποίημα καθορίζει ως έναν βαθμό τις αντιδράσεις των αναγνωστών ή ακροατών του (ερμηνείες). Αν δεν συνέβαινε αυτό, τότε η κριτική του θα χαρακτηριζόταν από «πλήρη αναρχία» (Αναγνωστόπουλος, 1995: 74). Σύμφωνα με τον Iser (1978: 23-24), το ίδιο το ποίημα δεν μπορεί να ασκήσει ολοκληρωμένο έλεγχο για το πώς θα προσληφθεί και το πώς θα ερμηνευθεί, ωστόσο το ίδιο το ποίημα καθορίζει τη διαδικασία κατανόησης, ώστε να προκύψει ένα πρίσμα πραγματώσεων του νοήματος με τελικό σκοπό την ανασυγκρότηση της εμπειρίας. Γίνεται κατανοητό πως δεν υπάρχει μία ερμηνεία, αλλά εκδοχές ερμηνείας. Οι εκδοχές προκύπτουν από την προσπάθεια αποτύπωσης της πραγματικότητας, ώστε ο παραλήπτης να αποβεί στην κατανόηση και στην

εξήγηση του ποιήματος, τα οποία αποτελούν, σύμφωνα με τον Jauss (1995: 94-97), τους σκοπούς της ερμηνείας.

Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.) Δημοτικού

Το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και το Α.Π.Σ. δημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα της κυβέρνησης: Φ.Ε.Κ. τεύχος Β΄ αρ. φύλλου 303/13-03-2003. Εδώ καθορίζονται: α) το γενικό μέρος και β) γενικοί σκοποί και ειδικοί στόχοι των Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. για όλα τα μαθήματα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

α) Γενικός μέρος: Με την εκπαίδευση επιδιώκεται «η ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του μαθητή και η επιτυχής κοινωνική ένταξή του, αφενός μέσα από τη συγκρότηση και αποδοχή κοινών αξιών και αφετέρου με την ανάπτυξη νοητικών, συναισθηματικών και ψυχοκινητικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων¹⁸». Σκοπός του σχολείου είναι η «ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή» των μαθητών, η «ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης» και η «διάπλασή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες¹⁹». Ο σκοπός αυτός εξειδικεύεται σε επιμέρους στόχους που αναφέρονται «στην εθνική ταυτότητα, τη θρησκευτική συνείδηση, την αγάπη για την ελευθερία και την καλλιέργεια της υπευθυνότητας και της δημιουργίας²⁰».

β) Γενικοί σκοποί και ειδικοί στόχοι των Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. της Ελληνικής Γλώσσας για το Δημοτικό Σχολείο: Αποσκοπείται η ανάπτυξη της ικανότητας του μαθητή να χειρίζεται με επάρκεια και αυτοπεποίθηση τόσο τον προφορικό όσο και τον γραπτό λόγο, με απώτερο σκοπό την ενεργή συμμετοχή του στη σχολική και ευρύτερη κοινωνία²¹. Μέσω των Ανθολογίων Λογοτεχνικών Κειμένων κυρίως, επιδιώκεται η επαφή του μαθητή με ένα ευρύ φάσμα λογοτεχνικών κειμένων. Τα θέματα των λογοτεχνικών κειμένων, στα οποία εντάσσονται τα ποιήματα, έχουν «κοινό παρονομαστή ορισμένες έννοιες και αξίες, όπως η αγάπη, η εντιμότητα, ο ισχυρός χαρακτήρας, η οικογένεια, η γλώσσα, το εθνικό αυτοσυναισθημα, η

¹⁸ Φ.Ε.Κ. τεύχος Β΄ αρ. φύλλου 303/13-03-2003, σ. 3734.

¹⁹ Φ.Ε.Κ., ό. π., σ. 3736.

²⁰ Φ.Ε.Κ., ό. π., σ. 3737.

²¹ Φ.Ε.Κ., ό. π., σ. 3745.

ορθόδοξη χριστιανή παράδοση, η αποδοχή της ετερότητας, η παγκοσμιότητα και διάρκεια του ελληνισμού²²».

Η προσέγγιση της γνώσης γίνεται βιωματικά, με τη χρήση εποπτικού υλικού, μέσω συζήτησης-διαλόγου και ομαδοσυνεργατικών μορφών διδασκαλίας. Τα λογοτεχνικά κείμενα προσεγγίζονται διακειμενικά, διαθεματικά, με τρόπο βιωματικό και παιγνιώδη²³.

Στα σχολικά εγχειρίδια της Γλώσσας και του Ανθολογίου Λογοτεχνικών Κειμένων περιλαμβάνονται αποσπάσματα από τα ομηρικά έπη και από άλλα έργα της αρχαίας ελληνικής, εκκλησιαστικής και βυζαντινής γραμματείας με απόδοση σε απλή νεοελληνική γλώσσα. Εμπεριέχονται ποιήματα διαφόρων μορφών²⁴ (νανουρίσματα, δημοτικά τραγούδια, μοιρολόγια, κάλαντα κ.ά.) από όλη τη γεωγραφική έκταση του ελληνισμού και όχι μόνο. Περισσότερο, ωστόσο, προβάλλεται η νεότερη και σύγχρονη ελληνική δημιουργία²⁵.

Στους ειδικούς σκοπούς του Α.Π.Σ. περιγράφονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα. Επιχειρείται η ανάπτυξη κριτικής σκέψης και αισθητικής καλλιέργειας από τον μαθητή²⁶. Επιδιώκεται η πρόσληψη και η ερμηνεία των ποιημάτων, η συναισθηματική συμμετοχή και καλλιέργεια καλλιτεχνικών δεξιοτήτων²⁷.

Τα Α.Π.Σ. περιλαμβάνουν, επίσης, εκτός από τις θεματικές ενότητες, ενδεικτικές δραστηριότητες και διαθεματικά σχέδια εργασίας.

Το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας και της Λογοτεχνίας στο Δημοτικό Σχολείο (Αθήνα 2011)

Το νέο πρόγραμμα σπουδών για τη διδασκαλία της Γλώσσας και της Λογοτεχνίας στο δημοτικό σχολείο έχει παραχθεί από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο στο πλαίσιο

---

²² Φ.Ε.Κ., ό. π., σ. 3777.

²³ Φ.Ε.Κ., ό. π., σ. 3775.

²⁴ Τα ποιήματα είναι, κατά προτίμηση, έμμετρα, ομοιοκατάληκτα και ρυθμικά, ιδίως στις μικρότερες τάξεις του δημοτικού σχολείου (Φ.Ε.Κ., ό. π., σ. 3777).

²⁵ Φ.Ε.Κ., ό. π., σ. 3777.

²⁶ Φ.Ε.Κ., ό. π., σσ. 3748-3749.

²⁷ Φ.Ε.Κ., ό. π., σ. 3775.

υλοποίησης της Πράξης «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ²⁸». Περιλαμβάνει τους σκοπούς, τους στόχους και τις δεξιότητες που αναμένεται να αποκτηθούν από τους μαθητές, προσδιορίζεται το περιεχόμενο του μαθήματος της Γλώσσας²⁹, τονίζεται η αξία της ιστορικότητας της λογοτεχνίας και της χρήσης τεχνολογίας. Επίσης, γίνεται αναφορά στη μεθοδολογία, εστιάζοντας στη μαθητοκεντρική μέθοδο και σε σύγχρονες γλωσσοπαιδαγωγικές απόψεις, και στον τρόπο αξιολόγησης των μαθητών.

Σκοποθεσία και δεξιότητες: Όσον αφορά το γλωσσικό κομμάτι, επιδιώκεται η αποτελεσματική γλωσσική επικοινωνία των μαθητών στη σχολική και στην κοινωνική τους ζωή³⁰. Όσον αφορά τη λογοτεχνία –άρα και την ποίηση- αποσκοπείται «η κριτική αγωγή στον σύγχρονο πολιτισμό» και η ανάπτυξη δεξιοτήτων, μία από τις οποίες είναι και η ικανότητα παρουσίασης προσωπική άποψης πλήρως τεκμηριωμένης³¹.

Το εκπαιδευτικό υλικό και το ζήτημα των ανθολογίων: Στο νέο πρόγραμμα σπουδών τίγεται το θέμα της αποσπασματικότητας των Ανθολογίων. Τονίζεται η ανάγκη για ανάγνωση ολόκληρων των λογοτεχνικών έργων. Στη συνέχεια, επισημαίνεται πως λόγω των συνεχών κοινωνικών αλλαγών –άρα και οι μαθητές έχουν διαφορετικές ανάγκες από παλαιότερα- το σχολικό Ανθολόγιο δεν μπορεί να αποτελεί πια το αποκλειστικό εκπαιδευτικό υλικό όσον αφορά τη λογοτεχνία. Επιπλέον, το Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων παρουσιάζει παλαιότερη λογοτεχνία, η οποία αποκλίνει από τη σημερινή κοινωνική πραγματικότητα, από τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των παιδιών σήμερα³².

Διδασκαλία της Λογοτεχνίας και Τ.Π.Ε. (Τεχνολογίες της Πληροφορίας και Επικοινωνίας): Η σύγχρονη κοινωνία οφείλει να συμβαδίζει με τον σύγχρονο πολιτισμό, άρα οι Τ.Π.Ε., ως μέρος του πολιτισμού αυτού, πέρα από το ότι βοηθούν κατά τη διδακτική διαδικασία, καταστούν το μάθημα της λογοτεχνίας ευχάριστο για τους μαθητές, κάνοντάς τους να συμμετέχουν ενεργά σε αυτό³³.

---

²⁸ «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21^{ου} αιώνα) –Νέο πρόγραμμα σπουδών, στους Άξονες Προτεραιότητας 1, 2, 3, -Οριζόντια Πράξη» με κωδικό MIS 295450 και ειδικότερα στο πλαίσιο του Υποέργου 1: «Εκπόνηση Προγραμμάτων Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και οδηγιών για τον εκπαιδευτικό «Εργαλεία Διδακτικών Προσεγγίσεων», Αθήνα 2011.

²⁹ Στο μάθημα της Γλώσσας εντάσσεται και το Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων.

³⁰ Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας και της Λογοτεχνίας στο Δημοτικό Σχολείο (2011: 8).

³¹ Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, ό. π., σσ. 21-22.

³² Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, ό. π., σσ. 23-25.

³³ Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, ό. π., σσ. 26-27.

Μαθητοκεντρική προσέγγιση και παιδαγωγικές μέθοδοι: Οι μέθοδοι διδασκαλίας που προωθούνται είναι η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και η μέθοδος project, μέσω των οποίων ενθαρρύνεται η ενεργητική μάθηση, βελτιώνονται οι επικοινωνιακές συνθήκες στην τάξη και αναδεικνύεται ο αλληλοσεβασμός των μαθητών. Τα κείμενα οργανώνονται σε διδακτικές ενότητες ανάλογα με το θέμα του πραγματεύονται. Κάθε ενότητα περνάει από τρεις φάσεις: πριν την ανάγνωση, κυρίως ανάγνωση και μετά την ανάγνωση. Τελικός σκοπός είναι η παραγωγή λόγου βασισμένου στο περιεχόμενο κάθε διδακτικής ενότητας³⁴.

Αξιολόγηση: Αξιολογούνται οι δεξιότητες που απέκτησαν οι μαθητές κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας. Συνήθως κάτω από κάθε ποίημα –και γενικότερα λογοτεχνικό κείμενο- υπάρχουν δραστηριότητες, από τις οποίες αξιολογούνται οι μαθητές. Αποφεύγεται η αξιολόγηση σε ερωτήσεις κλειστού τύπου³⁵.

Η προσέγγιση της ποίησης

Σύμφωνα με το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, η ανάγνωση σηματοδοτεί την έναρξη της διδακτικής διαδικασίας. Αναφέρονται τρία στάδια ανάγνωσης: α) πριν την ανάγνωση, κατά το οποίο γίνεται η αφόρμηση και δημιουργείται το κατάλληλο κλίμα στην τάξη από τον δάσκαλο, β) κυρίως ανάγνωση, κατά το οποίο γίνεται ανάγνωση³⁶ από τον δάσκαλο και τα παιδιά και γ) μετά την ανάγνωση. Στο στάδιο αυτό γίνεται συζήτηση σχετικά με το ποίημα, εξετάζεται πώς οι μαθητές προσέλαβαν το ποίημα, ποιες γνώσεις αποκόμισαν και ποια συναισθήματα προκλήθηκαν σε αυτούς³⁷. Είναι σημαντικό να ειπωθεί πως δεν απορρίπτεται καμία απάντηση από μέρους των μαθητών (Αναγνωστόπουλος, 1995: 73). Ο τρόπος ερμηνείας των ποιημάτων είναι θέμα προσωπικό, γι' αυτό κάθε ποίημα επιδέχεται πολλές ερμηνείες. Η ερμηνεία που δίνεται από τον δάσκαλο είναι μία από τις καλές ερμηνείες, όχι όμως η μοναδική (Σκαρτσής, 1984: 197-198).

Τα ποιήματα προσεγγίζονται στο πλαίσιο της γλωσσικής διδασκαλίας. Γίνεται διακειμενική προσέγγιση αυτών (σύγκριση με άλλα κείμενα), ερμηνεύεται το

³⁴ Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, ό. π., σσ. 28-31.

³⁵ Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, ό. π., σ. 32.

³⁶ Συνήθως γίνεται δειγματική ανάγνωση από τον διδάσκοντα και στη συνέχεια ακολουθούν οι μαθητές (Αναγνωστόπουλος, 1995: 70).

³⁷ Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, ό. π., σσ. 28-31.

περιεχόμενό τους –μέσα στο οποίο εντοπίζονται οι αξίες (Ζώρας, 1996: 34)- και μελετώνται στοιχεία μορφής και δομής τους. Οι μαθητές με βιωματικό τρόπο αντιλαμβάνονται το ποίημα και την πολλαπλή διάστασή του, χωρίς αναλύσεις³⁸. Σύμφωνα με τον Αναγνωστόπουλο (1995: 65), δεν υπάρχουν κανόνες ανάλυσης αλλά μεταβλητές συμβάσεις που υπαγορεύονται από το ίδιο το ποίημα. Η δύναμη της ποιητικής γλώσσας συλλαμβάνεται μέσα από την αισθητική της διάσταση³⁹. Το ποίημα προσεγγίζεται ως ολότητα, ώστε να γίνει βίωμα ενιαίο (Αναγνωστόπουλος, 1995: 71, 68-69).

Η διδασκαλία των ποιημάτων μπορεί να συνδεθεί διαθεματικά με τα μαθήματα των Καλλιτεχνικών και της Μουσικής –με το θέατρο, τον χορό και την όπερα, κατά περίπτωση. Υπάρχει άμεση σχέση της ποίησης με την ψυχαγωγία και την καλλιέργεια συναισθημάτων. Έτσι, η διδασκαλία της ποίησης είναι καλό να συνδέεται με δραστηριότητες φιλαναγνωσίας⁴⁰ (πχ. διαγωνισμός ανάγνωσης ποιημάτων, θέσπιση βραβείων ποίησης).

---

³⁸ Φ.Ε.Κ., ό. π., σ. 3775.

³⁹ Σε καμία περίπτωση η ποίηση δεν θα πρέπει να προσεγγίζεται ως μάθημα γραμματικής (Μιράσγεζη, 1978: 75).

⁴⁰ Φ.Ε.Κ., ό. π., σ. 3775.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Μεθοδολογική προσέγγιση: Βασικά χαρακτηριστικά

Στις κοινωνικές επιστήμες η ποιοτική έρευνα καταγράφει το περιεχόμενο των αντιλήψεων των ατόμων για την πραγματικότητα (Bell, 1997: 28). Σύμφωνα με τον Mason (2003: 20-25), η ποιοτική έρευνα διεξάγεται με συστηματικό τρόπο, ενώ παράλληλα λαμβάνεται υπόψη το πλαίσιο στο οποίο διενεργείται, καθώς και το πολιτικό πλαίσιο στο οποίο εκτυλίσσεται. Ο ερευνητής βρίσκεται σε διαρκή αναστοχασμό και οι κοινωνικές εξηγήσεις που παράγονται είναι γενικεύσιμες. Η ποιοτική έρευνα δεν μπορεί να θεωρείται αντίθετη ή μη συμπληρωματική της ποσοτικής έρευνας.

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η εύρεση και ο καθορισμός των αξιών για τους μαθητές μέσα από τα ποιήματα του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας στο δημοτικό σχολείο με ερευνητικό εργαλείο συλλογής δεδομένων την ανάλυση περιεχομένου.

Ερευνητικό υλικό

Επιχειρείται διερεύνηση των αξιών στο περιεχόμενο των ποιημάτων, τα οποία εμπεριέχονται στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας (σχολικά βιβλία της Γλώσσας και Ανθολόγια Λογοτεχνικών Κειμένων όλων των τάξεων) στο Δημοτικό Σχολείο, σύμφωνα με το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. Ερευνώνται οι αναφορές που σχετίζονται με τις αξίες στον Νόμο 1566/85, στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. και στο Α.Π.Σ. για την Ελληνική Γλώσσα στο Δημοτικό Σχολείο, στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας και της Λογοτεχνίας στο Δημοτικό Σχολείο, στα διδακτικά εγχειρίδια (ποιήματα στα βιβλία της Νεοελληνικής Γλώσσας και Ανθολόγια Λογοτεχνικών Κειμένων όλων των τάξεων του Δημοτικού Σχολείου) και στα αντίστοιχα βιβλία Δασκάλου.

Σχετικά με τα διδακτικά εγχειρίδια ακολουθείται η εξής σειρά: πρώτα επιχειρείται αναλυτική παρουσίαση των ποιημάτων ανά τάξη⁴¹, ακολουθεί η κατηγοριοποίηση του υλικού σε σχέση με τα είδη των αξιών και, ύστερα από την εποπτική παρουσίαση των δεδομένων, αποτυπώνονται τα συμπεράσματα. Όσον αφορά τα βιβλία Δασκάλων, διατυπώνονται οι γενικοί σκοποί και στόχοι αυτών, οι οποίοι είναι ανάλογοι αυτών του Νέου Προγράμματος Σπουδών. Γίνεται, ακόμη, αναφορά στη μεθοδολογία που προτείνεται και στο περιεχόμενο αυτών.

Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Βασικός σκοπός της έρευνας είναι ο εντοπισμός και η διερεύνηση των αξιών στο περιεχόμενο των ποιημάτων που υπάρχουν στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας (βιβλία της Νεοελληνικής Γλώσσας και Ανθολόγια Λογοτεχνικών Κειμένων όλων των τάξεων) στο Δημοτικό Σχολείο, σύμφωνα με το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ.. Η έρευνα εστιάζει σε μαθητές του Δημοτικού Σχολείου, οι οποίοι έρχονται πρώτη φορά σε επαφή με την ποίηση και βρίσκονται στη φάση της διαμόρφωσης στάσεων και αξιών. Οι επιμέρους στόχοι της έρευνας είναι να εξετασθούν ποιες αξίες και με ποια συχνότητα αναδύονται στο συγκεκριμένο βιβλιογραφικό υλικό. Εξετάζεται, επίσης, και το είδος της συμπεριφοράς που αναμένεται να εκδηλωθεί από μέρους των μαθητών σύμφωνα με τις αξίες που θα διδαχθούν.

Τελικός σκοπός είναι η αναμόρφωση του Δ.Ε.Π.Π.Σ., του Α.Π.Σ. και του συνακόλουθου διδακτικού υλικού.

Ανάλυση Περιεχομένου (“content analysis”)

Η ανάλυση περιεχομένου έχει προταθεί και καθιερωθεί από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα (Berelson, 1971: 22). Θεωρείται ως μία από τις καλύτερες τεχνικές έρευνας στις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες. Έχει ως αντικείμενό της την αντικειμενική, συστηματική και ποσοτική περιγραφή του εμφανούς περιεχομένου της επικοινωνίας

---

⁴¹ Αρχικά παρουσιάζονται τα βιβλία του μαθητή της Γλώσσας από την Α΄ έως ΣΤ΄ Δημοτικού και στη συνέχεια τα Ανθολόγια Λογοτεχνικών Κειμένων με την εξής σειρά: Ανθολόγιο Α΄-Β΄ Δημοτικού, Ανθολόγιο Γ΄-Δ΄ Δημοτικού και Ανθολόγιο Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού.

και ως σκοπό την εξαγωγή ερμηνειών- συμπερασμάτων (Berelson, 1971: 18). Με την ανάλυση περιεχομένου επιχειρείται η συστηματική αναγνώριση των χαρακτηριστικών των ανθρώπινων μηνυμάτων (σε γραπτό και προφορικό λόγο). Είναι δυνατόν να προσδιορίζονται και να γίνονται εμφανή τα ενδιαφέροντα, οι στάσεις και οι αξίες των δρώντων υποκειμένων (Βάμβουκας, 1991: 266).

Το ερευνητικό αυτό εργαλείο συλλογής δεδομένων έχει χαρακτηριστικά της ποσοτικής έρευνας, καθώς, μέσω αυτού, το δευτερογενές υλικό ποιοτικής φύσης λαμβάνει τη μορφή ποσοτικών δεδομένων (Κυριαζής, 1999: 283). Αφού πρώτα επιτευχθεί ο ορισμός της ενότητας ανάλυσης, επιχειρείται η μέτρηση αλλά και ο έλεγχος της συχνότητας εμφάνισης εννοιών, λέξεων ή συμβάντων σε γραπτά τεκμήρια και, στη συνέχεια, η καταγραφή, η ταξινόμηση και η ερμηνεία αυτών (Platt, 1981: 31-52). Είναι σημαντικό να ειπωθεί ότι, επειδή ακριβώς η ανάλυση περιεχομένου βασίζεται στην ορθή κρίση του ερευνητή (Cohen & Manion, 1994: 86), ενέχεται πάντα ο κίνδυνος του υποκειμενισμού κατά την αναλυτική-ερμηνευτική πορεία.

Ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα που ακολουθούν αποτέλεσαν ένα γενικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διεξήχθη η έρευνα και σχετίζονται άμεσα με την εκλογή του θέματος και τους στόχους της παρούσας εργασίας. Τα ερευνητικά ερωτήματα είναι τα εξής:

- Ποιο είναι το αξιακό περιεχόμενο των ποιημάτων στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας (βιβλία της Νεοελληνικής Γλώσσας και Ανθολόγια Λογοτεχνικών Κειμένων όλων των τάξεων) του Δημοτικού Σχολείου και στο σύνολο του ερευνητικού υλικού;
- Ποια είναι η συχνότητα εμφάνισης των αξιών στο εξεταζόμενο ερευνητικό υλικό κατά περίπτωση και στο σύνολό του;

Παρουσίαση ερευνητικών δεδομένων

Τα ποσοτικά δεδομένα κατηγοριοποιήθηκαν με μονάδα καταγραφής το θέμα/σημασία: είδη αξιών. Οι ερμηνευτικές διαπιστώσεις προέκυψαν με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα.

Κατηγοριοποίηση των αξιών

Γνωστικές αξίες

Γίνεται αναφορά στη γνώση ως μάθηση. Η γνώση είναι «το αποτέλεσμα κάθε πνευματικής διαδικασίας για την κατανόηση της αντικειμενικής πραγματικότητας, είτε άμεσα με τις αισθήσεις είτε έμμεσα με την παρέμβαση του λογικού»⁴². Ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται τη γνώση ολικά, όχι αποσπασματικά. Σύμφωνα με τον Comenius, είναι επιβεβλημένη η διαθεματική – διεπιστημονική προσέγγιση της γνώσης, ώστε να προάγεται ο διάλογος (Μαρωνίτης, 2000: 13). Κατά την τελευταία περίπου δεκαετία η γνώση κατακτάται, ως έναν βαθμό, και μέσω της αξιοποίησης των Τ. Π. Ε. στη διδασκαλία της ελληνικής Γλώσσας. Είναι σημαντική όχι μόνο η απόκτηση πλήθους πληροφοριών αλλά και η διαχείριση αυτών⁴³.

Εθνικές αξίες

Οι εθνικές αξίες εκφράζουν μια ομάδα ατόμων, η οποία παρουσιάζει, λόγω της μακρόχρονης παραμονής της στον ίδιο γεωγραφικό χώρο καθώς και της κοινής ιστορικής και πολιτισμικής εξέλιξης, μια φυλετική ομοιογένεια⁴⁴. Οι εθνικές αξίες διαμορφώνονται από την κατηγοριοποίηση των πολιτών σε ομάδες από την κοινωνία αλλά και από τον αυτοκαθορισμό των ίδιων των ομάδων (Pistoï, 1991: 28-29). Συνδέονται άμεσα με την αγάπη προς την πατρίδα, τη σημαία και την θρησκεία (Σπανάκου, 1999: 309).

---

⁴² Λεξικό Τριανταφυλλίδη on-Line (2008): s.v. γνώση.

⁴³ Φ.Ε.Κ., ό. π., σ. 3749.

⁴⁴ Λεξικό Τριανταφυλλίδη, ό. π., s.v. έθνος.

Θρησκευτικές αξίες

Πρόκειται για τις αξίες εκείνες που απορρέουν από το σύνολο των αντιλήψεων σχετικά με την πίστη του ανθρώπου στην ύπαρξη μιας ανώτερης δύναμης⁴⁵ (θεότητας). Όσον αφορά το γλωσσικό μάθημα στο δημοτικό σχολείο, οι θρησκευτικές αξίες έχουν να κάνουν με την ορθοδοξία και τον χριστιανισμό.

Ιδεολογικές – Πολιτικές αξίες

Ιδεολογία είναι η προσήλωση σε μια αξία, ιδέα ή αρχή ανιδιοτελώς⁴⁶. Δίνεται σημασία στην προσωπικότητα του ανθρώπου, που συνιστά βασική αξία του πολιτισμού. Ο άνθρωπος, ως αυτόνομη προσωπικότητα, έχει ελευθερία έκφρασης και σκέψης, δικαίωμα που απορρέει από τη δημοκρατία. Εκτός από την εκπλήρωση των υλικών και συναισθηματικών του αναγκών, ο άνθρωπος επιδιώκει την πνευματική του πραγμάτωση (Μαγκάκης, 1988: 13-23).

Ζωτικής σημασίας για τον θεσμό της δημοκρατίας αποτελεί η διαφορετικότητα. Στις μέρες μας, πολλές οργανωμένες σε κράτη κοινωνίες μετατράπηκαν σε πολυπολιτισμικές. Επίσης, υπάρχουν άτομα με ειδικές ανάγκες, που χρήζουν βοήθειας και σεβασμού. Τα σύγχρονα κράτη οφείλουν να διασφαλίζουν την εκπαιδευτική ένταξη τόσο των αλλοδαπών μαθητών όσο και των μαθητών με ειδικές ανάγκες, δημιουργώντας τις απαραίτητες προϋποθέσεις για αποδοχή και σεβασμό των ιδιαιτεροτήτων τους ως προς την εθνικότητα, τη γλώσσα, τη θρησκεία, τον τρόπο ζωής τους (Νικολάου, 2000: 119-123· Σούλης, 2002). Οι έννοιες της ενότητας και της διαφορετικότητας βρίσκονται σε άμεση σύνδεση μεταξύ τους, καθώς η αντίληψη της διαφορετικότητας επιτυγχάνεται μέσω της ενότητας (Μορέν, 2000: 70-71).

Η ελευθερία και η ισότητα συνδέονται αναπόσπαστα με τη δημοκρατία. Το σχολείο πρέπει να λειτουργεί ως ενότητα, παρ' όλες τις εκπαιδευτικές ανισότητες, ώστε οι μαθητές να μάθουν τους κανόνες της Δημοκρατίας και της Δικαιοσύνης και να συνειδητοποιήσουν την αξία της ειρήνης (Βρεττός, 2005: 48). Μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας οφείλεται να επιδιώκεται η εξασφάλιση της ειρήνης και η αποτροπή του πολέμου, η κατοχύρωση της ελευθερίας και η βίωση του αμοιβαίου σεβασμού.

---

⁴⁵ Λεξικό Τριανταφυλλίδη, ό. π., s.v. θρησκεία.

⁴⁶ Λεξικό Τριανταφυλλίδη, ό. π., s.v. ιδεολογία.

Κοινωνικές αξίες

Κοινωνία είναι «το σύνολο των ανθρώπων που ζει ομαδικά σύμφωνα με κανόνες και νόμους συνάπτοντας οργανωμένες ανθρώπινες σχέσεις»⁴⁷. Στην εποχή μας, οι κοινωνίες είναι πολυπολιτισμικές, συμβιώνουν σε αυτές άτομα με διαμετρικά αντίθετες κοινωνικές αξίες. Ο τρόπος ζωής τους, τα ήθη, τα έθιμα και, γενικότερα, ο πολιτισμός τους έρχεται σε «σύγκρουση» με αυτόν της χώρας υποδοχής τους (Κασιμάτη, 1984: 108). Παρ' όλα αυτά, επιδιώκεται η ειρηνική συνύπαρξη και συνεργασία, μέσω του σεβασμού και της αποδοχής του διαφορετικού.

Βασική επιδίωξη του σχολείου είναι η μάθηση, η κοινωνικοποίηση, καθώς και η συγκρότηση της προσωπικότητας του μαθητή που θα τον καθιστά αυτόνομο (Τσιπλητάρης, 2000: 104-105). Το σχολείο λειτουργεί ως οικογένεια, είναι μικρογραφία της κοινωνίας και πρεσβεύει κοινωνικές αξίες.

Οικολογικές αξίες

Ο άνθρωπος είναι αναπόσπαστο στοιχείο της φύσης, καθώς προέρχεται από τη φύση, δρα μέσα σε αυτή, συντηρείται από αυτή και, τέλος, καταλήγει σε αυτή. Το ζητούμενο είναι η διαμόρφωση του περιβαλλοντικού ήθους από μέρους των πολιτών. Ο κάθε πολίτης οφείλει να προστατεύει το περιβάλλον, ώστε να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα του πλανήτη (Παπαδημητρίου, 1998: 105).

Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης, ο μαθητής βρίσκεται σε συνεχή αλληλεπίδραση με τη φύση. Έτσι, χρειάζεται να υπάρχει σεβασμός από μέρους του μαθητή προς ορισμένες αξίες σχετικές με το περιβάλλον, όπως η αλληλεγγύη. Η προώθηση της αλληλεγγύης όλων των λαών με το φυσικό περιβάλλον διασφαλίζει την κοινωνική δικαιοσύνη, η οποία είναι αξία της αειφορίας (Φλογαίτη, 2006: 223-232).

Πολιτισμικές αξίες

Ο πολιτισμός σχετίζεται με «το σύνολο των υλικών, πνευματικών, τεχνικών επιτευγμάτων και επιδόσεων, που είναι αποτέλεσμα των δημιουργικών δυνάμεων και των ικανοτήτων του ανθρώπου και που εκφράζεται ιστορικά στους τύπους και στις μορφές οργάνωσης και δράσης της κοινωνίας, καθώς και στη δημιουργία (υλικών και πνευματικών) αξιών»⁴⁸. Εκτός από τις υλικές συνθήκες, συμπεριλαμβάνει και οτιδήποτε έχει σχέση με τον πνευματικό πολιτισμό (τέχνες, επιστήμες, έθιμα,

⁴⁷ Λεξικό Τριανταφυλλίδη, ό. π., s.v. κοινωνία.

⁴⁸ Λεξικό Τριανταφυλλίδη, ό. π., s.v. πολιτισμός.

θεσμοί), την κουλτούρα. Ο πολιτισμός, ο οποίος απαρτίζεται από γνώσεις, πρακτικές, κανόνες και αξίες, μεταδίδεται από γενιά σε γενιά. Κάθε κοινωνία παράγει πολιτισμό και κάθε πολιτισμός είναι μοναδικός (Μορέν, 2000: 72-74).

Η παιδαγωγική επιστήμη εκλαμβάνει τον άνθρωπο ως πολιτισμική οντότητα. Ο άνθρωπος δημιουργεί και διαμορφώνει τις πολιτισμικές αξίες της κοινωνίας στην οποία ζει (Μορέν, 2000: 72-74). Η βάση πάνω στην οποία οικοδομείται το περιεχόμενο της εκπαίδευσης είναι η πολιτισμική καλλιέργεια.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Κατηγοριοποίηση και συζήτηση αποτελεσμάτων ανάλυσης περιεχομένου

Ο συνδυασμός περιγραφής και ερμηνείας των αποτελεσμάτων αποτελεί χαρακτηριστικό της πρακτικής που ακολουθείται στην ποιοτική ερευνητική διαδικασία (Patton, 1987: 144).

Νόμος 1566/85

Επιχειρείται αναλυτική και διερευνητική παρουσίαση των αναφορών που σχετίζονται με τα είδη των αξιών, στη συνέχεια ακολουθεί η εποπτική παρουσίαση των δεδομένων σε γράφημα και, τέλος, συζήτηση πάνω στα αποτελέσματα των δεδομένων της έρευνας.

Στο Κεφάλαιο Α΄ άρθρο 1 αναφέρεται: «1. Σκοπός της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι να συμβάλει στην ολόπλευρη, αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνάμεων των μαθητών, ώστε να έχουν (οι μαθητές) τη δυνατότητα να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να ζήσουν δημιουργικά».

Στο Κεφάλαιο Β΄ άρθρο 4 γίνεται ειδική αναφορά για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και δη για το δημοτικό σχολείο: «1. Σκοπός του δημοτικού σχολείου είναι η πολύπλευρη πνευματική και σωματική ανάπτυξη των μαθητών μέσα στα πλαίσια που ορίζει ο ευρύτερος σκοπός της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης».

Στο Κεφάλαιο Γ΄ τονίζεται η ανάγκη συμμετοχής των μαθητών στη σχολική ζωή.

Γίνεται αναφορά στα παρακάτω είδη αξιών:

Γνωστικές

Α' 1.1δ⁴⁹: Οι μαθητές αναμένεται «να κατανοούν τη σημασία [...] της επιστήμης και της τεχνολογίας»,

Β' 4.1β: «να οικοδομούν τους μηχανισμούς που συμβάλλουν στην αφομοίωση της γνώσης»,

Β' 4.1γ: «να κατακτούν το περιεχόμενο των βασικότερων εννοιών»,

Β' 4.1δ: «να αποκτούν την ικανότητα ορθής χρήσης του προφορικού και γραπτού λόγου».

Εθνικές

Α' 1.1α: Οι μαθητές αναμένεται «να υπερασπίζονται την εθνική ανεξαρτησία, την εδαφική ακεραιότητα της χώρας», «να διακατέχονται από πίστη προς την πατρίδα»,

Α' 1.1γ: «να συντελούν [...] στην ανάπτυξη της πατρίδας μας»,

Β' 4.1ε: «να εξοικειώνονται βαθμιαία με τις [...] εθνικές αξίες».

Θρησκευτικές

Α' 1.1α: Οι μαθητές αναμένεται «να εμπνέονται από αγάπη προς τον άνθρωπο, τη ζωή και τη φύση», «να διακατέχονται από πίστη προς την πατρίδα και τα γνήσια στοιχεία της ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης», τονίζεται ωστόσο πως «η ελευθερία της θρησκευτικής τους συνείδησης είναι απαραβίαστη»,

Β' 4.1ε: «να εξοικειώνονται βαθμιαία με τις [...] θρησκευτικές αξίες».

Ιδεολογικές-Πολιτικές

Α' 1.1α: Οι μαθητές αναμένεται «να γίνονται ελεύθεροι, υπεύθυνοι, δημοκρατικοί πολίτες», «να υπερασπίζονται τη δημοκρατία»,

Α' 1.1γ: «να αναπτύσσουν δημιουργική και κριτική σκέψη», ώστε να είναι σε θέση «να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες»,

Α' 1.1δ: «να σέβονται τις ανθρώπινες αξίες»,

Α' 1.1ε: να επιθυμούν «έναν κόσμο καλύτερο, δίκαιο και ειρηνικό»,

Β' 4.1γ: «να αποκτούν, βαθμιαία, την ικανότητα να ανάγονται από τα δεδομένα των αισθήσεων στην περιοχή της αφηρημένης σκέψης»,

Β' 4.1ε: «να εξοικειώνονται βαθμιαία με τις ηθικές [...] και με τις ανθρωπιστικές αξίες»,

---

⁴⁹ Τα κεφαλαία γράμματα παραπέμπουν στα κεφάλαια του Νόμου, οι πρώτοι αριθμοί αναφέρονται στα άρθρα των κεφαλαίων, ενώ οι επόμενοι αριθμοί με τα γράμματα –εάν υπάρχουν– είναι υποαριθμήσεις των εκάστοτε άρθρων.

Π' 45.2α: «να αποκτήσουν υπευθυνότητα και άμεση αντίληψη της σημασίας του δημοκρατικού διαλόγου στη διαμόρφωση του συνειδητού και δημιουργικού πολίτη»,

Κοινωνικές

Α' 1.1α: Οι μαθητές αναμένεται «να εμπνέονται από αγάπη προς τον άνθρωπο, τη ζωή»,

Α' 1.1β: «να αποκτούν, μέσα από τη σχολική τους αγωγή, κοινωνική ταυτότητα και συνείδηση», «να αντιλαμβάνονται και να συνειδητοποιούν την κοινωνική αξία και ισοτιμία της πνευματικής και της χειρονακτικής εργασίας»,

Α' 1.1γ: «να αναπτύσσουν [...] αντίληψη συλλογικής προσπάθειας και συνεργασίας», ώστε «να συντελούν αποφασιστικά στην πρόοδο του κοινωνικού συνόλου»,

Α' 1.1ε: «να αναπτύσσουν πνεύμα φιλίας και συνεργασίας με όλους τους λαούς της γης»,

Π' 45.1: να συμμετέχουν «στη σχολική ζωή»,

Π' 45.2γ: «να διαμορφώσουν δική τους αντίληψη για τη ζωή στο πλαίσιο της σύνδεσης σχολείου και κοινωνίας».

Οικολογικές

Α' 1.1α: Οι μαθητές αναμένεται «να εμπνέονται από αγάπη προς τον άνθρωπο, τη ζωή και τη φύση».

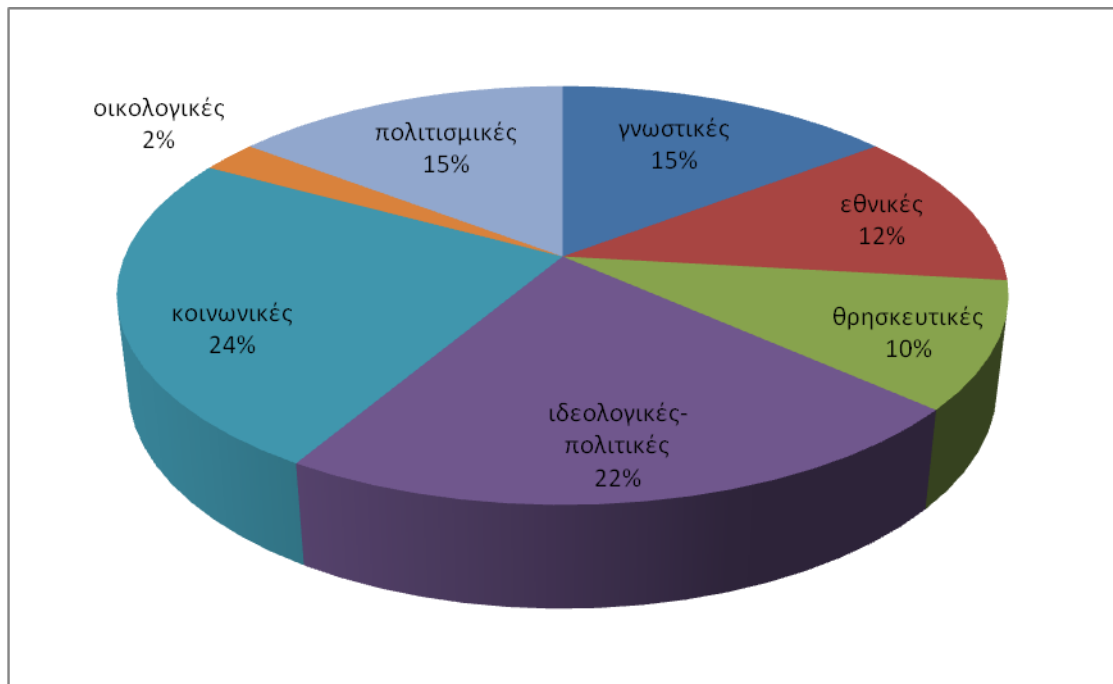
Πολιτισμικές

Α' 1.1β: Οι μαθητές αναμένεται «να ενημερώνονται και να ασκούνται πάνω στη σωστή και ωφέλιμη για το ανθρώπινο γένος χρήση και αξιοποίηση των αγαθών του σύγχρονου πολιτισμού, καθώς και των αξιών της λαϊκής μας παράδοσης»,

Α' 1.1δ: «να κατανοούν τη σημασία της τέχνης», «να διαφυλάσσουν και προάγουν τον πολιτισμό»,

Β' 4.1 στ: «να καλλιεργούν το αισθητικό τους κριτήριο, ώστε να μπορούν να εκτιμούν τα έργα τέχνης και να εκφράζονται ανάλογα, μέσα από τα δικά τους καλλιτεχνικά δημιουργήματα».

Η παρουσίαση των δεδομένων της έρευνας για την ανίχνευση και τον εντοπισμό των αναφορών σχετικά με τα είδη των αξιών στον Νόμο 1566/85 ακολουθεί εποπτικά σε γράφημα και αναλυτικά παρακάτω:

Τίτλος: Είδη αξιών- Νόμος 1566/85

Η μελέτη των δεδομένων της έρευνας σχετικά με τα είδη των αξιών που εντοπίζονται στον Νόμο 1566/85 προσανατολίζει προς τα ακόλουθα:

Εμφανίζονται όλες οι κατηγορίες που διερευνώνται σχετικά με τα είδη αξιών.

Οι περισσότερες αναφορές (10) γίνονται στην κατηγορία *κοινωνικές αξίες* (24%). Ακολουθούν αναφορές στις *ιδεολογικές-πολιτικές αξίες* (9 αναφορές σε ποσοστό 22%), στις *γνωστικές και πολιτισμικές αξίες* (6 αναφορές σε ποσοστό 15% για κάθε κατηγορία). Μικρότερα είναι τα ποσοστά των αναφορών οι οποίες σχετίζονται με τις *εθνικές* και τις *θρησκευτικές αξίες* (5 αναφορές σε ποσοστό 12% και 4 αναφορές σε ποσοστό 10% αντίστοιχα). Τέλος, μόλις μία αναφορά γίνεται στις *οικολογικές αξίες* (σε ποσοστό 2%).

Οι *κοινωνικές αξίες* ενισχύουν τη συνειδητοποίηση ότι τα άτομα ανήκουν σε μια ομάδα. Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη συλλογική προσπάθεια και στη συνεργασία των ατόμων για την επίτευξη της προσδοκώμενης ατομικής και κοινωνικής προόδου.

Βάση των *ιδεολογικών-πολιτικών αξιών* τίθεται η υπεράσπιση της δημοκρατίας. Τονίζεται η σημασία της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης. Προωθείται ο σεβασμός του αξιακού ηθικού κώδικα των ανθρώπων. Επιδιώκεται η διατύπωση σκέψεων με ενάργεια και σαφήνεια, δηλαδή με υπευθυνότητα.

Οι *γνωστικές* αξίες βασίζονται στην επιστήμη και στην τεχνολογία. Η πρόοδος της επιστήμης αλλά και της τεχνολογίας συντελεί στην αλλαγή της καθημερινότητας, άρα και στην αλλαγή των μηχανισμών που συμβάλλουν στην αφομοίωση της γνώσης.

Στις *πολιτισμικές* αξίες αναδεικνύεται η αξία της διαμόρφωσης αισθητικού κριτηρίου, ώστε μέσα από τον πολιτισμό και τη λαϊκή παράδοση να προάγεται το επίπεδο ζωής των ανθρώπων.

Στόχος των *εθνικών* αξιών είναι η ενίσχυση του αισθήματος της αφοσίωσης προς την πατρίδα, ώστε να διασφαλιστεί η εδαφική της ακεραιότητα.

Οι *θρησκευτικές* αξίες βασίζονται στην ορθόδοξη παράδοση, ωστόσο τονίζεται πως και η θρησκευτική ελευθερία είναι απαραβίαστη.

Οι *οικολογικές* αξίες γίνονται εμφανείς από την αναφορά στην αγάπη προς τη φύση και τα ζώα.

Με βάση την παραπάνω κατηγοριοποίηση είναι πρόδηλο ότι ο Νόμος 1566/85 δίνει προτεραιότητα στις *κοινωνικές* αξίες, αφού αυτές καταλαμβάνουν το 24% επί του συνόλου των αναφορών στα είδη των αξιών.

Δ.Ε.Π.Π.Σ. της Ελληνικής Γλώσσας για το Δημοτικό

Στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. και στο Α.Π.Σ. για το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας στο Δημοτικό Σχολείο επιχειρείται αναλυτική παρουσίαση των αναφορών που σχετίζονται με τις αποκτηθέντες αξίες. Ακολουθεί η εποπτική παρουσίαση των δεδομένων σε γράφημα και συζήτηση πάνω στα αποτελέσματα της έρευνας.

Ανιχνεύονται οι αξίες:

Γνωστικές

Σκοπός του μαθήματος της Γλώσσας στο Δημοτικό Σχολείο είναι η «ανάπτυξη της ικανότητας των μαθητών να χειρίζονται με επάρκεια και αυτοπεποίθηση, συνειδητά, υπεύθυνα, αποτελεσματικά και δημιουργικά τον γραπτό και τον προφορικό λόγο» (3745⁵⁰).

---

⁵⁰ Οι αριθμοί στις παρενθέσεις παραπέμπουν στις σελίδες του Φ.Ε.Κ., ό. π.

Όσον αφορά τον προφορικό λόγο, ο μαθητής «ακροάται, διατυπώνει, εξηγεί και επιχειρηματολογεί», κάνει «συνειδητή χρήση των φραστικών επιλογών (του)», «χρησιμοποιεί ολοένα αυξανόμενο λεξιλόγιο», «ελέγχει την αποδεκτότητα του λόγου του», «αφηγείται από μνήμης» (3745-3746).

Όσον αφορά τον γραπτό λόγο, ο μαθητής καλείται να κατανοήσει «τη σύνδεση προφορικής και γραπτής γλώσσας» (3746). Σταδιακά αποκτά «τη δεξιότητα αναγνώρισης της φωνημικής ταυτότητας των λέξεων» (3746). Ο μαθητής κατακτά «τον βασικό μηχανισμό της ανάγνωσης», «εντοπίζει τα κύρια σημεία» και «αποδίδει περιληπτικά το περιεχόμενο γραπτών και προφορικών κειμένων» (3746). Κατανοεί και συντάσσει «διάφορους τύπους κειμένων», «μετασχηματίζει κείμενα» και «συντάσσει περιλήψεις», «δίνει εμπειρικούς ορισμούς λέξεων» και «εξοικειώνεται με την πολυσημία» (3747). Μαθαίνει να «αναγνωρίζει τα συστατικά μιας πρότασης» αλλά και τη δομή ολόκληρου του κειμένου (3748), μαθαίνει να ακολουθεί γραμματικούς και συντακτικούς κανόνες (3746-3747), «να τονίζει ορθά τις λέξεις» (3748), να «γράφει καθαρά, ορθογραφημένα και με την απαιτούμενη ταχύτητα» (3746).

Όσον αφορά τη διαχείριση της πληροφορίας, ο μαθητής ασκείται στο να ζητάει, να εντοπίζει, να αξιοποιεί, να αναλύει και να συνθέτει πληροφορίες (3748).

Εθνικές

Λαμβάνεται υπόψη «τόσο η συγχρονική όσο και η διαχρονική διάσταση της ελληνικής γλώσσας, εφόσον αυτή θεωρείται στοιχείο εθνικής ταυτότητας» (3745).

Ιδεολογικές-Πολιτικές

Τα λογοτεχνικά κείμενα «ευνοούν την κατανόηση της διαφορετικότητας και την ανάπτυξη της ανεκτικότητας». Με δεδομένο το πολυπολιτισμικό στοιχείο της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας, σκοπός της Γλώσσας είναι η «ένταξη των αλλοδαπών στην κοινωνία» (3745).

Όσον αφορά τον προφορικό λόγο, ο μαθητής «ακροάται, [...] εξηγεί και επιχειρηματολογεί με ακρίβεια και αυτοπεποίθηση» (3745), «συλλαμβάνει υπονοούμενα» (3746).

Όσον αφορά τον γραπτό λόγο, ο μαθητής καλείται να επιλέγει το κατάλληλο βιβλίο για το σκοπό που το χρειάζεται και ο ίδιος να κρίνει αν πρέπει να βελτιώσει κάτι. Καλείται, ακόμη, να εκθέσει τεκμηριωμένα την προσωπική του γνώμη. Σταδιακά άγεται στη διαδικασία του προβληματισμού (3746).

Κοινωνικές

Η Γλώσσα αντιμετωπίζεται ως «μέσο δράσης και αλληλεπίδρασης των ανθρώπων, καθώς και ως μέσο κατανόησης, έκφρασης, περιγραφής και μετατροπής της πραγματικότητας, αλλά και δημιουργίας πραγματικότητας». Σκοπός του μαθήματος της Γλώσσας είναι οι μαθητές «να συμμετέχουν ενεργά στη σχολική και την ευρύτερη κοινωνία τους». Τα λογοτεχνικά κείμενα «παρέχουν διάφορες οπτικές και ερμηνείες του κόσμου, εμπλουτίζουν την αντίληψη των μαθητών για τον κόσμο, διευρύνουν τον ορίζοντα των εμπειριών τους» (3745).

Όσον αφορά τον προφορικό λόγο, κάθε μαθητής έχει τη δυνατότητα να ανακοινώνει και να διευρύνει «προσωπικές εμπειρίες, σκέψεις, επιθυμίες, σχέδια, προγράμματα» (3746).

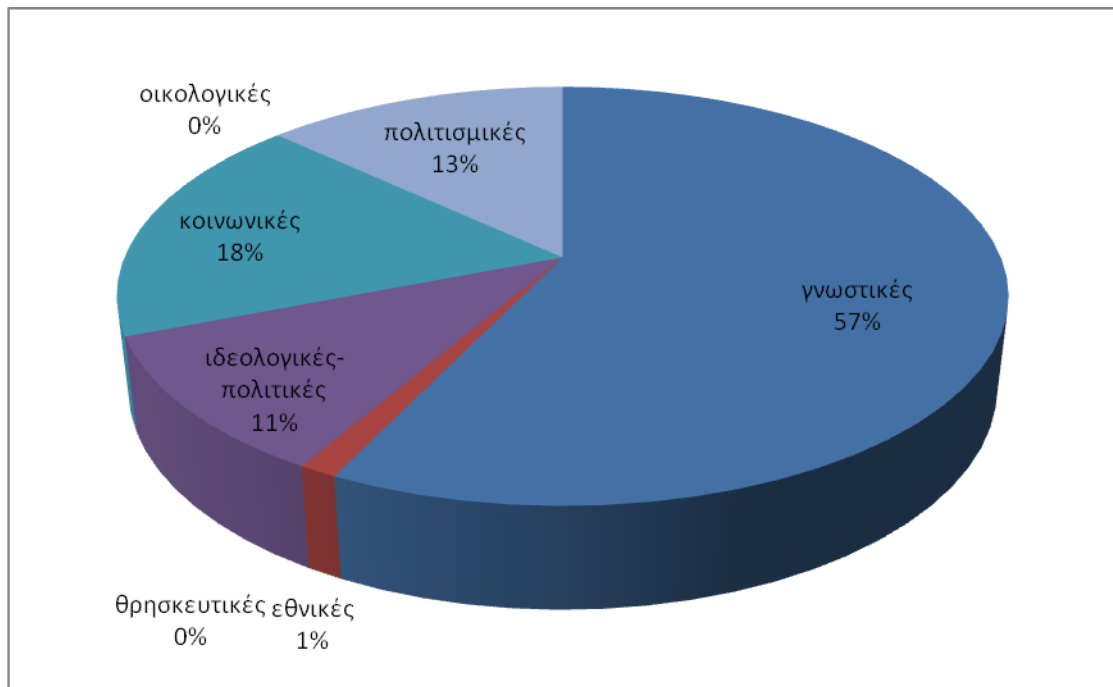
Όσον αφορά τον γραπτό λόγο, ο μαθητής «υιοθετεί κάθε φορά τον τρόπο και τον ρυθμό ανάγνωσης που υπαγορεύεται από την κατάσταση». Βαθμιαία αντιλαμβάνεται ότι μπορεί να «διατυπώνει τις σκέψεις του και να επικοινωνεί με τους άλλους όχι μόνο προφορικά αλλά και γραπτά» (3746).

Πολιτισμικές

Η Γλώσσα, με τη λογοτεχνία, γίνεται «όχημα και αποτέλεσμα τέχνης και αισθητικής καλλιέργειας». Συνάμα, αποτελεί «φορέα μακραίωνης πολιτισμικής παράδοσης και γραμματολογίας» (3745).

Όσον αφορά τον προφορικό λόγο, ο μαθητής «εκτιμά και απολαμβάνει αισθητικά καταξιωμένες μορφές λόγου» (3746). Προσεγγίζει βαθμιαία ένα «ευρύ φάσμα αξιόλογων και χαρακτηριστικών κειμένων των κυριότερων εκπροσώπων της ελληνικής λογοτεχνίας» αλλά και «δειγματικά κείμενα βαλκανικής, μεσογειακής και παγκόσμιας λογοτεχνίας» (3747), που έχουν ως συνέπεια ο μαθητής να συνειδητοποιεί «ειδικά χαρακτηριστικά της ελληνικής γλώσσας» (3748). Δύναται, επίσης, να απολαμβάνει «τον λόγο ως έργο τέχνης» (3747). Τέλος, μαθαίνει να γράφει «καλαίσθητα» (3746).

Η παρουσίαση των δεδομένων της έρευνας για τον εντοπισμό των αναφορών στα είδη των αξιών στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. για την Ελληνική Γλώσσα στο Δημοτικό Σχολείο ακολουθεί εποπτικά σε γράφημα και αναλυτικά παρακάτω:

Τίτλος: Είδη αξιών- Δ.Ε.Π.Π.Σ. για την Ελληνική Γλώσσα στο Δημοτικό

Η μελέτη των δεδομένων της έρευνας σχετικά με τις κατηγορίες των αξιών που εμφανίζονται στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. για την Ελληνική Γλώσσα στο Δημοτικό Σχολείο προσανατολίζει προς τα ακόλουθα:

Δεν εμφανίζονται όλες οι κατηγορίες που διερευνούμε σχετικά με τα είδη των αξιών. Απουσιάζουν οι εξής κατηγορίες: *θρησκευτικές* και *οικολογικές* αξίες.

Οι περισσότερες αναφορές (48) γίνονται στην κατηγορία *γνωστικές* αξίες (εμφανίζονται σε ποσοστό 57%). Ύστερα, με μεγάλη διαφορά, ακολουθούν οι *κοινωνικές* αξίες (15 αναφορές σε ποσοστό 18%), οι *πολιτισμικές* και *ιδεολογικές-πολιτικές* αξίες (11 αναφορές σε ποσοστό 13% και 9 αναφορές σε ποσοστό 11% αντίστοιχα). Τέλος, στις *εθνικές* αξίες γίνεται μόνο μία αναφορά (σε ποσοστό 1%).

Στόχος των *γνωστικών* αξιών είναι η ορθή χρήση της γλώσσας από μέρους των μαθητών, οι οποίοι μαθητές καλούνται να αξιοποιούν τη γνώση που λαμβάνουν στην καθημερινή τους ζωή.

Στις *κοινωνικές* αξίες τονίζεται η σημασία της επικοινωνίας τόσο σε σχολικό όσο και σε ευρύτερο πλαίσιο. Τα άτομα αναπτύσσουν διαλεκτικές σχέσεις μεταξύ τους. Με αυτόν τον τρόπο επιλύουν και τα τυχόν κοινωνικά προβλήματα.

Οι *πολιτισμικές* αξίες εστιάζουν στην καλλιέργεια της αισθητικής αντίληψης και των καλλιτεχνικών δεξιοτήτων. Τονίζεται πως η γλώσσα αποτελεί φορέα μακραίωνης πολιτισμικής παράδοσης και γραμματολογίας.

Οι *ιδεολογικές-πολιτικές* αξίες βασίζονται στη διαμόρφωση ιδεολογίας. Οι μαθητές διαμορφώνουν τις πεποιθήσεις τους και στέκονται κριτικά απέναντι στην καθημερινότητα. Ακόμη, μέσω των *ιδεολογικών-πολιτικών* αξιών ευνοείται η κατανόηση της διαφορετικότητας και η ανάπτυξη της ανεκτικότητας.

Οι *εθνικές* αξίες προσανατολίζουν προς τη συνειδητοποίηση της εθνικής φυσιογνωμίας στη βάση της ιστορικής συνείδησης αλλά και της ιστορικής συνέχειας. Η λογοτεχνία –συνεπώς και η ποίηση- παίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των *εθνικών* αξιών.

Με βάση την παραπάνω κατηγοριοποίηση είναι πρόδηλο ότι το Δ.Ε.Π.Π.Σ. για την Ελληνική Γλώσσα στο Δημοτικό Σχολείο δίνει προτεραιότητα στις *γνωστικές* αξίες, αφού αυτές καταλαμβάνουν το 57% επί του συνόλου των αναφορών στα είδη των αξιών.

Α.Π.Σ. της Ελληνική Γλώσσας για το Δημοτικό Σχολείο

Επιχειρείται αναλυτική και διερευνητική παρουσίαση των αναφορών που σχετίζονται με τα είδη των αξιών, στη συνέχεια ακολουθεί η εποπτική παρουσίαση των δεδομένων σε γράφημα και, τέλος, συζήτηση όσον αφορά τα αποτελέσματα των δεδομένων της έρευνας.

α) Γενικό μέρος:

Γνωστικές

Σύμφωνα με τον γενικό σκοπό της διδασκαλίας του μαθήματος της Γλώσσας, «ο μαθητής επιδιώκεται να μάθει να χειρίζεται όσο το δυνατόν καλύτερα την ελληνική γλώσσα: να την καταλαβαίνει, να την ομιλεί, να τη διαβάζει, να τη γράφει με άνεση». Επίσης, αναμένεται ο μαθητής να κατανοεί το περιεχόμενο κάθε είδους λόγου και να παράγει ο ίδιος «λόγο αποτελεσματικό και κατάλληλο για κάθε ειδική περίπτωση επικοινωνίας» (3748). Συνάμα, ο ίδιος εξασκείται στη χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών (3749).

Ιδεολογικές-Πολιτικές

Η γλώσσα χρησιμοποιείται ως «σύστημα σκέψης» από μέρους των μαθητών (3748). Η κριτική σκέψη έχει πρωτεύοντα ρόλο στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας. Το παιδί μαθαίνει να «αξιολογεί αντικειμενικά τα μηνύματα». Επίσης, μαθαίνει «να εκτιμά και να σέβεται τη γλώσσα του άλλου και να συμβιώνει αρμονικά με αλλόγλωσσους» (3749).

Κοινωνικές

Ο μαθητής επιδιώκεται «να μάθει να χειρίζεται όσο το δυνατόν καλύτερα την ελληνική γλώσσα, [...] ώστε να συμμετέχει ενεργά στη σχολική και την ευρύτερη κοινωνία του». Αναλυτικότερα, ο μαθητής πρέπει να είναι σε θέση να «χρησιμοποιεί τη γλώσσα ως κώδικα επικοινωνίας», να «εκφράζει τον εσωτερικό του κόσμο». Με αυτόν τον τρόπο, ικανοποιούνται οι «πρακτικές, συναισθηματικές, πνευματικές και κοινωνικές του ανάγκες» (3748). Συμπερασματικά, ο κοινωνικός χαρακτήρας της γλώσσας γίνεται αντιληπτός από τον μαθητή (3749).

Πολιτισμικές

Επιδιώκεται ο μαθητής «να γνωρίσει και να αγαπήσει ποικίλες μορφές λογοτεχνικών έργων, έτσι ώστε να ευαισθητοποιηθεί και να αποζητά μόνος του τη συντροφιά του καλού λογοτεχνικού βιβλίου». Ταυτόχρονα, σκοπός του Α.Π.Σ. είναι ο μαθητής «να αποκτήσει αίσθηση και γνώση της γλωσσικής του παράδοσης και να ενισχύσει το γλωσσικό του αυτοσυναίσθημα». Ακόμη, «να κατανοήσει τη θέση που κατέχει η γλώσσα, γενικά, στον πολιτισμό ενός λαού, τη σημασία της για τα έθνη, και να έρθει σε επαφή και με γλωσσικής υφής πολιτισμικά στοιχεία άλλων λαών» (3749).

β) Ειδικοί σκοποί και στόχοι:

Α΄-Β΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Γνωστικές

Σύμφωνα με το Α.Π.Σ., επιδιώκεται «η λογική οργάνωση του προφορικού λόγου του μαθητή, η ορθή χρήση απλών δομών και απλού λεξιλογίου». Ο μαθητής ασκείται βαθμιαία, ώστε να είναι σε θέση να «θέτει σε λειτουργία μηχανισμούς ακουστικής και απαντητικής ετοιμότητας». Μαθαίνει να «διηγείται πραγματικά ή φανταστικά γεγονότα» και να «αφηγείται ιστορίες» (3749).

Όσον αφορά τον γραπτό λόγο, σκοπός του Α.Π.Σ. είναι «η κατάκτηση των βασικών δεξιοτήτων ανάγνωσης και κατανόησης γραπτών κειμένων, καθώς και η αναζήτηση, ανεύρεση, κατανόηση και χρήση της πληροφορίας». Σταδιακά, ο μαθητής

εμπλουτίζει και σταθεροποιεί το λεξιλόγιό του, εξοικειώνεται με την απομνημόνευση και τους εκφραστικούς τρόπους των κειμένων (3753, 3754).

Στη συνέχεια, ο μαθητής αναπτύσσει την ικανότητα να γράφει και να διατυπώνει γραπτά νοήματα, να παρατηρεί και να περιγράφει γραπτώς αντικείμενα, να αφηγείται γραπτώς γεγονότα και ιστορίες (3757). Ενθαρρύνεται η δημιουργία και έκφραση δικών του ιστοριών, γεγονός που τον βοηθά στην απόκτηση χωρο-χρονικής αντίληψης (3761). Σκοπός του Α.Π.Σ. είναι, ακόμη, «η συνειδητοποίηση βασικών στοιχείων της δομής και της λειτουργίας της γλώσσας, με τη βοήθεια της διαίσθησης και της πρακτικής εφαρμογής κανόνων» (3766).

Ιδεολογικές-Πολιτικές

Ο μαθητής επιχειρείται να κρίνει αν ένα κείμενο είναι ορθά διατυπωμένο (3754) και, συγχρόνως, αντιλαμβάνεται την ανάγκη να το επαναδιατυπώσει, αν χρειάζεται (3757). Μέσω του Α.Π.Σ., δίνεται η δυνατότητα στον μαθητή να «σχολιάζει τα γραπτά των συμμαθητών του» (3757), να «αξιολογεί τις πληροφορίες που χρειάζεται, χρησιμοποιώντας διάφορες πηγές πληροφόρησης, γλωσσικές και μη» (3770).

Κοινωνικές

Σύμφωνα με το Α.Π.Σ., η κοινωνική ζωή των παιδιών διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην οικοδόμηση τόσο του προφορικού όσο και του γραπτού λόγου (3753). Ο μαθητής, έχοντας ως γνώμονα τις προσωπικές του εμπειρίες, «εξιστορεί με χρονολογική σειρά γεγονότα που βίωσε» (3757). Σταδιακά ο ίδιος αντιλαμβάνεται τη γραφή ως μέσο επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων (3753).

Πολιτισμικές

Ο μαθητής εισάγεται στη δραματοποίηση απομνημονεύοντας μικρά έμμετρα κείμενα και ενσαρκώνοντας ρόλους (3753). Έρχεται σε επαφή με λογοτεχνικά κείμενα, εξοικειώνεται διαισθητικά με αυτά και ψυχαγωγείται. Παράλληλα, γνωρίζει τους κυριότερους εκπροσώπους της ελληνικής –κυρίως– λογοτεχνίας, ενημερώνεται για τον λαϊκό πολιτισμό και την παράδοση διαφόρων τοποθεσιών (3761).

Γ'-Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Γνωστικές

Αναμένεται «η βελτίωση της ποιότητας της προφορικής έκφρασης του μαθητή, καθώς και της ταχύτητας, με την οποία διατυπώνει έναν σωστά δομημένο λόγο». Ο μαθητής ασκείται σταδιακά, ώστε να μπορεί να «θέτει σε λειτουργία μηχανισμούς ακουστικής, απαντητικής ετοιμότητας και βιωματικής συμμετοχής». Ο ίδιος μαθαίνει

να περιγράφει και να εξιστορεί γεγονότα, να αφηγείται από μνήμης, να επιλέγει το κατάλληλο ύφος, να συλλαμβάνει υπονοούμενα, να χρησιμοποιεί όλο και πιο πλούσιο λεξιλόγιο. Ακόμη, επιχειρείται να «ελέγχει αν ο λόγος του είναι κατανοητός και αποδεκτός», να «αποφεύγει συνήθη φραστικά σφάλματα» (3750-3751).

Όσον αφορά τον γραπτό λόγο, επιδιώκεται «η ανάπτυξη της ικανότητας του παιδιού να διαβάζει με ευχέρεια και ακρίβεια», η κατανόηση του περιεχομένου κειμένων με αυξανόμενη αναγνωστική δυσκολία, η αναζήτηση, η σωστή επιλογή και η αξιοποίηση των πληροφοριών (3754). Σταδιακά ο μαθητής ασκείται στον τρόπο γραφής του, με απώτερο σκοπό τη βελτίωση αυτού, «αναπτύσσει συνήθειες ορθής γραφής», εξοικειώνεται με διάφορους τύπους κειμένων, όπως είναι τα ποιήματα (3758). Μέσω του Α.Π.Σ., ο μαθητής «εξοικειώνεται με στοιχεία δομής και περιεχομένου των λογοτεχνικών κειμένων», ο ίδιος καλείται να εξηγήσει το νόημα των κειμένων αυτών χρησιμοποιώντας την απαραίτητη σύνταξη και το κατάλληλο λεξιλόγιο (3761, 3762).

Ιδεολογικές- Πολιτικές

Σύμφωνα με το Α.Π.Σ., σκοπός είναι ο μαθητής να μπορεί όχι μόνο να αναλύει αλλά και να αξιολογεί τις πληροφορίες που του δίνονται, εκτιμώντας όλα τα στοιχεία του λόγου (3750). Ο ίδιος αναπτύσσει την ικανότητα να επιλέγει να διαβάζει –και στη συνέχεια να γράφει– κείμενα με τα οποία δεν είναι εξοικειωμένος και, τέλος, να τα αξιολογεί (3754). Έτσι, «αποκτά εμπιστοσύνη στο προσωπικό του γράψιμο με το δικό του πρωτότυπο τρόπο» (3759). Διαμορφώνεται βαθμιαία μια θετική αλλά και κριτική στάση απέναντι στο βιβλίο (3755).

Κοινωνικές

Επιδιώκεται ο μαθητής να «χρησιμοποιεί ορθά το επίπεδο ύφους που επιβάλλει η περίσταση επικοινωνίας», να συμμετέχει οικειοθελώς σε συζητήσεις (3750), να «χρησιμοποιεί την αναγνωστική του δεξιότητα [...] και στις προσωπικές του ανάγκες γραπτής επικοινωνίας» (3755), να «γράφει μικρά κείμενα με βάση τον κόσμο της εμπειρίας του» (3758).

Πολιτισμικές

Ο μαθητής σταδιακά «εκτιμά και απολαμβάνει αισθητικά καταξιωμένες μορφές λόγου» (3751), χαίρεται και εκτιμά τη γλωσσική ποικιλία, την ανάγνωση και τη γραφή (3754, 3755). Γίνεται φανερό η εξοικείωσή του με «την εθνική αλλά και την παγκόσμια λογοτεχνία, καθώς και με πιο επεξεργασμένες και διευρυμένες δυνατότητες της γλώσσας» (3761). Διδάσκεται ένα ευρύ φάσμα κειμένων, γραμμένων

από τους κυριότερους εκπροσώπους της ελληνικής και της παγκόσμιας λογοτεχνίας, το οποίο φάσμα κειμένων καλύπτει όλη τη χρονική και γεωγραφική έκταση της λογοτεχνίας (3762).

Ε΄-ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Γνωστικές

Ο μαθητής, όσον αφορά τον προφορικό λόγο, ασκείται βαθμιαία, ώστε να μπορεί να «θέτει σε λειτουργία μηχανισμούς ακουστικής, απαντητικής ετοιμότητας και βιωματικής συμμετοχής» (3751). Ο ίδιος μαθαίνει να περιγράφει και να αφηγείται γεγονότα, να «αφηγείται από μνήμης», να «χρησιμοποιεί σωστά το επίπεδο ύφους, που επιβάλλει η περίσταση επικοινωνίας», να «χρησιμοποιεί όλο και πιο πλούσιο λεξιλόγιο» (3752).

Όσον αφορά τον γραπτό λόγο και σύμφωνα με το Α.Π.Σ., επιδιώκεται «η ανάπτυξη της ικανότητας του παιδιού: να διαβάζει με ευχέρεια και ακρίβεια και να κατανοεί το περιεχόμενο κειμένων με αυξανόμενη αναγνωστική δυσκολία, [...] να αναζητά, να αξιολογεί, να επιλέγει και να αξιοποιεί την (κάθε) πληροφορία» (3755). Ο μαθητής σταδιακά «οργανώνει τη σκέψη του και συστηματοποιεί τη βιωματική και σχολική γνώση με όργανο το γραπτό λόγο» (3759).

Σύμφωνα με το Α.Π.Σ., σκοπός είναι «η πρακτική συνειδητοποίηση της δομής και της λειτουργίας της γλώσσας στην επικοινωνία, σε επίπεδο κειμένου, πρότασης και λέξης». Ο μαθητής εξασκείται, σταδιακά, στην καλλιγραφία, στην ορθογραφία, στο λεξιλόγιο, στη σύνταξη, στη γραμματική και, γενικότερα, στους κανόνες του γραπτού και του προφορικού λόγου (3759, 3760, 3768).

Ιδεολογικές- Πολιτικές

Ο μαθητής επιδιώκεται να εξασκήσει την κριτική του σκέψη, ερμηνεύοντας και αξιολογώντας πληροφορίες, αλλά και να ελέγχει αν ο λόγος του είναι κατανοητός και αποδεκτός (3752). Ο ίδιος αναπτύσσει την ικανότητα να επιλέγει να διαβάζει κείμενα με τα οποία δεν είναι εξοικειωμένος και, τέλος, να τα αξιολογεί. Διαμορφώνεται βαθμιαία μια θετική αλλά και κριτική στάση απέναντι στο βιβλίο (3756). Μαθαίνει να «κρίνει ο ίδιος αν χρειάζεται να ξαναγράψει ένα δύσκολα αναγνώσιμο κείμενο» (3759), ενώ παράλληλα «αποκτά εμπιστοσύνη στο προσωπικό του γράψιμο με το δικό του πρωτότυπο τρόπο» (3760). «Αναπτύσσει γλωσσικές αντιστάσεις και κριτική στάση απέναντι στο λόγο των άλλων» (3756).

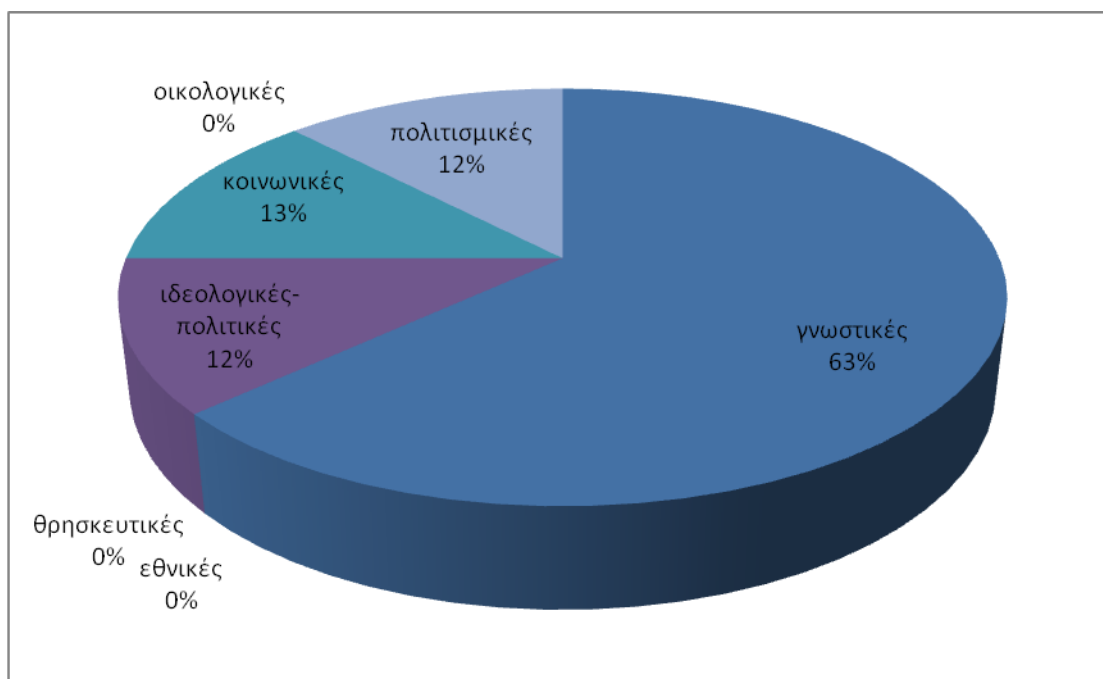
Κοινωνικές

Το Α.Π.Σ. συμβάλλει στην οικειοθελή συμμετοχή του μαθητή σε συζητήσεις αλλά και στη χρησιμοποίηση της αναγνωστικής του ικανότητας στον κοινωνικό του χώρο (3752, 3755). Με γνώμονα τις εμπειρίες του, ο μαθητής μπορεί και συντάσσει ολοκληρωμένα γραπτά κείμενα (3760). Σταδιακά ο ίδιος «οργανώνει τη σκέψη του και συστηματοποιεί τη βιωματική και σχολική γνώση», με σκοπό να τη χρησιμοποιεί στην καθημερινή του ζωή (3759).

Πολιτισμικές

Ο μαθητής βαθμιαία εκτιμά και απολαμβάνει αισθητικά καταξιωμένες μορφές λόγου (3752), «χαίρεται [...] τη γλωσσική ποικιλία» (3755), μαθαίνει να γράφει «καλαίσθητα» (3759), αισθάνεται προσωπική ευχαρίστηση και αποκτά εμπιστοσύνη στον εαυτό του (3756). Εξοικειώνεται με διάφορα είδη κειμένων, όπως είναι τα ποιήματα (3760), έρχεται σε επαφή με την εθνική αλλά και την παγκόσμια λογοτεχνία, προσεγγίζοντας ένα ευρύ φάσμα κατάλληλων κειμένων των κυριότερων εκπροσώπων της (3762). Στα κείμενα αυτά ο μαθητής συναντά λαϊκές αλλά και λόγιες λέξεις, οι οποίες διαμορφώνουν το ύφος των κειμένων και προσδίδουν χαρακτηριστικά πολιτισμού (3765, 3766).

Η παρουσίαση των δεδομένων της έρευνας για τον εντοπισμό των αναφορών σχετικά με τα είδη αξιών στο Α.Π.Σ. για την Ελληνική Γλώσσα στο Δημοτικό Σχολείο ακολουθεί εποπτικά σε γράφημα και αναλυτικά παρακάτω:

Τίτλος: Είδη αξιών- Α.Π.Σ. για την Ελληνική Γλώσσα στο Δημοτικό

Η μελέτη των δεδομένων της έρευνας σχετικά με τις κατηγορίες των αξιών που εμφανίζονται στο Α.Π.Σ. για την Ελληνική Γλώσσα στο Δημοτικό Σχολείο προσανατολίζει προς τα ακόλουθα:

Δεν εμφανίζονται όλες οι κατηγορίες που διερευνούμε σχετικά με τα είδη των αξιών. Απουσιάζουν οι αξίες: *εθνικές, θρησκευτικές και οικολογικές.*

Η συντριπτική πλειοψηφία των αναφορών (139) γίνεται στην κατηγορία *γνωστικές* αξίες (63%). Στη συνέχεια, ακολουθούν οι *κοινωνικές* αξίες (28 αναφορές σε ποσοστό 13%). Οι *πολιτισμικές* αξίες (27 αναφορές) εμφανίζονται με ποσοστό 12%, όπως και οι *ιδεολογικές-πολιτικές* αξίες, οι οποίες μετρούν 26 αναφορές.

Οι *γνωστικές* αξίες στοχεύουν στην απόκτηση γνώσης από μέρους των μαθητών και στην αξιοποίηση αυτής στη διαχείριση της εμπειρίας τους. Μεγάλη σημασία έχει η χρήση της τεχνολογίας κατά τη διαδικασία απόκτησης της γνώσης.

Οι *κοινωνικές* αξίες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο ώστε το άτομο να αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Επιπλέον, συμβάλλουν στην υιοθέτηση στάσης (θετικής ή αρνητικής) για τη ζωή βάσει των εμπειριών του ατόμου. Στη σχολική πραγματικότητα, οι εμπειρίες δρουν καθοριστικά στην αφομοίωση και στην παραγωγή της γνώσης.

Οι πολιτισμικές αξίες εστιάζουν στην ανάπτυξη των καλλιτεχνικών δεξιοτήτων και της αίσθησης του ωραίου. Γίνεται αναφορά στον λαϊκό πολιτισμό και στην πολιτισμική μας κληρονομιά. Ο μαθητής έρχεται σε επαφή με την εγχώρια αλλά και την παγκόσμια λογοτεχνία. Ο ίδιος στοχεύει στην κατανόηση της λογοτεχνίας ως έργο τέχνης, το οποίο έργο τέχνης καθορίζεται από τους ρυθμούς της εποχής που δημιουργήθηκε.

Βάση των *ιδεολογικών-πολιτικών* αξιών τίθεται η διαμόρφωση κριτικής στάσης απέναντι στον κόσμο. Σε σχολικό πλαίσιο, ο μαθητής καλείται να κρίνει, να επιχειρηματολογήσει και να σέβεται τις απόψεις των άλλων.

Με βάση την παραπάνω κατηγοριοποίηση είναι πρόδηλο ότι το Α.Π.Σ. για την Ελληνική Γλώσσα στο Δημοτικό Σχολείο δίνει προτεραιότητα στις *γνωστικές* αξίες, αφού αυτές καταλαμβάνουν το 63% επί του συνόλου των αναφορών στα είδη των αξιών.

Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας και της Λογοτεχνίας στο Δημοτικό (Αθήνα 2011)

Επιχειρείται αναλυτική και διερευνητική παρουσίαση των αναφορών που σχετίζονται με τα είδη των αξιών, στη συνέχεια ακολουθεί η εποπτική παρουσίαση των δεδομένων σε γράφημα και, τέλος, συζήτηση πάνω στα αποτελέσματα των δεδομένων της έρευνας.

Το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών της Νεοελληνικής Γλώσσας «στηρίζεται στις αρχές της διαφοροποίησης στη διδασκαλία, μάθηση και αξιολόγηση, της ενίσχυσης της καινοτομίας και της δημιουργικότητας, της διαπολιτισμικής συνεργασίας, της δημοκρατίας και της ισονομίας των πολιτών, της διάχυσης των ιδεών της αειφορίας και της προστασίας του περιβάλλοντος και της προώθησης της ψηφιακής επικοινωνίας» (7, 8⁵¹).

Βασικός σκοπός της διδασκαλίας της λογοτεχνίας είναι «η κριτική αγωγή στον σύγχρονο πολιτισμό» (21).

---

⁵¹ Οι αριθμοί παραπέμπουν στις σελίδες του Νέου Αναλυτικού Προγράμματος (2011).

Ειδικότερα, η ταξινόμηση των αναφορών που σχετίζονται με τα είδη των αξιών είναι η εξής:

Γνωστικές

Επιδιώκεται η χρήση της τεχνολογίας ως διδακτικό μέσο και η εισαγωγή των παιδιών στον διερευνητικό τρόπο μάθησης (5, 11).

Οι μαθητές αναμένεται «να κατακτήσουν το μηχανισμό προφοράς και γραφής της πρότυπης Ν.Ε. (Νέας Ελληνικής Γλώσσας)», «να είναι σε θέση να αποτιμούν τα σημεία σύγκλισης μεταξύ προφορικού και γραπτού λόγου αλλά και τις αποκλίσεις μεταξύ τους», «να κατακτήσουν τους απαραίτητους επικοινωνιακούς κανόνες της Ν.Ε.», «να αποκτήσουν το απαραίτητο λεξιλόγιο», «να κατακτήσουν τις αναγκαίες στρατηγικές για την κατανόηση και παραγωγή κειμένων» (8, 11).

Επιδιώκεται η «προώθηση της φιλιαναγνωσίας», «να κατανοήσουν και να αποδεχτούν οι μαθητές τη σχετικότητα και την πολλαπλότητα των ερμηνευτικών προσεγγίσεων» αλλά και «να είναι σε θέση (οι ίδιοι) να διερευνούν όλους τους συντελεστές και τους αναγκαίους παράγοντες που συμβάλλουν στην παραγωγή και στην πρόσληψη των λογοτεχνικών κειμένων» (21, 22).

Ιδεολογικές- Πολιτικές

Επιδιώκεται να εδραιωθούν στη συνείδηση των μαθητών οι δημοκρατικές αξίες και οι αρχές της ισονομίας μεταξύ των πολιτών. Επιχειρείται η αποδοχή της διαφορετικότητας, η ενίσχυση του διερευνητικού και κριτικού πνεύματος απέναντι στη γλώσσα (4).

Επιδιώκεται τόσο η «ένταξη των μαθητών που προέρχονται από αλλόγλωσσα περιβάλλοντα ή [...] από ξένες χώρες» όσο και η ένταξη «των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και μαθησιακές δυσκολίες» (4, 5).

Οι μαθητές επιχειρείται «να αποκτήσουν τις ιδιότητες ενός κριτικού και σε εγρήγορση ατόμου», «που αγωνίζεται για τη δημοκρατία και την ισονομία μεταξύ των πολιτών, για τον σεβασμό των δικαιωμάτων των αδύναμων κοινωνικά ατόμων, για την ειρήνη [...] μεταξύ των λαών» (5, 6). «Να είναι σε θέση να συνδιαμορφώνουν κριτικά το πολιτικό, κοινωνικό και πολιτισμικό γίνεσθαι» (7).

Οι μαθητές επιχειρείται «να αποτιμούν κριτικά τους διάφορους τρόπους γραφής». Επιδιώκεται οι ίδιοι «να κατανοήσουν ότι οι γλωσσικές μορφές [...] λειτουργούν ως μηχανισμοί δόμησης ιδεολογιών, στάσεων και συμπεριφορών» (8).

Κοινωνικές

Οι μαθητές επιχειρείται να μάθουν «να ελέγχουν και να διαχειρίζονται τη ζωή τους διά του λόγου» (7), «να κατανοήσουν ότι οι γλωσσικές μορφές [...] λειτουργούν ως ενδείκτες κοινωνικών παραμέτρων», άρα «η κατανόηση και παραγωγή κειμένων αποτελούν κοινωνικές πράξεις» (8). Επιχειρείται, ακόμη, «να κατανοήσουν ότι η παραγωγή λόγου αποτελεί προϊόν συνεργασίας» (11).

Προβάλλεται η έκφραση αλληλεγγύης και η αλληλοβοήθειας μεταξύ ανθρώπων και λαών (6).

Αναμένεται «η συνειδητοποίηση της σχέσης της λογοτεχνίας με την ανθρώπινη εμπειρία» από μέρους των μαθητών (21).

Επιδιώκεται «η ανάπτυξη της κριτικής και ταυτόχρονα δημιουργικής σχέσης των μαθητών με το σύγχρονο κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον, καθώς και η συμβολική ενδυνάμωση της υποκειμενικότητας όλων των μαθητών [...] έτσι ώστε να γίνουν ενεργητικοί πολίτες» (21, 22).

Οικολογικές

Οι μαθητές επιχειρείται να σέβονται το περιβάλλον και να αποκτήσουν τη λογική της αειφόρου ανάπτυξης (4).

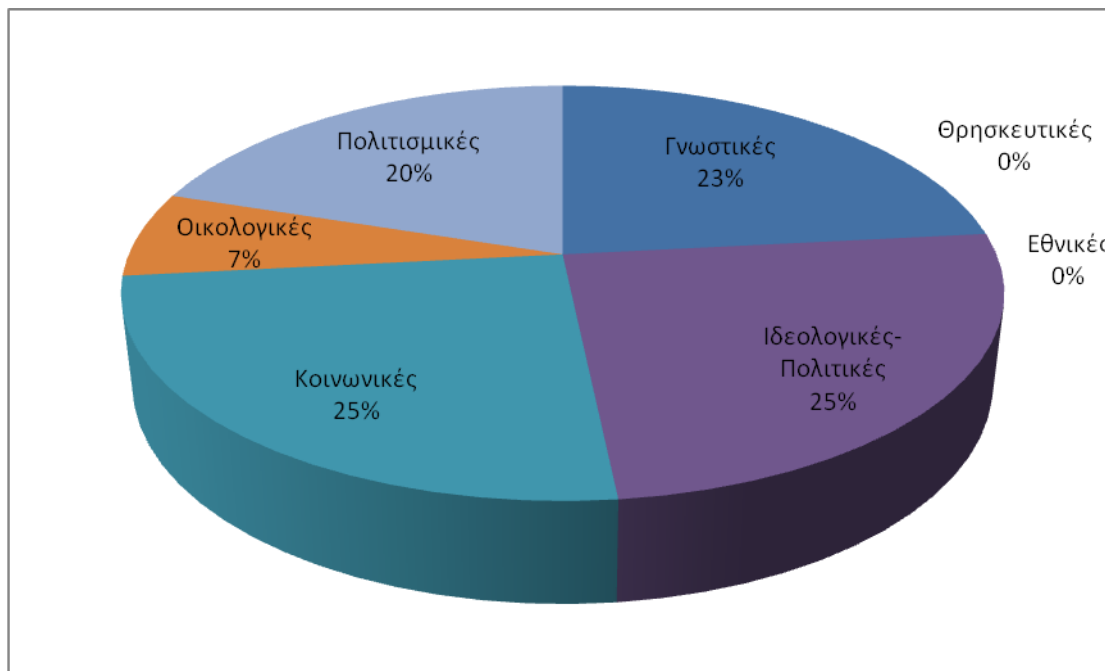
Πολιτισμικές

Επιδιώκεται η δημιουργικότητα, η φαντασία και η αισθητική καλλιέργεια των μαθητών. Οι μαθητές επιχειρείται να «γνωρίσουν άλλες πολιτισμικές παραδόσεις και γλώσσες», να είναι «σε θέση να αναγνωρίζουν την ιστορικότητα διαφόρων πολιτισμικών παραδόσεων, καθώς και τη σημασία της γλώσσας και της λογοτεχνίας στη συγκρότησή τους» (4, 5).

Οι μαθητές αναμένεται «να κατανοήσουν ότι η νέα ελληνική, όπως και κάθε ζωντανή γλώσσα, χαρακτηρίζεται από γεωγραφική και κοινωνική ποικιλότητα» (9) και «ότι οι διαφορετικές γλώσσες και διάλεκτοι αποτελούν γλωσσικές μορφές που μεταφέρουν διαφορετικές κουλτούρες και συμπεριφορές από τη δική τους» (11).

Επιδιώκεται «η ανάπτυξη της [...] δημιουργικής σχέσης των μαθητών με το σύγχρονο κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον, καθώς και η συμβολική ενδυνάμωση της υποκειμενικότητας όλων των μαθητών [...] έτσι ώστε να γίνουν [...] παραγωγοί πολιτισμού» (21, 22).

Η παρουσίαση των δεδομένων της έρευνας για τον εντοπισμό των αναφορών σχετικά με τα είδη των αξιών στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών (2011) ακολουθεί εποπτικά σε γράφημα και αναλυτικά παρακάτω:

Τίτλος: Είδη αξιών- Πρόγραμμα Σπουδών 2011

Η μελέτη των δεδομένων της έρευνας σχετικά με τα είδη των αξιών που εμφανίζονται στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών δείχνει τα εξής:

Δεν εμφανίζονται όλες οι κατηγορίες που διερευνούμε σχετικά με τα είδη των αξιών. Απουσιάζουν οι *εθνικές* και οι *θρησκευτικές* αξίες.

Οι περισσότερες αναφορές γίνονται στις κατηγορίες *ιδεολογικές-πολιτικές* και *κοινωνικές* αξίες (15 αναφορές σε ποσοστό 25% για κάθε κατηγορία), ενώ αμέσως ακολουθεί η κατηγορία *γνωστικές* αξίες (14 αναφορές σε ποσοστό 23%). Μικρότερα ποσοστά αναφορών έχουν οι *πολιτισμικές* και οι *οικολογικές* αξίες (12 αναφορές σε ποσοστό 20% και 4 αναφορές σε ποσοστό 7% αντίστοιχα σε κάθε κατηγορία).

Μέσω των *ιδεολογικών-πολιτικών* αξιών επιχειρείται η υπακοή σε δημοκρατικά ιδεώδη. Επιδιώκεται η αποδοχή της διαφορετικότητας, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η ισονομία μεταξύ των πολιτών. Επίσης, σημαντική είναι η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης από μέρους των μαθητών.

Στις *κοινωνικές* αξίες καθοριστικό ρόλο έχει η αρχή της συλλογικότητας. Το σχολείο αξιοποιεί την κοινωνική λειτουργία της λογοτεχνίας και διερευνά τη σχέση ατόμου-κοινωνίας. Στόχος είναι η ανάπτυξη δημιουργικής σχέσης των μαθητών με το σύγχρονο κοινωνικό περιβάλλον.

Όσον αφορά τις *γνωστικές* αξίες, επιδιώκεται η χρήση της τεχνολογίας ως διδακτικό μέσο, καθώς και η εισαγωγή των παιδιών στον διερευνητικό τρόπο μάθησης. Επιπλέον, επιτυγχάνεται η προώθηση της φιλιαναγνωσίας.

Βάση των *πολιτισμικών* αξιών είναι η δημιουργικότητα, η φαντασία και η αισθητική καλλιέργεια των ατόμων. Οι μαθητές έρχονται σε επαφή, μέσω της τέχνης και της λογοτεχνίας, και με άλλους πολιτισμούς, με άλλες κουλτούρες και παραδόσεις. Επιδιώκεται η ανάπτυξη της δημιουργικής σχέσης των μαθητών με το σύγχρονο κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον, καθώς και η συμβολική ενδυνάμωση της υποκειμενικότητας αυτών, έτσι ώστε να γίνουν οι ίδιοι παραγωγοί πολιτισμού.

Οι *οικολογικές* αξίες θεμελιώνονται πάνω στη βάση της αλληλεπίδρασης του ατόμου με το περιβάλλον.

Με βάση την παραπάνω κατηγοριοποίηση είναι πρόδηλο ότι το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών δίνει προτεραιότητα στις *ιδεολογικές-πολιτικές* και *κοινωνικές* αξίες, αφού αυτές καταλαμβάνουν το 50% (25% για κάθε κατηγορία) επί του συνόλου των αναφορών στα είδη των αξιών που διαμορφώνουν οι μαθητές.

Διδακτικό υλικό

Το διδακτικό υλικό που ερευνήθηκε είναι τα ποιήματα που βρίσκονται στα σχολικά βιβλία της Γλώσσας και του Ανθολογίου Λογοτεχνικών Κειμένων για όλες τις τάξεις του Δημοτικού Σχολείου. Μετά από προσεκτική ανάγνωση αυτών γίνεται η παρουσίαση του περιεχομένου τους. Παράλληλα, αναφέρεται και η θεματική ενότητα στην οποία εντάσσονται.

Αρχικά επιχειρείται αναλυτική και διερευνητική παρουσίαση των αναφορών που σχετίζονται με τα είδη των αξιών, όπως εντοπίζονται στο περιεχόμενο των ποιημάτων που βρίσκονται στα βιβλία της Γλώσσας και του Ανθολογίου Λογοτεχνικών Κειμένων όλων των τάξεων του Δημοτικού. Στη συνέχεια, ακολουθεί η εποπτική

παρουσίαση των δεδομένων σε γράφημα και, τέλος, συζήτηση πάνω στα αποτελέσματα των δεδομένων της έρευνας.

Σχολικά βιβλία της Γλώσσας

Α΄ Τάξη

«Η ΠΑΡΕΑ⁵²»

«Το παπί»: Στο ποίημα γίνεται αναφορά σε ένα παπί που είχε χάσει ένα «πι». Πρόκειται για ένα αστείο ποίημα, που έχει γραφτεί για γνωστικούς σκοπούς (εύρεση λέξεων με «πι»).

Αξίες: γνωστικές

«ΤΟ ΣΥΝΝΕΦΟ ΕΦΕΡΕ ΒΡΟΧΗ»

«Πουπουλένια σύννεφα»: Το ποίημα αποτελείται από συνεχόμενες ερωτήσεις σχετικές με τον ύπνο των παιδιών.

Αξίες: κοινωνικές

«Καλά Χριστούγεννα, καλή χρονιά»: Στα κάλαντα της Πελοποννήσου αναγγέλλεται το χαρμόσυνο γεγονός της γέννησης του Χριστού, ο οποίος στη συνέχεια ανατρέφεται με μέλι και με γάλα, όπως δηλαδή τρέφονται οι άρχοντες και οι αφεντάδες. Τέλος, ζητείται από τον νοικοκύρη του σπιτιού ένα κέρασμα (έναν κόκορα, μια κότα και λίγα αυγά).

Αξίες: θρησκευτικές, πολιτισμικές

«ΣΚΑΝΤΑΛΙΕΣ»

«Οι δυο φίλοι»: Το ποίημα αναφέρεται στη διαμάχη που έχει ο σκύλος με τη γάτα. Αφού σκέφτηκαν και οι δυο τις συνέπειες της έχθρας τους (πιθανοί τραυματισμοί), αποφάσισαν να γίνουν φίλοι και να ζουν ειρηνικά.

Αξίες: κοινωνικές

«ΤΟ ΧΑΜΕΝΟ ΚΛΕΙΔΙ»

«Για τα' αγγελάκια του ουρανού»: Στο ποίημα κάποιο παιδάκι παρακαλάει τον Θεό να φυλάει τα άστρα και τα αγγελάκια ψηλά στον ουρανό.

Αξίες: θρησκευτικές

«ΚΑΡΑΒΙΑ»

---

⁵² Τα κεφαλαία γράμματα μέσα στα εισαγωγικά παραπέμπουν στις θεματικές ενότητες των σχολικών βιβλίων της Γλώσσας.

«Η 25^η Μαρτίου»: Πρόκειται για τις δύο πρώτες στροφές από τον *Ύμνον εις την Ελευθερία* του Διονύσιου Σολωμού. Κυρίαρχη μορφή είναι η ελευθερία, που είναι «βγαλμένη από τα ιερά κόκκαλα των Ελλήνων». Αναγνωρίζεται «από την τρομερή κόψη του σπαθιού, που με βία μετράει τη γη». Ο ποιητής τη χαιρετά με λαχτάρα, καθώς εμφανίζεται «ανδρειωμένη σαν πρώτα».

Αξίες: εθνικές

«Μια Κυριακή του Μάρτη»: Στο ποίημα γίνεται λόγος για μια ανοιξιάτικη Κυριακή και για ένα ταξίδι με καράβι. Επίσης, το ποίημα πραγματεύεται το θέμα της φιλίας.

Αξίες: κοινωνικές, θρησκευτικές (Σαρακοστή)

«ΑΝΟΙΞΗ»

«Πασχαλινό»: Θέμα του ποιήματος είναι το Πάσχα. Το βράδυ τις Ανάστασης οι καμπάνες χτυπούν, οι πιστοί πηγαίνουν στην εκκλησία και εύχονται ο ένας στον άλλον: «Χρόνια πολλά!». Ύστερα, ετοιμάζεται το γιορτινό τραπέζι και ακολουθεί το τσούγκρισμα των αυγών.

Αξίες: θρησκευτικές, πολιτισμικές

«Πασχαλινά κουλούρια»: Σύμφωνα με το ποίημα, τις παραμονές του Πάσχα οι άνθρωποι είθισται να φτιάχνουν κουλουράκια και στη μέση αυτών να βάζουν από ένα κόκκινο αυγό.

Αξίες: θρησκευτικές, γνωστικές, πολιτισμικές

«Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ»

«Αντίο, όνειρά μου»: Το ποίημα αναφέρεται στο όνειρο ενός παιδιού. Έβλεπε ότι βρισκόταν σε μια θάλασσα, μετά σε ένα δάσος και ύστερα στον Άρη. Το όνειρο διέκοψε η φωνή της μητέρας, που ξυπνάει το παιδί της για να πάει στο σχολείο.

Αξίες: κοινωνικές

«ΤΟ ΚΟΧΥΛΙ»

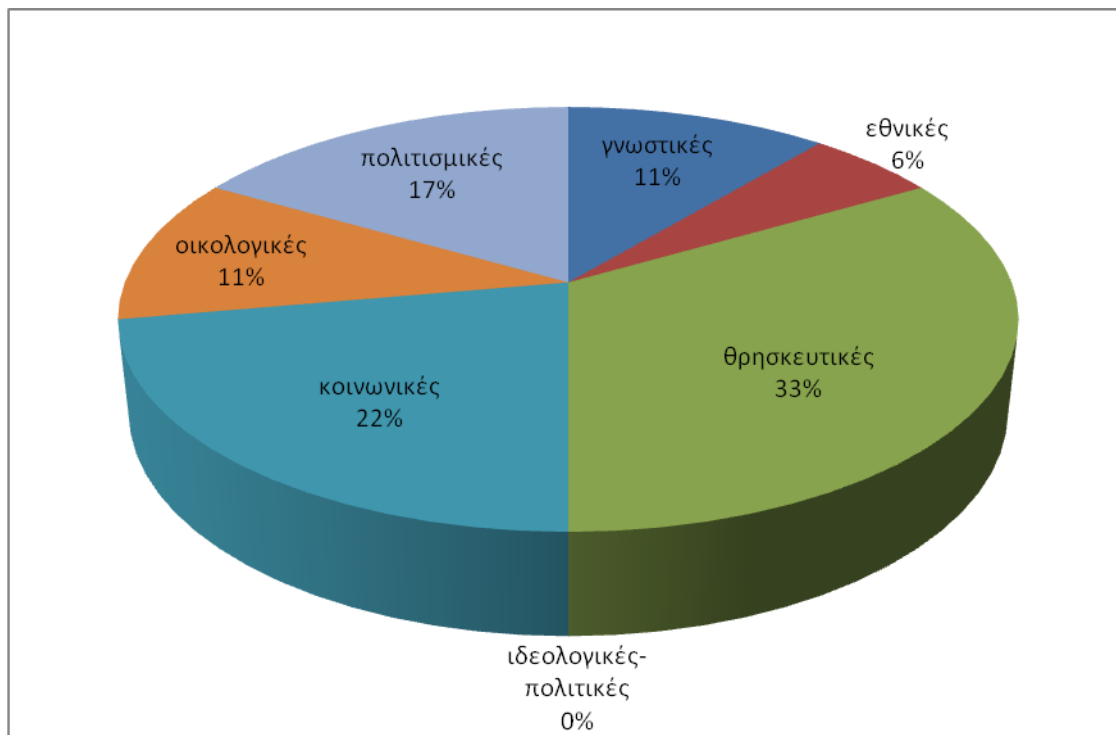
«Τα τζιτζίκια»: Ο ποιητής, Οδυσσέας Ελύτης, παρουσιάζει την Παναγιά να κρατάει στα πόδια της νησιά του Αιγαίου, μέσα από το οποίο βγαίνουν γοργόνες. Στη συνέχεια, ρωτώνται τα τζιτζίκια αν «ο βασιλιάς ο ήλιος ζει» κι αυτά απαντούν: «Ζει ζει ζει».

Αξίες: οικολογικές, θρησκευτικές

«Κοχύλι»: Στο ποίημα γίνεται λόγος για ένα κοχύλι, το οποίο μεταφέρει τους ήχους της θάλασσας.

Αξίες: οικολογικές

Η παρουσίαση των δεδομένων της έρευνας για τον εντοπισμό αναφορών σχετικά με τα είδη αξιών στο περιεχόμενο των ποιημάτων του σχολικού βιβλίου της Γλώσσας της Α΄ Δημοτικού ακολουθεί εποπτικά σε γράφημα και αναλυτικά παρακάτω:

Τίτλος: Είδη αξιών- Γλώσσα Α΄ Δημοτικού

Η μελέτη των δεδομένων της έρευνας σχετικά με τις κατηγορίες των αξιών που εμφανίζονται στο περιεχόμενο των ποιημάτων του σχολικού βιβλίου της Γλώσσας της Α΄ Δημοτικού δείχνει τα εξής:

Δεν εμφανίζονται όλες οι κατηγορίες που διερευνούμε σχετικά με τα είδη των αξιών. Απουσιάζουν οι *ιδεολογικές-πολιτικές* αξίες.

Οι περισσότερες αναφορές (6) γίνονται στην κατηγορία *θρησκευτικές* αξίες (33%), ενώ αμέσως ακολουθεί η κατηγορία *κοινωνικές* αξίες (4 αναφορές σε ποσοστό 22%). Ακολουθούν αναφορές στις *πολιτισμικές* αξίες (3 αναφορές σε ποσοστό 17%), στις *οικολογικές* και στις *γνωστικές* αξίες (2 αναφορές σε ποσοστό 11% ομοίως για κάθε κατηγορία). Στις *εθνικές* αξίες γίνεται μόλις μία αναφορά (ποσοστό 6%).

Οι *θρησκευτικές* αξίες αναδεικνύονται με την αναφορά σε ορθόδοξα χριστιανικά έθιμα (όπως τα κάλαντα των Χριστουγέννων, τα έθιμα του Πάσχα) και την εναπόθεση των ελπίδων στο θείο (παράκληση στον Θεό και στην Παναγία).

Οι *κοινωνικές* αξίες τονίζονται με αναφορές στον θεσμό του σχολείου και της οικογένειας, στη σημασία της φιλίας και στη βίωση της πραγματικότητας. Στόχος αυτών είναι η εναρμόνιση και η ένταξη των ατόμων στο κοινωνικό σύνολο.

Οι *πολιτισμικές* αξίες γίνονται εμφανείς στα κάθε λογής κάλαντα (Χριστουγέννων, Πρωτοχρονιάς, Φώτων) και στα έθιμα που αναφέρονται (όπως τα πασχαλινά κουλουράκια, το κέρασμα μετά από τα κάλαντα, το τσούγκρισμα κόκκινων αυγών το Πάσχα).

Μέσω των *οικολογικών* αξιών συνειδητοποιείται ο στενός δεσμός ανάμεσα στα ζώα, στη φύση και στον άνθρωπο.

Στόχος των *γνωστικών* αξιών είναι η απόκτηση της γνώσης που ενέχει το κάθε ποίημα. Η γνώση δεν περιορίζεται μόνο στην κατάκτηση όλων των στοιχείων που συγκροτούν τη γλώσσα αλλά επεκτείνεται και στη γνωριμία με καταστάσεις ή συνήθειες (για παράδειγμα γνώση κάποιου εθίμου που αναβιώνει και στις μέρες μας).

Οι *εθνικές* αξίες στοχεύουν στην υπογράμμιση της εθνικής συνέχειας του έndoξου εθνικού παρελθόντος στο παρόν.

Με βάση την παραπάνω κατηγοριοποίηση είναι πρόδηλο ότι το περιεχόμενο των ποιημάτων που υπάρχουν στο βιβλίο της Γλώσσας της Α΄ Δημοτικού δίνει προτεραιότητα στις *θρησκευτικές* αξίες, αφού αυτές καταλαμβάνουν το 33% επί του συνόλου των αναφορών στα είδη των αξιών.

Β΄ Τάξη

«ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ»

«Τα φύλλα»: Στο ποίημα γίνεται αναφορά στο «ταξίδι» των φύλλων κατά το φθινόπωρο.

Αξίες: γνωστικές, οικολογικές

«Δε μ' ακούς;»: Στο ποίημα δίνονται εικόνες από την εποχή του φθινοπώρου (τα φύλλα των δέντρων κιτρινίζουν και πέφτουν στη γη, αρχίζει το σχολείο, τα ανθοπωλεία γεμίζουν χρυσάνθεμα, οι άνθρωποι ψήνουν κάστανα, οργώνουν τα χωράφια τους και μαζεύουν τη σοδειά τους).

Αξίες: οικολογικές, κοινωνικές, γνωστικές, πολιτισμικές (τρύγος)

«Ο σιδηρόδρομος»: Ο ποιητής, Βασίλης Ρώτας, προτρέπει τον σιδηρόδρομο να τρέξει, για να ταξιδέψει ο ίδιος σε γνωστά και σε άγνωστα μέρη.

Αξίες: πολιτισμικές

«ΜΕ ΤΟ “ΣΕΙΣ” ΚΑΙ ΜΕ ΤΟ “ΣΑΣ”»

«Πρωινό άστρο»: Το ποίημα μοιάζει με νανούρισμα ενός μικρού κοριτσιού.

Αξίες: κοινωνικές

«Ο παπαγάλος»: Το ποίημα πραγματεύεται το θέμα της αμάθειας (ο παπαγάλος έμαθε μόνο τη λέξη «καλησπέρα» και θεωρείται σοφός).

Αξίες: κοινωνικές

«ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΩΝ ΚΟΜΙΚΣ»

«Ο αστροναύτης»: Στο ποίημα εκφράζεται η επιθυμία ενός παιδιού να γίνει αστροναύτης.

Αξίες: κοινωνικές

«Το σαλιγκάρι»: Το ποίημα αποτελεί άσκηση γραμματικής.

Αξίες: γνωστικές

«ΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ»

«Ο φτεροπόδαρος»: Στο ποίημα ο μικρός Γιάννης ξεχνάει συνεχώς τι του είπε η μητέρα του να αγοράσει από τον μπακάλη. Έτσι, αναγκάζεται να γυρίσει στο σπίτι αρκετές φορές, για να ρωτήσει τη μητέρα του. Το ποίημα βασίζεται στην εξής παροιμία: «Όποιος μυαλό δεν έχει, έχει πόδια για να τρέχει!».

Αξίες: κοινωνικές, γνωστικές (παροιμία)

«ΠΑΜΕ ΓΙΑ ΨΩΝΙΑ;»

«Η διαφήμιση»: Στο ποίημα γίνεται φανερή η αρνητική πλευρά των διαφημίσεων (οι διαφημίσεις προωθούν διάφορα προϊόντα, ακόμη κι αν αυτά δεν είναι καλά).

Αξίες: κοινωνικές

«Οι μέρες της εβδομάδας»: Στο ποίημα γίνεται αναφορά στις μέρες της εβδομάδας.

Αξίες: γνωστικές

«ΠΩΣ ΛΕΜΕ ΟΧΙ;»

«Σημαία μας η ειρήνη»: Στο ποίημα πρωταγωνιστεί ένα παιδί, το οποίο προτρέπει τα υπόλοιπα παιδιά να πορεύονται με οδηγό την ειρήνη.

Αξίες: ιδεολογικές-πολιτικές

«Η σημαϊούλα μου»: Μέσω του ποιήματος δίνεται ιδιαίτερη τιμή στη σημαία.

Αξίες: ιδεολογικές- πολιτικές

«Το ερωτηματικό»: Περιγράφεται με ευχάριστο τρόπο πώς είναι το ερωτηματικό.

Αξίες: γνωστικές

«Οι νότες»: Στο ποίημα γίνεται διαχωρισμός του αρνητικού μορίου «μην» και της νότας «μι».

Αξίες: γνωστικές, πολιτισμικές (μουσική)

«ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗ ΧΩΧΑΡΟΥΠΙΑ»

«Αν όλα τα παιδιά της Γης»: Το ποίημα πραγματεύεται το θέμα της ενότητας των ανθρώπων. Αν όλα τα παιδιά της γης σχημάτιζαν έναν κύκλο, αυτός ο κύκλος θα αγκάλιαζε τη γη. Η φύση θα αναγεννιόταν και όλα τα πλάσματά της θα έμπαιναν κι αυτά στον κύκλο.

Αξίες: ιδεολογικές-πολιτικές, οικολογικές

«Η Ξανθούλα»: Το ποίημα αναφέρεται σε μια κοπέλα, την Ξανθούλα, η οποία φεύγει για την ξενιτιά με μια βαρκούλα.

Αξίες: κοινωνικές, γνωστικές (δίνεται έμφαση στις τελευταίες συλλαβές των λέξεων που ομοιοκαταληκτούν)

«ΠΟΥ ΛΕΣ, ΕΙΔΑ...»

«Ο κόρακας και η αλεπού»: Πρόκειται για απόσπασμα από κάποιον μύθο του Αισώπου. Η αλεπού, βλέποντας τον κόρακα να έχει στο στόμα του ένα κομμάτι κρέας, του ζητά να τραγουδήσει. Ακούγοντας ο κόρακας τα λόγια της αλεπούς, τραγούδησε. Το κρέας έπεσε από το στόμα του και η αλεπού το άρπαξε και έφυγε.

Αξίες: γνωστικές

«ΠΡΟΣΟΧΗ! ΤΙ ΛΕΕΙ ΕΚΕΙ;»

«Πέντε ποντικοί»: Στο ποίημα παρουσιάζονται πέντε ποντικοί που τρώνε ό, τι βρουν, χωρίς την απειλή του γάτου που κάθεται δίπλα στη φωτιά.

Αξίες: κοινωνικές (η ζωή των ποντικών)

«ΠΟΠΟ! ΚΟΣΜΟΣ ΠΟΥ ΠΕΡΝΑ!»

«Πάει ο παλιός ο χρόνος...»: Στο ποίημα ο καινούργιος χρόνος διαδέχεται τον παλιό. Δίνονται ευχές για μια καλή νέα χρονιά.

Αξίες: πολιτισμικές

«Κάλαντα Χριστουγέννων»: Τα κάλαντα των Χριστουγέννων αναφέρονται στο χαρμόσυνο γεγονός της γέννησης του Χριστού στη Βηθλεέμ. Στη χαρά αυτή συμμετέχει όλη η κτίση.

Αξίες: θρησκευτικές, πολιτισμικές

«ΜΕΣ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ»

«Ήλιος»: Στο ποίημα γίνεται λόγος για τον ήλιο, ο οποίος λάμπει σε όλη την πλάση. Επιπλέον, το φως του ήλιου λάμπει και στην καρδιά του ποιητή, κάνοντας τη λύπη και το ψέμα να φεύγουν μακριά.

Αξίες: οικολογικές, κοινωνικές

«ΝΙΩΘΩ»

«Το τραγούδι του κλόουν»: Στο ποίημα είναι εμφανής η καλοσύνη και η αγάπη του κλόουν για τους ανθρώπους, αφού ο ίδιος δανείζει το παπούτσι του, την καρδιά του, το δάκρυ του και τα όνειρά του στους ανθρώπους που τα έχουν ανάγκη.

Αξίες: κοινωνικές

«Ο χαρταετός»: Στο ποίημα γίνεται αναφορά στο πέταγμα του χαρταετού και εκφράζεται η επιθυμία του ποιητή, Βασίλη Χαρωνίτη, να αγναντέψει τη φύση, όπως ο χαρταετός, από ψηλά.

Αξίες: κοινωνικές, οικολογικές

«ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ! ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ!»

«Τα παιδιά στην πόλη»: Στο ποίημα περιγράφεται η «φριχτή» ζωή στην πόλη, σε έναν χώρο, δηλαδή, γεμάτο άχαρες πολυκατοικίες, στις οποίες ζουν οι άνθρωποι στριμωγμένοι και μπαινοβγαίνουν συνεχώς χωρίς να γνωρίζονται μεταξύ τους. Μέρη με πρασινάδα δεν υπάρχουν, ενώ η ατμόσφαιρα είναι μολυσμένη.

Αξίες: κοινωνικές, οικολογικές

«Λίγο ακόμα»: Με το ποίημα αυτό ο ποιητής, Γιώργος Σεφέρης, δίνει θάρρος και ελπίδα, ώστε να μπορέσουμε να «σηκωθούμε λίγο ψηλότερα», ώστε να επιτύχουμε τους στόχους μας. Μόνο τότε θα δούμε την άνοιξη έξω από εμάς (ανοιξιάτικη φύση) και μέσα μας (εύρεση της ευτυχίας).

Αξίες: κοινωνικές, οικολογικές (εικόνες από την ανοιξιάτικη φύση)

«ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ ΠΟΥ ΣΕ ΤΑΞΙΔΕΥΕΙ»

«Πατρίδα»: Το ποίημα αναφέρεται σε μια μικρή χώρα, με παραθαλάσσια και ορεινά μέρη. Η χώρα αυτή, την οποία ο ποιητής αποκαλεί «πατρίδα», δεν είναι άλλη από την Ελλάδα.

Αξίες: οικολογικές, εθνικές

«Ελλάδα»: Στο ποίημα δίνονται διάφορες εικόνες από τις ομορφιές της Ελλάδας (το ηλιόλουστο τοπίο της Ελλάδας, οι θάλασσες με τις βαρκούλες, τα ερημοκκλήσια στα βουνά, εκτάσεις με αμπέλια και ελιές, πολλά αρχαία μνημεία).

Αξίες: οικολογικές, πολιτισμικές

«ΤΑ ΜΑΘΑΤΕ ΤΑ ΝΕΑ;»

«Το φεγγαράκι χαρταετός»: Το θέμα του ποιήματος είναι ένα φεγγαράκι που αποτελεί χαρταετό και πετά στον ουρανό. Στο ποίημα δίνονται οδηγίες για το πέταγμα του χαρταετού.

Αξίες: γνωστικές

«ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ; ΤΙ ΚΑΝΕΙ;»

«Ο παγοπώλης»: Με το ποίημα αυτό γίνεται αναφορά σε ένα επάγγελμα που εκλείπει στις μέρες μας. Ο παγοπώλης πουλούσε κάποτε, τότε που δεν υπήρχαν τα ηλεκτρικά ψυγεία, κολόνες πάγου, με τις οποίες ο κόσμος διατηρούσε τα τρόφιμα.

Αξίες: κοινωνικές

«Δουλειές»: Στο ποίημα γίνεται λόγος για κάποια επαγγέλματα, και συγκεκριμένα για το επάγγελμα του ράφτη, του τσαγκάρη, του φούρναρη και του μανάβη.

Αξίες: κοινωνικές

«ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ»

«Χριστός ανέστη»: Στο ποίημα δίνεται η εικόνα της εκκλησίας κατά την ημέρα της Ανάστασης. Όλοι οι πιστοί μαζί χαρούμενοι ψέλνουν το «Χριστός ανέστη!», κρατούν από μια λευκή λαμπάδα στο χέρι και τσουγκρίζουν κόκκινα αυγά.

Αξίες: θρησκευτικές, πολιτισμικές

«Προσευχή του μικρού κοριτσιού»: Το ποίημα είναι η προσευχή ενός μικρού κοριτσιού, που παρακαλάει τον Θεό να του χαρίσει κάποια πράγματα (μια φωλιά με χελιδόνια, λουλούδια και δυο άσπρα περιστέρια).

Αξίες: θρησκευτικές

«ΠΩΣ ΓΙΝΕΤΑΙ; ΠΩΣ ΠΑΙΖΕΤΑΙ;»

«Η βαβυλωνία»: Το ποίημα αναφέρεται σε παιχνίδια που έπαιζαν παλιότερα, κυρίως, τα παιδιά (αγάλματα, μακριά γαϊδούρα, τυφλόμυγα, μπιζ, ρολόι και σβούρα).

Αξίες: κοινωνικές, γνωστικές

«ΓΙΑ ΝΑ ΓΕΛΑΣΟΥΜΕ...»

«Παιχνιδόγελα»: Πρόκειται για ένα αστείο ποίημα, στο οποίο τα αντικείμενα αποκτούν ή δεν αποκτούν ανθρώπινες ιδιότητες (το μπουκάλι έχει πονόλαιμο, από το μάτι της βελόνας δεν τρέχουν δάκρυα, οι βελόνες από τα πεύκα θέλουν αλλά δεν μπορούν να τρέξουν, τα μάτια της κουζίνας δεν φορούν γυαλιά και τα κουμπιά της δεν έχουν κουμπότρυπες, τα βιβλία φοβούνται μήπως χάσουν τα φύλλα τους).

Αξίες: κοινωνικές

«Μακαρόνια»: Στο ποίημα τον πρωταγωνιστικό ρόλο έχουν τα μακαρόνια, που θέλουν να φτιάξουν τη δική τους μακαρονοπολιτεία. Αφού μαζέψουν τα πράγματά

τους, φεύγουν με το μακαρονοτρένο και πηγαίνουν σε μια γη παραμυθένια. Εκεί έχτισαν μακαρονόσπιτα, φύτεψαν μακαρονοκυπάρισσα και μακαρονολούλουδα.

Αξίες: κοινωνικές, οικολογικές

«ΝΑ ΣΟΥ ΠΩ ΤΙ ΕΠΑΘΑ;»

«Το ουράνιο τόξο»: Στο ποίημα γίνεται αναφορά στο ουράνιο τόξο, που εμφανίζεται μετά τη βροχή και γεμίζει χαρά τις καρδιές των ανθρώπων.

Αξίες: οικολογικές, γνωστικές, κοινωνικές

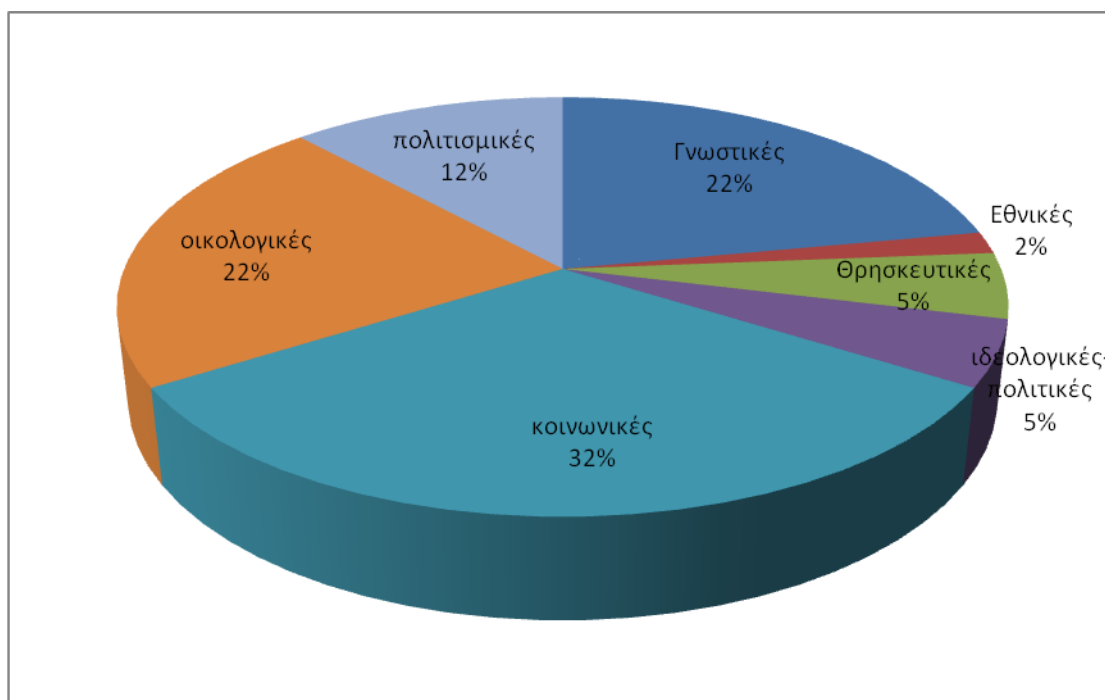
«Δεν μ' ακούς;»: Το ποίημα είναι γεμάτο από εικόνες, μυρωδιές και χρώματα του καλοκαιριού (θάλασσα, παιχνίδια στην άμμο, φρούτα, θερισμός).

Αξίες: οικολογικές

«Καλοκαίρι»: Στο ποίημα αυτό μιλάει το ίδιο το καλοκαίρι και παρουσιάζει τις χάρες του. Λέει ότι φέρνει τον καλό καιρό, τα φρούτα, το μέλι, τα ανθισμένα λουλούδια, τα πουλιά, τη χαρά και ότι το ίδιο ευνοεί το παιχνίδι των παιδιών στη φύση.

Αξίες: οικολογικές, γνωστικές

Η παρουσίαση των δεδομένων της έρευνας για τον εντοπισμό αναφορών σχετικά με τα είδη αξιών στο περιεχόμενο των ποιημάτων του σχολικού βιβλίου της Γλώσσας της Β΄ Δημοτικού ακολουθεί εποπτικά σε γράφημα και αναλυτικά παρακάτω:

Τίτλος: Είδη αξιών- Γλώσσα Β΄ Δημοτικού

Η μελέτη των δεδομένων της έρευνας σχετικά με τις κατηγορίες των αξιών που εμφανίζονται στο περιεχόμενο των ποιημάτων που υπάρχουν στο βιβλίο της Γλώσσας της Β΄ Δημοτικού δείχνει τα εξής:

Εμφανίζονται όλες οι κατηγορίες που διερευνούμε σχετικά με τα είδη των αξιών.

Την πρώτη θέση με τις περισσότερες αναφορές (19) λαμβάνουν οι *κοινωνικές* αξίες (32%), ενώ αμέσως μετά ακολουθούν οι *γνωστικές* και οι *οικολογικές* αξίες (13 αναφορές σε ποσοστό 22% για κάθε κατηγορία). Μικρότερο είναι το ποσοστό των αναφορών οι οποίες σχετίζονται με τις *πολιτισμικές* αξίες (7 αναφορές σε ποσοστό 12%), τις *θρησκευτικές* μαζί με τις *ιδεολογικές- πολιτικές* αξίες (3 αναφορές σε ποσοστό 5% για κάθε κατηγορία). Μόλις μία αναφορά γίνεται στην κατηγορία *εθνικές* αξίες (ποσοστό 2%).

Οι *κοινωνικές* αξίες προβάλλουν το θέμα της ένταξης σε μια ομάδα και ευρύτερα στο κοινωνικό σύνολο. Υπογραμμίζεται ο θεσμός της οικογένειας ως το μόνο έρεισμα στην αρχή της ζωής των παιδιών και των νέων. Αποτυπώνονται εικόνες από την καθημερινότητα και τη ζωή των ανθρώπων (γίνεται αναφορά σε διάφορα επαγγέλματα, παιχνίδια και σε ορισμένες καθημερινές συνήθειες). Τίθεται, ακόμη, το θέμα της ημιμάθειας –ή και της αμάθειας- στη σημερινή κοινωνία.

Οι *γνωστικές* αξίες έχουν ως στόχο την απόκτηση της γνώσης από μέρους των μαθητών και την αξιοποίηση αυτής στη σχολική και στην κοινωνική τους ζωή. Επιχειρείται η γνωριμία από μέρους των μαθητών με νέες καταστάσεις ή γεγονότα (για παράδειγμα πώς πετάμε έναν χαρταετό).

Με τις *οικολογικές* αξίες συνειδητοποιείται η στενή σχέση ανάμεσα στη φύση και στον άνθρωπο. Η ελληνική φύση προβάλλεται ως ένας ειδυλλιακός τόπος.

Οι *πολιτισμικές* αξίες ενισχύονται με αναφορές στη μουσική, στα ταξίδια και σε στοιχεία του πολιτισμού της Ελλάδας. Δίνεται έμφαση στον ελληνικό πολιτισμό συνυφασμένο με τις συνήθειες και τα έθιμα σε συγκεκριμένες εκδηλώσεις, συχνά θρησκευτικές (π.χ. γιορτές).

Βάση των *θρησκευτικών* αξιών είναι η πίστη στον Θεό. Γίνονται αναφορές σε ορθόδοξα χριστιανικά έθιμα (όπως προσευχή, Ανάσταση στην εκκλησία, τσουγκρισμα κόκκινων αυγών το Πάσχα).

Στόχος των *ιδεολογικών-πολιτικών* αξιών είναι η καλλιέργεια αντιπολεμικού πνεύματος. Αποδίδονται τιμές στη σημαία μας, προβάλλεται η ειρήνη αλλά και η αδελφοσύνη όλων των λαών.

Οι εθνικές αξίες τονίζονται με αναφορές προς την πατρίδα και αποσκοπούν στην ανάδειξη της γενναιότητας των ελλήνων πολεμιστών του παρελθόντος.

Με βάση την παραπάνω κατηγοριοποίηση είναι πρόδηλο ότι το περιεχόμενο των ποιημάτων που υπάρχουν στο σχολικό βιβλίο της Γλώσσας της Β΄ Δημοτικού δίνει προτεραιότητα στις κοινωνικές αξίες, αφού αυτές καταλαμβάνουν το 32% επί του συνόλου των αναφορών στα είδη των αξιών.

Γ΄ Τάξη

«ΠΑΛΙ ΜΑΖΙ»

«Θαλασσινό σχολείο»: Στο ποίημα εκφράζεται η επιθυμία ενός παιδιού για ένα διαφορετικό σχολείο, ένα σχολείο μέσα στη θάλασσα, όπου στοιχεία της θάλασσας θα αποτελούσαν τα εργαλεία για το μάθημα.

Αξίες: κοινωνικές

«ΣΤΗ ΓΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ»

«Σπίτι με κήπον»: Στο ποίημα διατυπώνεται η επιθυμία του Κωνσταντίνου Καβάφη να αποκτήσει ένα εξοχικό σπίτι με έναν πολύ μεγάλο κήπο. Εκεί θα μπορούσε να έχει ζώα και πουλιά.

Αξίες: κοινωνικές, οικολογικές

«Γη και θάλασσα»: Στο ποίημα γίνεται αναφορά στις ομορφιές της γης και της θάλασσας. Συμπεραίνεται ότι «η γη και η θάλασσα ενώνουν τους ανθρώπους».

Αξίες: οικολογικές

«Η ΠΑΤΡΙΔΑ ΜΑΣ ΓΙΟΡΤΑΖΕΙ»

«Η σημαία»: Το ποίημα είναι ένας ύμνος στην ελληνική σημαία, η οποία αποτελεί ιερό σύμβολο της πατρίδας μας. Η ελληνική σημαία έχει δύο χρώματα, γαλανό και άσπρο, τα οποία συμβολίζουν τον ουρανό και τον αφρό της θάλασσας αντίστοιχα. Βλέποντάς την επανέρχονται στη μνήμη οι σκληροί αγώνες των Ελλήνων, γεγονός που προκαλεί συγκίνηση («υγραίνονται τα βλέφαρα και σπαρταρά η καρδιά μας»).

Αξίες: εθνικές, ιδεολογικές-πολιτικές

«ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΤΟΥ ΧΕΙΜΩΝΑ»

«Κάτω απ' το χιόνι»: Στο ποίημα περιγράφεται, αρχικά, η αθόρυβη προετοιμασία της φύσης, κάτω από το χιόνι, για την άνοιξη και, στη συνέχεια, γίνεται λόγος για τον ερχομό της άνοιξης.

Αξίες: οικολογικές, γνωστικές

«ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΕΣ»

«Το ηλιακό λεωφορείο»: Το ποίημα αναφέρεται σε ένα διαφορετικό λεωφορείο, ζωγραφισμένο με πεταλούδες άσπρες και ροζ, γεμάτο γέλια και μουσικές, που στο πέρασμά του σκορπίζει ηλιόσπορους για να τρώνε τα πουλιά.

Αξίες: οικολογικές

«ΓΙΟΡΤΑΖΩ ΚΑΙ ΘΥΜΑΜΑΙ»

«Να' μουν του στάβλου έν' άχυρο»: Ο ποιητής, Κωστής Παλαμάς, εκφράζει την επιθυμία του να βρισκόταν στη φάτνη την ώρα που γεννήθηκε ο μικρός Χριστός.

Αξίες: θρησκευτικές

«Κάλαντα Χριστουγέννων»: Προαναγγέλλεται το χαρμόσυνο γεγονός της γέννησης του Χριστού στη Βηθλεέμ. Στη χαρά αυτή συμμετέχει όλη η κτίση.

Αξίες: θρησκευτικές, πολιτισμικές

«Κάλαντα των Φώτων»: Στα κάλαντα των Φώτων αναγγέλλεται η βάφτιση του Χριστού στον Ιορδάνη ποταμό από τον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο.

Αξίες: θρησκευτικές, γνωστικές, πολιτισμικές

«Πρωτοχρονιάτικα κάλαντα από τη Σίφνο»: Στη Σίφνο τα παιδιά φτιάχνουν τα δικά τους κάλαντα για να ευχηθούν καλή χρονιά στους συγχωριανούς τους. Στο απόσπασμα εκφράζεται η επιθυμία ενός μικρού παιδιού να γίνει μηχανικός αυτοκινήτων.

Αξίες: πολιτισμικές, κοινωνικές

«ΗΤΑΝΕ ΜΙΑ ΦΟΡΑ»

«Γεια σου χαρά σου Βενετιά»: Στο ποίημα πρωταγωνιστεί ένας ναυτικός, ο οποίος ξεκινάει το ταξίδι του από τη Βενετία και παρακαλάει τον άνεμο να φυσήξει για να γνωρίσει ο ίδιος νέους τόπους. Έντονη επιθυμία δείχνει να ταξιδέψει στην Κρήτη, την ιδιαίτερη πατρίδα του.

Αξίες: κοινωνικές, γνωστικές, πολιτισμικές

«ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΤΟ ΨΩΜΙ»

«Ψωμί»: Στο ποίημα περιγράφεται η διαδικασία παρασκευής του ψωμιού, από τη στιγμή που αλέθεται το σιτάρι έως τη στιγμή που το ψωμί βγαίνει από τον φούρνο και

μοιράζεται στα μέλη της οικογένειας. Επίσης, παρουσιάζεται η σχέση του ψωμιού με το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας.

Αξίες: γνωστικές, κοινωνικές, θρησκευτικές, πολιτισμικές

«ΟΛΟΙ ΜΙΑ ΑΓΚΑΛΙΑ»

«Ένα παιδί γράφει στο Θεό»: Στο ποίημα γίνεται λόγος για ένα παιδί το οποίο παίζει με τα μολυβένια στρατιωτάκια του, μέσα του όμως προσεύχεται στον Θεό να μην γίνονται αληθινοί πόλεμοι και οι μάχες να είναι απλώς ένα παιχνίδι με ψεύτικα όπλα.

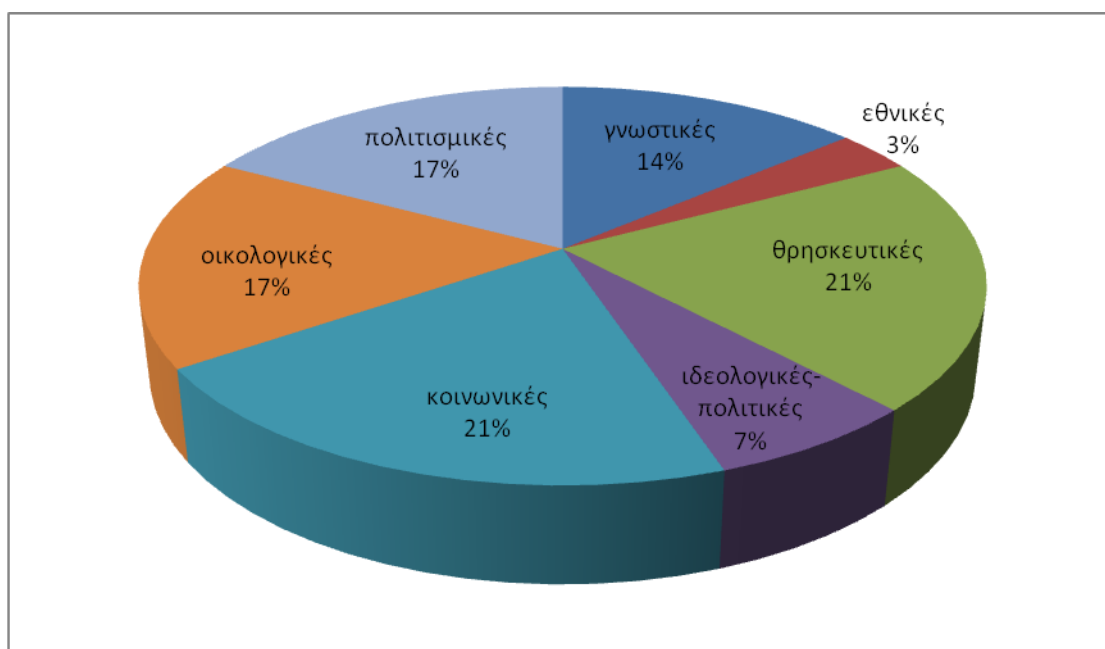
Αξίες: κοινωνικές, θρησκευτικές, ιδεολογικές-πολιτικές

«ΓΙΟΡΤΗ ΚΑΙ ΞΕΝΟΙΑΣΙΑ»

«Το καλοκαίρι»: Στο ποίημα αναδεικνύονται οι ομορφιές της φύσης την εποχή του καλοκαιριού. Οι ομορφιές αυτές επηρεάζουν και την ψυχική σύνθεση των ανθρώπων κάνοντάς τους να νιώθουν χαρά.

Αξίες: οικολογικές, θρησκευτικές (καλοκαίρι, «Θεού χαρά!»)

Η παρουσίαση των δεδομένων της έρευνας για τον εντοπισμό αναφορών σχετικά με τα είδη αξιών στο περιεχόμενο των ποιημάτων του σχολικού βιβλίου της Γλώσσας της Γ' Δημοτικού ακολουθεί εποπτικά σε γράφημα και αναλυτικά παρακάτω:

Τίτλος: Είδη αξιών- Γλώσσα Γ' Δημοτικού

Η μελέτη των δεδομένων της έρευνας σχετικά με τις κατηγορίες των αξιών που εμφανίζονται στο περιεχόμενο των ποιημάτων που υπάρχουν στο βιβλίο της Γλώσσας της Γ' Δημοτικού δείχνει τα εξής:

Εμφανίζονται όλες οι κατηγορίες που διερευνούμε σχετικά με τα είδη των αξιών.

Τις περισσότερες αναφορές λαμβάνουν οι *θρησκευτικές* και οι *κοινωνικές* αξίες (6 αναφορές σε ποσοστό 21% για κάθε κατηγορία), ενώ αμέσως μετά ακολουθούν οι *οικολογικές* και οι *πολιτισμικές* αξίες (5 αναφορές σε ποσοστό 17% για κάθε κατηγορία). Στη συνέχεια, ακολουθούν οι *γνωστικές* αξίες (4 αναφορές σε ποσοστό 14%). Μικρότερο είναι το ποσοστό των αναφορών οι οποίες σχετίζονται με τις *ιδεολογικές-πολιτικές* αξίες (2 αναφορές σε ποσοστό 7%). Τέλος, μόλις μία αναφορά γίνεται στις *εθνικές* αξίες (σε ποσοστό 3%).

Οι *θρησκευτικές* αξίες ενισχύονται με τις αναφορές στην ορθόδοξη χριστιανική πίστη και στα έθιμα της ορθόδοξης χριστιανικής ζωής. Μέσα από τα ποιήματα προβάλλονται η γέννηση, η βάφτιση, τα πάθη και η Ανάσταση του Χριστού.

Οι αναφορές που σχετίζονται με τις *κοινωνικές* αξίες στηρίζουν καλά εδραιωμένους θεσμούς της ελληνικής κοινωνίας, όπως την οικογένεια και το σχολείο. Επίσης, δίνεται έμφαση στον συλλογικό τρόπο ζωής των ανθρώπων.

Οι αναφορές στις *οικολογικές* αξίες σχετίζονται με το κάλλος του ελληνικού τοπίου και τη διεύγερση όμορφων συναισθημάτων από τον άνθρωπο.

Οι *πολιτισμικές* αξίες διαφαίνονται έμμεσα στις αναφορές που έχουν να κάνουν με ταξίδια και με διάφορα ήθη και έθιμα της εξιδανικευμένης ελληνικής υπαίθρου (π.χ. κάλαντα).

Οι *γνωστικές* αξίες στοχεύουν στην απόκτηση της γνώσης από μέρους των μαθητών και τη χρησιμοποίηση αυτής στην καθημερινή τους ζωή (για παράδειγμα ποια είναι η διαδικασία παρασκευής του ψωμιού).

Στις *ιδεολογικές-πολιτικές* αξίες αναδεικνύονται, μέσω των αναφορών, τα οφέλη της ειρήνης και τα δεινά του πολέμου. Επίσης, δίνεται ιδιαίτερη τιμή στην ελληνική σημαία.

Οι *εθνικές* αξίες προβάλλονται μέσω της ελληνικής σημαίας, η οποία συμβολίζει τους σκληρούς αγώνες των Ελλήνων για την ελευθερία της Ελλάδας.

Με βάση την παραπάνω κατηγοριοποίηση είναι πρόδηλο ότι το περιεχόμενο των ποιημάτων που υπάρχουν στο σχολικό βιβλίο της Γλώσσας της Γ' Δημοτικού δίνει προτεραιότητα στις *θρησκευτικές* και στις *κοινωνικές* αξίες, αφού αυτές

καταλαμβάνουν το 21% (η κάθε κατηγορία) επί του συνόλου των αναφορών στα είδη των αξιών.

Δ΄ Τάξη

«ΕΝΑ ΑΚΟΜΑ ΣΚΑΛΙ...»

«Ο Σεπτέμβρης»: Το ποίημα αναφέρεται στον Σεπτέμβρη μήνα, ο οποίος παρουσιάζεται σαν ένα μικρό αγόρι. Φοράει χρυσό καπέλο και χρυσό πανωφόρι, στα παπούτσια του έχουν πέσει φύλλα, κρατάει σάκα από νερό και έχει μέσα βιβλία από σύννεφο κι αφρό. Τρέχει γρήγορα αφήνοντας ίχνη από σταγόνες της βροχής. Κατεβαίνει από τα βουνά για να χτυπήσει την καμπάνα του σχολείου. Έχει όλα τα παιδιά φίλους και συμμαθητές.

Αξίες: κοινωνικές, οικολογικές

«ΡΩΤΑ ΤΟ ΝΕΡΟ... ΤΙ ΤΡΕΧΕΙ»

«Το ποτάμι τρέχει να συναντήσει τη θάλασσα»: Στο ποίημα περιγράφεται η αέναη πορεία ενός ποταμού από τις απάτητες βουνοκορφές, από όπου πηγάζει, έως την ακρογιαλιά, όπου εκβάλλει, και χύνεται στη θάλασσα.

Αξίες: οικολογικές

«ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΓΙΟΡΤΑΖΕΙ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ»

«Οκτώβρης 1940»: Στο ποίημα γίνεται αναφορά στη γενική επιστράτευση που κηρύχθηκε το 1940. Κόσμος ξεχύθηκε στους δρόμους, χαιρετούσε όσους έφευγαν για τον πόλεμο. Μετά από καιρό, έγιναν γνωστές οι νίκες του ελληνικού στρατού στο αλβανικό μέτωπο και η χαρά πλημμύρισε στις καρδιές όλων.

Αξίες: εθνικές, κοινωνικές

«Τα κάγκελα»: Στο ποίημα παρουσιάζονται οι δύο πλευρές που βρέθηκαν αντιμέτωποι κατά τα γεγονότα του Πολυτεχνείου: από τη μια οι φοιτητές που βρίσκονταν «πίσω απ' τα κάγκελα», κλεισμένοι μέσα στο κτίριο, και από την άλλη οι δυνάμεις καταστολής (η αστυνομία και ο στρατός), που ήταν «μπροστά απ' τα κάγκελα» και είχαν αποκλείσει το κτίριο υπακούοντας στις εντολές των δικτατόρων.

Αξίες: ιδεολογικές-πολιτικές, γνωστικές

«ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΠΑΙΔΙΩΝ»

«Κορίτσι»: Το ποίημα αποτελεί απόσπασμα από το ποιητικό έργο του Οδυσσέα Ελύτη, *ο Ήλιος ο Ηλιάτορας*. Ένα κοριτσάκι ζει στιγμές χαράς και ευτυχίας μέσα στη φύση, της οποίας όλα τα στοιχεία αποκτούν μαγικές ιδιότητες (ο μενεξές είναι ένας κύριος που το κοριτσάκι τον χαιρετάει, η πεταλούδα μπορεί και δαγκώνει). Παίζοντας πεντόβολα το κοριτσάκι οδηγείται σε έναν όμορφο κήπο.

Αξίες: οικολογικές, κοινωνικές

«Η ΕΛΙΑ»

«Η ελιά»: Στο ποίημα γίνεται λόγος για την ελιά, η οποία μιλάει για τον εαυτό της. Αναδεικνύεται τόσο η ομορφιά όσο και η αξία του δέντρου αυτού. Αναφέρεται πως η ελιά είναι κόρη του ήλιου, «η πιο χαϊδευτή απ' όλες». Φυτρώνει σε διάφορα μέρη, ζει πολλά χρόνια και παράγει καρπούς. Είναι δέντρο ευλογημένο, καθώς ένα κλαδί ελιάς θεωρήθηκε από τον Νώε ως σημάδι της ζωής αλλά και ο Χριστός, στον κήπο της Γεσθημανής, επέλεξε κάτω από μια ελιά να προσευχηθεί και στη συνέχεια να αναπαυθεί το τελευταίο βράδυ πριν τη σύλληψή Του.

Αξίες: οικολογικές, θρησκευτικές, γνωστικές

«ΧΡΙΣΤΟΣ ΓΕΝΝΑΤΑΙ»

«Η νύχτα της γεννήσεως»: Το ποίημα αναφέρεται στο χαρμόσυνο γεγονός της γέννησης του μικρού Χριστού. Την άγια εκείνη νύχτα βόδια γονατίζουν στη φάτνη του Χριστού, ένας γεωργός κάνει τον σταυρό του αντιλαμβανόμενος το θαύμα, ακούγονται οι ύμνοι των αγγέλων, στον ουρανό λάμπει το αστέρι των μάγων, ένα αστέρι που, όποιος το βρει και το ακολουθήσει, κατά τον ποιητή, φτάνει «σε μια άλλη Βηθλεέμ».

Αξίες: θρησκευτικές, πολιτισμικές (ακούγονται ύμνοι)

«Χριστουγεννιάτικα Κάλαντα Κύπρου»: Στα κάλαντα της Κύπρου αναγγέλλεται η γέννηση του μικρού Χριστού. Όλη η φύση χαίρεται, οι άγγελοι ψέλνουν, οι τρεις μάγοι με τα δώρα καταφθάνουν στη Βηθλεέμ και ρωτούν για τον Χριστό.

Αξίες: θρησκευτικές, πολιτισμικές

«ΛΕΞΕΙΣ ΦΤΕΡΟΥΓΙΖΟΥΝ ΠΕΡΑ, ΤΑΞΙΔΕΥΟΥΝ ΣΤΟΝ ΑΓΕΡΑ»

«Παιχνίδια με τις λέξεις»: Στο ποίημα περιγράφεται ένα παιχνίδι με λέξεις. Το παιχνίδι αυτό αρχίζουν δύο παιδιά, τα οποία, ακολουθώντας τους κανόνες του παιχνιδιού, προσπαθούν να βρουν λέξεις. Νικητής είναι αυτός που θα βρει τις περισσότερες λέξεις. Ύστερα από λίγο έρχονται ακόμη δύο παιδιά.

Αξίες: γνωστικές, κοινωνικές

«ΓΕΛΑΣΑΜΕ ΜΕ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΜΑΣ»

«Ο Μπελάς κι ο Ρουμποτύρης»: Το χιουμοριστικό αυτό ποίημα αναφέρεται σε δύο διάσημους μα πάνω απ' όλα ζωηρούς γάτους. Οι γάτοι αυτοί μένουν σε ένα σπίτι στην πλατεία Βικτωρίας, όλη την ημέρα τριγυρνούν, δημιουργούν πολλά προβλήματα (ανοίγουν τον φεγγίτη, βγάζουν τα κεραμίδια, παίρνουν ρούχα και κοσμήματα από τα συρτάρια, παίρνουν το φαγητό από τον φούρνο, πετούν τα κατσαρολικά, σπάνε γυαλικά και βάζα) απογοητεύοντας τους ιδιοκτήτες τους.

Αξίες: κοινωνικές

«ΧΑΙΡΕ, Ω ΧΑΙΡΕ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ!»

«Ύμνος εις την Ελευθερία»: Πρόκειται για τις τέσσερις πρώτες στροφές από τον *Ύμνον εις την Ελευθερία* του Διονύσιου Σολωμού. Κυρίαρχη μορφή είναι η ελευθερία, που είναι «βγαλμένη από τα ιερά κόκκαλα των Ελλήνων». Αναγνωρίζεται «από την τρομερή κόψη του σπαθιού, που με βία μετράει τη γη». Ο ποιητής τη χαιρετά με λαχτάρα, καθώς εμφανίζεται «ανδρειωμένη σαν πρώτα». Στη συνέχεια, έρχονται στη μνήμη του Διονύσιου Σολωμού τα δεινά της σκλαβιάς, στην περίοδο που η Ελευθερία- Ελλάδα ήταν «πικραμένη, εντροπαλή».

Αξίες: εθνικές

«Του Διάκου»: Στο δημοτικό τραγούδι «Του Διάκου» περιγράφεται η μάχη της Αλαμάνας το 1821, όπου ο Αθανάσιος Διάκος ενθάρρυνε τους Έλληνες στρατιώτες να πολεμήσουν ενάντια του πολυάριθμου τουρκικού στρατού. Ύστερα από τη νίκη των Τούρκων, ο Αθανάσιος Διάκος οδηγήθηκε στον Ομέρ Βρυώνη. Ο τελευταίος ζήτησε από τον Αθανάσιο Διάκο να αλλαξοπιστήσει, για να γλιτώσει τη ζωή του, όμως αρνήθηκε λέγοντας: «Εγώ Γραικός γεννήθηκα, Γραικός θε να πεθάνω!».

Αξίες: εθνικές, γνωστικές, πολιτισμικές (πρόκειται για δημοτικό τραγούδι)

«ΟΛΟΙ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΙ, ΟΛΟΙ ΙΔΙΟΙ»

«Όλου του κόσμου τα παιδιά»: Το ποίημα μας διδάσκει πως όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από το χρώμα της επιδερμίδας τους, είναι ίδια, έχουν τις ίδιες ανάγκες και είναι όλα αδέρφια μεταξύ τους.

Αξίες: ιδεολογικές-πολιτικές

«ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΘΑΥΜΑ»

«Ύμνος στον άνθρωπο»: Στο απόσπασμα εκφράζεται ο θαυμασμός του ποιητή για τον άνθρωπο που κατάφερε να διασχίζει θάλασσες, να καλλιεργεί τη γη, να εξασφαλίζει την τροφή του, να εξημερώνει ζώα, να μιλάει, να σκέφτεται και να θεσπίζει νόμους, να ζει σε οργανωμένες κοινωνίες, να προστατεύεται από τις καιρικές

συνθήκες, να αντιμετωπίζει τις ασθένειες. Το μόνο που δεν κατάφερε ο άνθρωπος, σύμφωνα με το κείμενο, είναι να ξεφύγει από τον θάνατο.

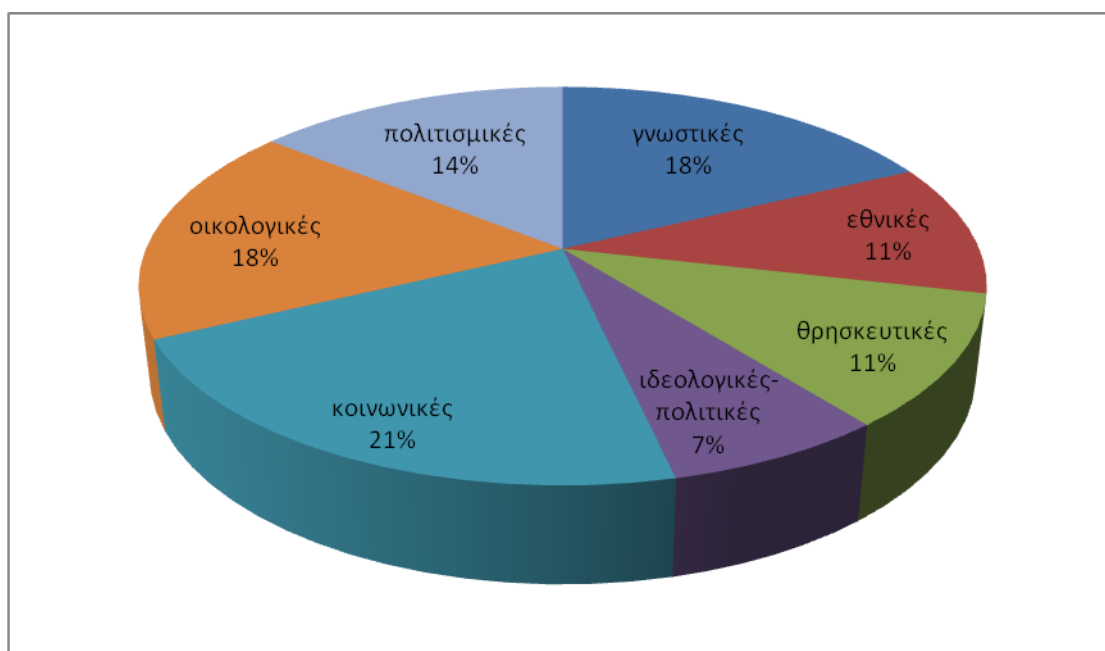
Αξίες: κοινωνικές, οικολογικές

«ΤΑΞΙΔΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»

«Άνοιξα του Αιγαίου τη θύρα»: Στο ποίημα γίνεται αναφορά σε ένα φανταστικό ταξίδι σε νησιά του Αιγαίου.

Αξίες: γνωστικές, πολιτισμικές

Η παρουσίαση των δεδομένων της έρευνας για τον εντοπισμό αναφορών σχετικά με τα είδη αξιών στο περιεχόμενο των ποιημάτων του σχολικού βιβλίου της Γλώσσας της Δ΄ Δημοτικού ακολουθεί εποπτικά σε γράφημα και αναλυτικά παρακάτω:

Τίτλος: Είδη αξιών- Γλώσσα Δ΄ Δημοτικού

Η μελέτη των δεδομένων της έρευνας σχετικά με τις κατηγορίες των αξιών που εμφανίζονται στο περιεχόμενο των ποιημάτων που υπάρχουν στο βιβλίο της Γλώσσας της Δ΄ Δημοτικού δείχνει τα εξής:

Εμφανίζονται όλες οι κατηγορίες που διερευνούμε σχετικά με τα είδη των αξιών.

Τις περισσότερες αναφορές λαμβάνουν οι *κοινωνικές* αξίες (6 αναφορές σε ποσοστό 21%). Ακολουθούν οι *γνωστικές* και οι *οικολογικές* αξίες (5 αναφορές σε ποσοστό 18% για κάθε κατηγορία). Στη συνέχεια, ίσο αριθμό αναφορών έχουν οι *εθνικές* και

οι *θρησκευτικές* αξίες (3 αναφορές σε ποσοστό 11% για κάθε κατηγορία), ενώ αμέσως μετά ακολουθούν οι *πολιτισμικές* και οι *ιδεολογικές-πολιτικές* αξίες (4 αναφορές σε ποσοστό 14% και 2 αναφορές σε ποσοστό 7% αντίστοιχα).

Στις αναφορές που σχετίζονται με τις *κοινωνικές* αξίες εξυμνείται ο άνθρωπος. Προβάλλονται τα επιτεύγματα του ανθρώπου με σκοπό την επιβίωσή του. Συνάμα, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη σημασία της κοινωνικοποίησης, της φιλίας και της αδελφοσύνης των ανθρώπων και των λαών.

Θεμέλιο των *γνωστικών* αξιών είναι η απόκτηση γνώσεων από τους μαθητές και η αξιοποίηση των γνώσεων αυτών στη διαχείριση της εμπειρίας τους. Οι γνώσεις έχουν να κάνουν τόσο με την κατάκτηση της γλώσσας όσο και με πληροφορίες για διάφορα πράγματα ή συμβάντα (π.χ. παιχνίδια, γεγονότα του Πολυτεχνείου).

Με τις *οικολογικές* αξίες συνειδητοποιείται ο στενός δεσμός του ανθρώπου με τη φύση. Κατά συνέπεια, αποτρέπεται κάθε ενέργεια (του ανθρώπου) που επηρεάζει αρνητικά το περιβάλλον.

Οι αναφορές που σχετίζονται με τις *πολιτισμικές* αξίες έχουν να κάνουν τόσο με τον πολιτισμό ως παγιωμένο τρόπο ζωής όσο και με τα ελληνικά ήθη και τα έθιμα (γνωριμία με νέα μέρη, δημοτικά τραγούδια).

Οι *εθνικές* αξίες στοχεύουν στην υπογράμμιση της εθνικής συνέχειας του ενδόξου παρελθόντος στο παρόν και της γενναιότητας των Ελλήνων πολεμιστών (π.χ. Αθανάσιος Διάκος). Ο σκληρός αγώνας των πολεμιστών στα βουνά της Πίνδου και η θυσία των αγωνιστών για την ελευθερία της πατρίδας είναι κάποια γεγονότα που αναφέρονται στα ποιήματα και τα οποία προάγουν τις *εθνικές* αξίες.

Οι *θρησκευτικές* αξίες αναδεικνύονται με αναφορές σχετικές με το χαρμόσυνο μήνυμα της γέννησης του Χριστού.

Στις *ιδεολογικές-πολιτικές* αξίες τονίζεται η αίσθηση ελευθερίας του ατόμου να επιλέξει τον τρόπο ζωής του όταν το πολιτικό σύστημα του εξασφαλίζει αυτή την ευκαιρία. Γίνεται αναφορά στα γεγονότα του Πολυτεχνείου προβάλλοντας δύο από τα σημαντικότερα αγαθά για τον άνθρωπο: την ειρήνη και την ελευθερία.

Με βάση την παραπάνω κατηγοριοποίηση είναι πρόδηλο ότι το περιεχόμενο των ποιημάτων που υπάρχουν στο σχολικό βιβλίο της Γλώσσας της Δ' Δημοτικού δίνει προτεραιότητα στις *κοινωνικές* αξίες, αφού αυτές καταλαμβάνουν το 21% επί του συνόλου των αναφορών στα είδη των αξιών.

Ε' Τάξη

«28^η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ»

«Κατοχή»: Στο ποίημα γίνεται λόγος για τα χρόνια της κατοχής. Εκφράζεται το αίσθημα της νοσταλγίας για τη φύση και για τα αγαθά της ειρηνικής ζωής. Τελειώνοντας, ο ποιητής αναρωτιέται αν θα έρθει κάποτε η «Άνοιξη», η ημέρα της απελευθέρωσης, αλλά και αν ο ίδιος θα βρίσκεται τότε στη ζωή.

Αξίες: εθνικές, ιδεολογικές-πολιτικές, οικολογικές

«ΤΑ ΖΩΑ ΠΟΥ ΖΟΥΝ ΚΟΝΤΑ ΜΑΣ»

«Οι δύο φίλοι»: Το ποίημα αναφέρεται στη συμφιλίωση ενός σκύλου και μιας γάτας, γεγονός που χαροποιεί τον ιδιοκτήτη τους.

Αξίες: κοινωνικές

«17^η ΝΟΕΜΒΡΗ»

«Μικρός τύμβος»: Στο ποίημα υμνείται η αγωνιστικότητα των φοιτητών του Πολυτεχνείου. Ο Νικηφόρος Βρεττάκος τους αποκαλεί «ήρωες και ποιητές μαζί». Θέλοντας να δείξει τον απαραίτητο σεβασμό προς εκείνους, παραμένει σιωπηλός.

Αξίες: ιδεολογικές-πολιτικές

«Άγνωστος αγωνιστής»: Στο ποίημα τονίζεται η αξία και το μεγαλείο του αγώνα των φοιτητών για την ελευθερία και τη δημοκρατία. Επιπλέον, δηλώνεται η βαθιά συγκίνηση του ποιητή, Κώστα Μόντη, για τον θάνατο ενός από τους φοιτητές.

Αξίες: ιδεολογικές-πολιτικές, κοινωνικές

«Κοίτα με στα μάτια»: Ο ποιητής, Νίκος Γκάτσος, φανερά συγκινημένος με τα γεγονότα του Πολυτεχνείου το Νοέμβριο του 1973, αποδίδει τιμές στους νεκρούς της εξέγερσης. Στο τέλος, μάλιστα, τους αναζητά, αν και γνωρίζει πως είναι πια νεκροί, και τους καλεί να επιστρέψουν.

Αξίες: ιδεολογικές-πολιτικές

«ΜΟΥΣΙΚΗ»

«Αν όλα τα παιδιά της γης»: Το ποίημα πραγματεύεται το θέμα της ενότητας όλων των ανθρώπων. Αν τα παιδιά, ανεξάρτητα από το φύλο, την εθνικότητα ή τη φυλή τους, σχημάτιζαν έναν κύκλο, αυτός ο κύκλος θα αγκάλιαζε όλη τη γη. Αν παρέσερναν μαζί τους και τους μεγάλους, τότε ο κύκλος θα γινόταν μεγαλύτερος και η φύση, βλέποντάς τους, θα αναγεννιόταν και όλα τα πλάσματά της θα έμπαιναν κι αυτά στον κύκλο.

Αξίες: ιδεολογικές-πολιτικές, οικολογικές

«Τα μικρά παιδιά»: Στο ποίημα παρουσιάζεται ο αθώος κόσμος των παιδιών (ανέμελα παιχνίδια, φαντασία), τα οποία αντιπροσωπεύουν τις ελπίδες των μεγάλων για ένα καλύτερο μέλλον.

Αξίες: κοινωνικές, οικολογικές (το παιχνίδι των παιδιών στη φύση), ιδεολογικές-πολιτικές

«Μια βραδιά στο Πόρτο Λίλι»: Στο ποίημα περιγράφεται μια ζεστή καλοκαιρινή βραδιά σε ένα παραθαλάσσιο μέρος, στο Πόρτο Λίλι. Μουσικοί ήχοι ακούγονται, καθώς και ήχοι από τα τριζόνια, κάποιιοι κάνουν βαρκάδα, τα αστέρια λάμπουν, μπαλόνια αιωρούνται στον ουρανό, μικρά πλοία βρίσκονται στο λιμάνι.

Αξίες: κοινωνικές, οικολογικές, πολιτισμικές (οι ήχοι των μουσικών οργάνων)

«ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ»

«Χριστούγεννα»: Το ποίημα αναφέρεται στη νύχτα των Χριστουγέννων, δίνοντας με χαρακτηριστικές εικόνες την ατμόσφαιρα που επικρατεί τη νύχτα αυτή (πιστοί προσμένουν τη γέννηση του Χριστού, που θα φέρει χαρά, ελπίδα και ειρήνη στον κόσμο, καμπάνες και ύμνοι ακούγονται, ένα μεγάλο άστρο φωτίζει τη φάτνη που γεννήθηκε ο Χριστός).

Αξίες: θρησκευτικές, πολιτισμικές (ακούγονται ύμνοι)

«Χριστουγεννιάτικα κάλαντα Πελοποννήσου»: Προαναγγέλλεται το χαρμόσυνο γεγονός της γέννησης του Χριστού. Αναφέρεται ότι ο Χριστός τρέφεται με μέλι και με γάλα, όπως οι άρχοντες και οι αφεντάδες. Στη συνέχεια, δίνονται ευχές στην κυρά του σπιτιού και ζητιέται από αυτή να δώσει ένα κέρασμα («τον κόκορα, την κότα και πέντ' έξι αυγά»).

Αξίες: θρησκευτικές, πολιτισμικές

«Χριστουγεννιάτικα κάλαντα Κέρκυρας»: Στα χριστουγεννιάτικα κάλαντα της Κέρκυρας γίνεται λόγος για τον Ηρώδη που συναντά τους μάγους και τους ρωτάει πού πηγαίνουν. Οι μάγοι του απαντούν πως κατευθύνονται προς τη Βηθλεέμ όπου γεννιέται ο Χριστός.

Αξίες: θρησκευτικές, πολιτισμικές

«Αγιοβασιλιάτικα κάλαντα Καπαδοκίας, Μυτιλήνης»: Προαναγγέλλεται η αρχή του νέου χρόνου. Ο Χριστός παρουσιάζεται να περπατάει στη γη και να συναντά τον Άγιο Βασίλη, ο οποίος απαριθμεί τους σπόρους που σπέρνει. Τέλος, αποδίδονται ευχές στον νοικοκύρη του σπιτιού.

Αξίες: θρησκευτικές, οικολογικές, πολιτισμικές

«25^η ΜΑΡΤΙΟΥ»

«Κολοκοτρώνης»: Στο ποίημα περιγράφεται τόσο η εξωτερική εμφάνιση όσο και ο χαρακτήρας του Κολοκοτρώνη. Ο ποιητής τον αποκαλεί «Γέρο, λεβέντη του Μοριά, πρωτομάστορα της Λευτεριάς».

Αξίες: εθνικές, γνωστικές

«ΠΑΣΧΑ»

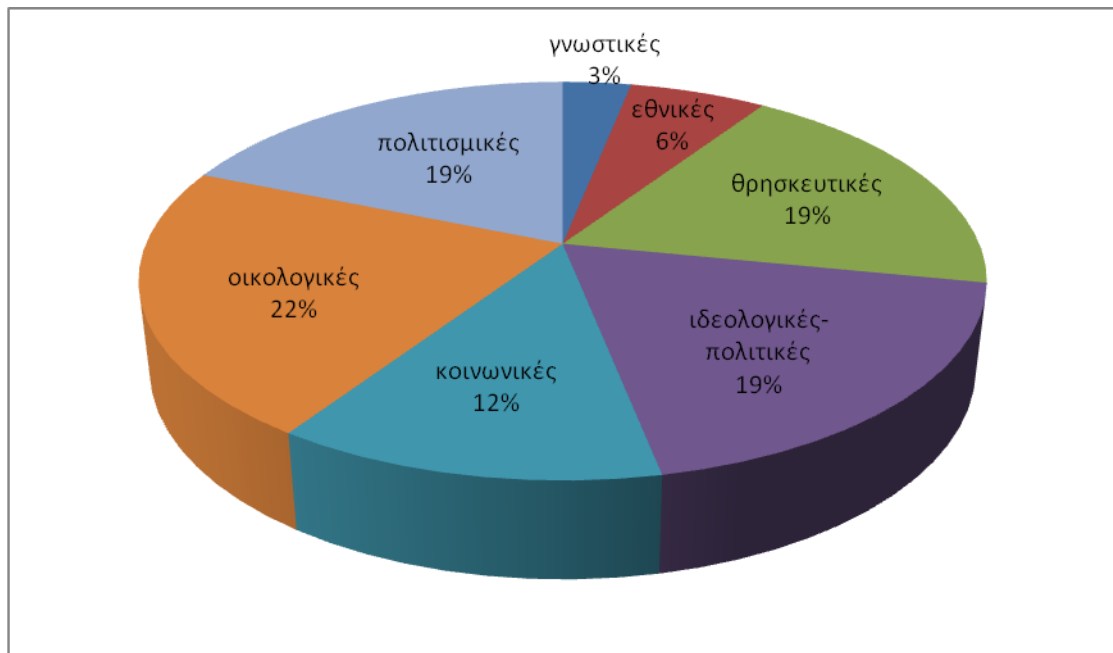
«Η ημέρα της Λαμπρής»: Στο ποίημα δίνονται κάποιες εικόνες από την ημέρα του Πάσχα. Αρχικά, η ανοιξιτιάτικη φύση συνδέεται με την ανάσταση του Χριστού. Ύστερα, ο ποιητής προτρέπει τους πιστούς να γιορτάσουν την ημέρα αυτή στις εκκλησίες, ξεχνώντας έχθρες και μίση, και παρουσιάζει την κατανυκτική ατμόσφαιρα που επικρατεί κατά την αναστάσιμη λειτουργία.

Αξίες: θρησκευτικές, οικολογικές

«Ανάσταση»: Στο ποίημα αναγγέλλεται το χαρμόσυνο μήνυμα της Ανάστασης του Χριστού. Οι καμπάνες χτυπούν χαρμόσυνα, όλοι έχουν από ένα κόκκινο αυγό και από ένα χρυσό κερί. Τα άστρα στον ουρανό λάμπουν και τα κρίνα ανθίζουν. Η εκκλησία είναι στολισμένη με δάφνες.

Αξίες: θρησκευτικές, πολιτισμικές, οικολογικές

Η παρουσίαση των δεδομένων της έρευνας για τον εντοπισμό αναφορών σχετικά με τα είδη αξιών στο περιεχόμενο των ποιημάτων του σχολικού βιβλίου της Γλώσσας της Ε΄ Δημοτικού ακολουθεί εποπτικά σε γράφημα και αναλυτικά παρακάτω:

Τίτλος: Είδη αξιών- Γλώσσα Ε' Δημοτικού

Η μελέτη των δεδομένων της έρευνας σχετικά με τις κατηγορίες των αξιών που εμφανίζονται στο περιεχόμενο των ποιημάτων που υπάρχουν στο βιβλίο της Γλώσσας της Ε' Δημοτικού δείχνει τα εξής:

Εμφανίζονται όλες οι κατηγορίες που διερευνούμε σχετικά με τα είδη των αξιών.

Τις περισσότερες αναφορές (7) λαμβάνουν οι *οικολογικές* αξίες (σε ποσοστό 22%), ενώ αμέσως μετά ακολουθούν οι *θρησκευτικές*, οι *ιδεολογικές-πολιτικές* και οι *πολιτισμικές* αξίες (6 αναφορές σε ποσοστό 19% για κάθε κατηγορία). Λιγότερες αναφορές γίνονται στις *κοινωνικές* και στις *εθνικές* αξίες (4 αναφορές σε ποσοστό 12% και 2 αναφορές σε ποσοστό 6% αντίστοιχα). Τέλος, μία μόνο αναφορά γίνεται στις *γνωστικές* αξίες (σε ποσοστό 3%).

Βάση των *οικολογικών* αξιών τίθεται η στενή σχέση του ανθρώπου με τη φύση. Η τελευταία συμμετέχει τόσο στις ευχάριστες όσο και στις δύσκολες και δυσάρεστες στιγμές του ανθρώπου παίρνοντας την ανάλογη όψη. Έτσι, αποδεικνύεται ότι η φύση εναρμονίζεται με τον άνθρωπο, αρκεί ο άνθρωπος να μην την «εκδικείται».

Οι αναφορές που σχετίζονται με τις *θρησκευτικές* αξίες ενισχύουν την πίστη προς το Θεό. Στα ποιήματα γίνεται μνεία στη ζωή του Χριστού αλλά σε διάφορα ορθόδοξα χριστιανικά έθιμα.

Οι *ιδεολογικές-πολιτικές* αξίες προβάλλουν την ανάγκη για μια ειρηνική ζωή. Γίνεται αναφορά στους ήρωες του Πολυτεχνείου και τίθεται το θέμα της συμφιλίωσης όλων των λαών.

Οι *πολιτισμικές* αξίες γίνονται εμφανείς μέσω του ελληνικού πολιτισμού, ο οποίος είναι συνυφασμένος με τις συνήθειες και τα έθιμα σε συγκεκριμένες εκδηλώσεις, συνήθως θρησκευτικές (π.χ. γιορτές), και συνδεδεμένος με τα ήθη διαφόρων περιοχών της ελληνικής υπαίθρου.

Οι *κοινωνικές* αξίες τονίζονται μέσω της ανάγκης του ατόμου για σύναψη κοινωνικών σχέσεων και για ένταξη και συμμετοχή του ίδιου (του ατόμου) στο κοινωνικό σύνολο.

Στόχος των *εθνικών* αξιών είναι η ανάδειξη των Ελλήνων πολεμιστών του παρελθόντος και της γενναιότητας αυτών (π.χ. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης). Ο ηρωισμός και η αφοσίωση αυτών στην πατρίδα αποτελεί παράδειγμα μίμησης για τους μαθητές.

Οι *γνωστικές* αξίες προσανατολίζονται προς την απόκτηση γνώσεων και πληροφοριών για καταστάσεις, γεγονότα ή πρόσωπα (όπως Θεόδωρος Κολοκοτρώνης).

Με βάση την παραπάνω κατηγοριοποίηση είναι πρόδηλο ότι το περιεχόμενο των ποιημάτων που υπάρχουν στο σχολικό βιβλίο της Γλώσσας της Ε΄ Δημοτικού δίνει προτεραιότητα στις *οικολογικές* αξίες, αφού αυτές καταλαμβάνουν το 22% επί του συνόλου των αναφορών στα είδη των αξιών.

ΣΤ΄ Τάξη

«ΤΑΞΙΔΙΑ, ΤΟΠΟΙ, ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕΣΑ»

«Ο θαλασσοπόρος»: Στο ποίημα ένα παιδί ονειρεύεται πως είναι ατρόμητος θαλασσοπόρος, που με το ιστιοφόρο του ταξιδεύει σε ολόκληρο τον κόσμο. Το νοερό αυτό ταξίδι του συνεχίζεται, ώσπου να ακουστεί η φωνή της μητέρας του που τον καλεί για φαγητό.

Αξίες: κοινωνικές, γνωστικές, πολιτισμικές (γνωριμία με νέους πολιτισμούς)

«ΚΑΤΟΙΚΙΑ»

«Το σπίτι μου»: Στο ποίημα ο Κωστής Παλαμάς μιλάει για την επιθυμία του να χτίσει ένα δικό του σπίτι. Δεν θέλει να το χτίσει πλάι στο βουνό ούτε στην πόλη ούτε δίπλα σε ακρογιαλιά. Διαλέγει μια άγονη έκταση γης, έναν άχαρο τόπο να χτίσει το σπίτι του, του οποίου η πόρτα θα είναι πάντα ανοιχτή για κάθε επισκέπτη.

Αξίες: κοινωνικές

«28^η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ»

«Η τελευταία Π. Α. εκατονταετία»: Στο ποίημα γίνεται αναφορά στην άσχημη κατάσταση των Ελλήνων στρατιωτών κατά την οπισθοχώρησή τους από τα βουνά της Πίνδου μετά το τέλος του ελληνοϊταλικού πολέμου το 1940. Οι Έλληνες στρατιώτες παρουσιάζονται εντελώς αποδυναμωμένοι και ταλαιπωρημένοι, κάποιοι βρίσκονται σε άσχημη ψυχολογική κατάσταση λόγω τραυματισμών αλλά και για τον χαμό συντρόφων τους στη μάχη.

Αξίες: γνωστικές, κοινωνικές

«ΔΙΑΤΡΟΦΗ»

«Η πολύ λαίμαργη φάλαινα που έφαγε τη θάλασσα»: Στο ποίημα πρωταγωνιστεί μια φάλαινα, η οποία από τη λαιμαργία της έφαγε τη θάλασσα και ό, τι εμπεριέχεται σε αυτή, με αποτέλεσμα να απομείνει ολομόναχη. Βλέποντας τους φαλινοθήρες συνειδητοποιεί ότι δεν έχει πού να κρυφτεί. Έτσι, άνοιξε το στόμα της, έβγαλε πάλι έξω ό, τι είχε καταπιεί, βούτηξε στη θάλασσα και σώθηκε. Από εδώ και πέρα αποφάσισε να πάψει να είναι λαίμαργη.

Αξίες: κοινωνικές, γνωστικές (η λαιμαργία βλάπτει)

«17^η ΝΟΕΜΒΡΗ»

«Οι τρεις μέρες»: Το ποίημα αναφέρεται στην τριήμερη εξέγερση των αγωνιστών του 1973 κατά της δικτατορίας. Είχαν κλειστεί στο Πολυτεχνείο, τραγουδούσαν επαναστατικά τραγούδια, έγραφαν συνθήματα για την ελευθερία, καλούσαν το λαό στον αγώνα τους και, τέλος, έδωσαν τη ζωή τους υπερασπίζοντας τα ιδανικά τους.

Αξίες: ιδεολογικές-πολιτικές, γνωστικές

«Η ΖΩΗ ΣΕ ΑΛΛΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ»

«Ποιήματα με ζωγραφίες σε μικρά παιδιά»: Πρόκειται για έξι μικρά αστεία ποιηματάκια. Ο ποιητής, Γιώργος Σεφέρης, μας ξεναγεί σε διάφορα μέρη του κόσμου και μας γνωρίζει ανθρώπους από διαφορετικές φυλές, με διαφορετικά ήθη και έθιμα, με διαφορετικό πολιτισμό και τρόπο ζωής.

Αξίες: γνωστικές, πολιτισμικές

«Η ΖΩΗ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΗ»

«Το σκιάχτρο»: Στο ποίημα περιγράφεται ένα σκιάχτρο διαφορετικό από τα άλλα. Το σκιάχτρο αυτό αντί να φοβίζει και να διώχνει τα πουλιά μακριά, τα καλωσορίζει, προσφέροντάς τους τη «μεγάλη αχυρένια του καρδιά» για να φτιάξουν τη φωλιά τους.

Αξίες: κοινωνικές

«ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ»

«Κάλαντα των Χριστουγέννων»: Με τα κάλαντα των Χριστουγέννων διαδίδεται το χαρμόσυνο μήνυμα της γέννησης του μικρού Χριστού στη Βηθλεέμ, με το οποίο «οι ουρανοί αγάλλονται» και «χαίρει η φύσις όλη».

Αξίες: θρησκευτικές, πολιτισμικές (το κέρασμα που δίνεται στα παιδιά για τα κάλαντα)

«Κάλαντα των Φώτων»: Στα κάλαντα των Φώτων γίνεται λόγος για τη βάφτιση του Χριστού στον Ιορδάνη ποταμό από τον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο.

Αξίες: θρησκευτικές, πολιτισμικές

«ΣΥΣΚΕΥΕΣ»

«Λιλιπούπολη»: Το ποίημα αναφέρεται σε ένα μηχάνημα, τον «Σιδερομάσα», το οποίο καταναλώνει διαρκώς διάφορα καύσιμα και παράγει προϊόντα. Πρόκειται για ένα επιστημονικό και τεχνολογικό επίτευγμα.

Αξίες: οικολογικές (ανακύκλωση προϊόντων), γνωστικές

«ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ»

«Η ιστορία του Ζάχου που Χαζεύει»: Τον πρωταγωνιστικό ρόλο στο ποίημα έχει ο Ζάχος, ένα απρόσεκτο παιδί, που συνηθίζει να χαζεύει τα πάντα γύρω του. Μια μέρα όπως περπατούσε, δεν πρόσεξε έναν σκύλο που ερχόταν από την αντίθετη κατεύθυνση, με αποτέλεσμα να πέσει ο ένας πάνω στον άλλον.

Αξίες: κοινωνικές

«ΣΥΓΓΕΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ»

«Συνάντηση Τηλέμαχου – Οδυσσέα»: Στο απόσπασμα ο Οδυσσέας μιλάει με τον γιο του, τον Τηλέμαχο, και του αποκαλύπτει την ταυτότητά του. Στη συνέχεια, οι δυο άντρες, εμφανώς συγκινημένοι, αγκαλιάζονται.

Αξίες: κοινωνικές

«25^η ΜΑΡΤΙΟΥ»

«Κάτω στου Βάλτου τα χωριά»: Πρόκειται για ένα κλέφτικο τραγούδι που αναφέρεται στους κλέφτες περιοχών της δυτικής Ελλάδας, παρουσιάζοντας τον τρόπο

ζωής τους και εξυμνώντας τις ενέργειές τους εναντίον των Τούρκων. Παράλληλα, τονίζεται ιδιαίτερα η δύναμη που είχαν.

Αξίες: εθνικές, κοινωνικές, γνωστικές, πολιτισμικές (πρόκειται για ένα κλέφτικο τραγούδι)

«ΤΡΟΠΟΙ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ»

«Χτίστες»: Το ποίημα είναι αφιερωμένο στους χτίστες ως φόρος τιμής στους σκληρά εργαζόμενους αυτούς ανθρώπους. Με πείσμα και τραγούδια συνεχίζουν το έργο τους, αγνοώντας τις άσχημες συχνά συνθήκες.

Αξίες: κοινωνικές

«ΠΑΣΧΑ»

«Το μοιρολόι της Παναγίας»: Αρχικά, γίνεται αναφορά στη βαριά ατμόσφαιρα που επικρατεί κατά τον Μυστικό Δείπνο και στην προσευχή του Χριστού στον κήπο της Γεσθημανής. Ταυτόχρονα, η Παναγία, ενώ προσεύχεται, παίρνει το μήνυμα του Αρχάγγελου για τη σύλληψη του γιου Της. Στη συνέχεια, η Παναγία μαζί με και με άλλες γυναίκες ψάχνουν για τον Χριστό. Συνάντησαν και ρώτησαν έναν σιδερά και τον Ιωάννη τον Πρόδρομο, ο οποίος έδειξε στις γυναίκες τον Χριστό πάνω στον σταυρό. Η Παναγία συντετριμμένη πλησίασε τον γιο Της, ο οποίος Την συμβούλεψε να κάνει υπομονή ως το Μεγάλο Σάββατο που θα αναστηθεί, δίνοντας έτσι το παράδειγμα και σε όλους τους πιστούς, για να μην χάσουν την ελπίδα τους.

Αξίες: θρησκευτικές, γνωστικές, πολιτισμικές (πρόκειται για μοιρολόι)

«ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ – ΘΕΑΤΡΟ»

«Γράμμα στον Τσάρλι Τσάπλιν»: Ο ποιητής, Νικηφόρος Βρεττάκος, θυμάται τις ώρες που περνούσε στον κινηματογράφο του χωριού του παρακολουθώντας τις ταινίες του Σαρλό. Τον ευχαριστεί για τις γεμάτες ζεστασιά στιγμές που χάρισε σε όλους. Τέλος, προκαλεί τον Τσάρλι Τσάπλιν να μεταφέρει μέσω των ταινιών του την αγάπη του ποιητή για όλους τους φτωχούς κι αδικημένους, να τους προσφέρει ελπίδα και να τους δώσει κουράγιο.

Αξίες: κοινωνικές, πολιτισμικές

«ΜΟΥΣΕΙΑ»

«Στο μουσείο»: Στο ποίημα περιγράφεται ένα ακέφαλο άγαλμα, το οποίο βρίσκεται σε ένα μουσείο. Ο ποιητής, Άθως Δημουλάς, φαντάζεται ένα «υπέροχο απολλώνιο κεφάλι» στη θέση αυτού που λείπει.

Αξίες: πολιτισμικές

«ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ»

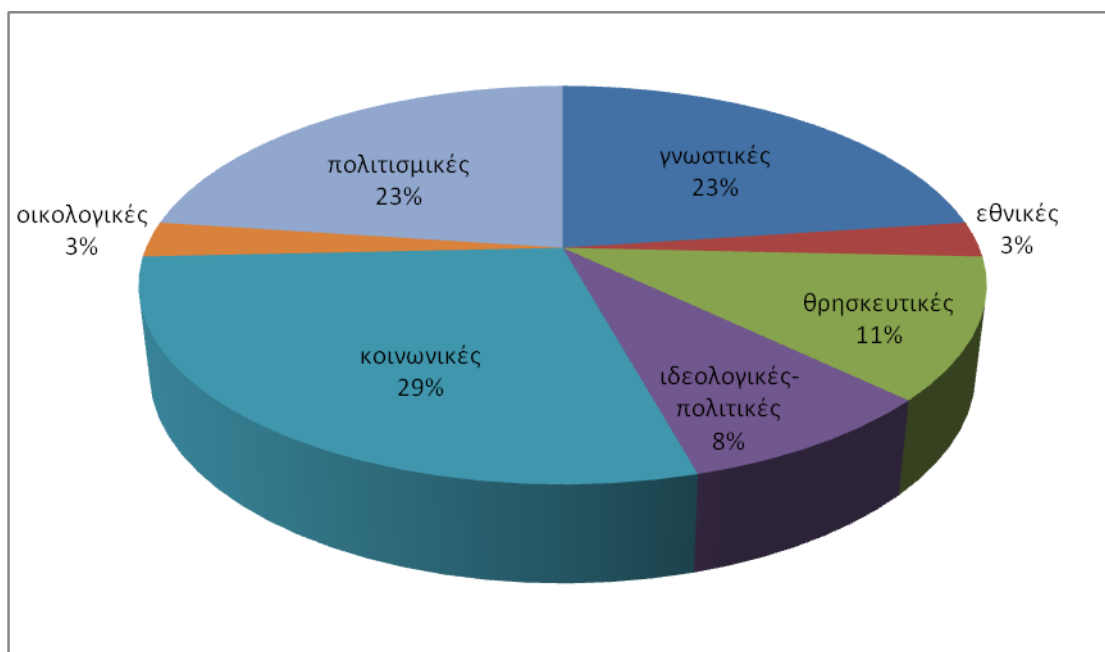
«Ανατολή θανάτου»: Ο πόλεμος είναι για τον ποιητή ο θάνατος των πάντων, ένα απόλυτα καταστροφικό γεγονός («αυτό είναι όλο»), που επιφέρει τρομερές μεταβολές στον κόσμο, καταστρέφει ολοκληρωτικά το φυσικό περιβάλλον και σκοτώνει άδικα χιλιάδες ανθρώπους.

Αξίες: ιδεολογικές-πολιτικές

«Ομορφίτα»: Στο ποίημα παρουσιάζεται το πεδίο της μάχης, όπου οι αντίπαλοι στρατοί είναι έτοιμοι να ριχτούν στη μάχη. Όλοι οι στρατιώτες μαζί αναζητούν «πάνω στη γη το ανεύρετο πρόσωπο του Θεού» που θα φέρει την ειρήνη.

Αξίες: ιδεολογικές-πολιτικές, θρησκευτικές

Η παρουσίαση των δεδομένων της έρευνας για τον εντοπισμό αναφορών σχετικά με τα είδη αξιών στο περιεχόμενο των ποιημάτων του σχολικού βιβλίου της Γλώσσας της ΣΤ΄ Δημοτικού ακολουθεί εποπτικά σε γράφημα και αναλυτικά παρακάτω:

Τίτλος: Είδη αξιών- Γλώσσα ΣΤ΄ Δημοτικού

Η μελέτη των δεδομένων της έρευνας σχετικά με τις κατηγορίες των αξιών που εμφανίζονται στο περιεχόμενο των ποιημάτων που υπάρχουν στο βιβλίο της Γλώσσας της ΣΤ΄ Δημοτικού δείχνει τα εξής:

Εμφανίζονται όλες οι κατηγορίες που διερευνούμε σχετικά με τα είδη των αξιών.

Οι *κοινωνικές* αξίες έχουν τις περισσότερες αναφορές (10 αναφορές σε ποσοστό 29%). Ακολουθούν οι κατηγορίες *γνωστικές* και *πολιτισμικές* αξίες (8 αναφορές σε ποσοστό 23% για την κάθε κατηγορία). Λιγότερες είναι οι αναφορές οι οποίες σχετίζονται με τις *θρησκευτικές* αλλά τις *ιδεολογικές-πολιτικές* αξίες (4 αναφορές σε ποσοστό 11% και 3 αναφορές σε ποσοστό 8% αντίστοιχα). Οι *εθνικές* και οι *οικολογικές* αξίες μετρούν από μία αναφορά (1 αναφορά σε ποσοστό 3% για κάθε κατηγορία).

Μέσω των αναφορών που σχετίζονται με τις *κοινωνικές* αξίες προβάλλεται η αξία της οικογένειας, καθώς και ο σημαντικός ρόλος της σύναψης κοινωνικών σχέσεων. Στόχος είναι η κοινωνικοποίηση του μαθητή, η ένταξή του σε μια κοινωνική ομάδα, η κοινωνική του ανέλιξη (επάγγελμα) και, τέλος, η ενεργή συμμετοχή του στην κοινωνία και στους κοινωνικούς θεσμούς. Προβάλλονται οι βασικές ανάγκες του ανθρώπου, όπως οι ανάγκες για τροφή, κατοικία και μόρφωση. Ακόμη, θίγονται κοινωνικά ζητήματα, όπως η αποξένωση και η ασωτία.

Στις αναφορές που έχουν να κάνουν με τις *γνωστικές* αξίες προωθείται η παροχή γνώσεων προς τους μαθητές σε σχέση με ποικίλες εκφάνσεις της ανθρώπινης ζωής. Υπογραμμίζονται τα τεχνολογικά επιτεύγματα του ανθρώπου, καθώς και η πρόοδος της επιστήμης. Σε ορισμένα ποιήματα καταδεικνύεται ο τρόπος γραφής τους, με σκοπό και οι ίδιοι οι μαθητές να μπορούν να παράγουν κάτι παρόμοιο.

Οι *πολιτισμικές* αξίες ενισχύονται με τις αναφορές στις οποίες γίνεται λόγος για ταξίδια. Ένα ταξίδι μπορεί να αποτελέσει το έναυσμα συνάντησης και σύνθεσης πολλών πολιτισμικών κοινοτήτων. Γίνεται αναφορά στην πολιτισμική κληρονομιά και στη λαϊκή παράδοση ως λαϊκή έκφραση και καθρέφτισμα της ελληνικής κοινωνίας (μέσα από δημοτικά τραγούδια, μοιρολόγια).

Οι αναφορές στις *θρησκευτικές* αξίες υπογραμμίζουν την ελληνική ορθόδοξη χριστιανική πίστη. Περιγράφεται η ζωή του Χριστού και πιστεύεται πως ο Θεός είναι αυτός που θα φέρει την ειρήνη.

Οι αναφορές που προβάλλουν τη σημασία της δημοκρατίας και καταδεικνύουν την ελευθερία ως μέγιστο αγαθό παραπέμπουν στις *ιδεολογικές-πολιτικές* αξίες. Η κοινωνική δικαιοσύνη, ο σεβασμός των δικαιωμάτων, η υπεράσπιση των ιδανικών και η επικράτηση της ειρήνης έναντι του πολέμου αντιπροσωπεύουν τις *ιδεολογικές-πολιτικές* αξίες και συμβάλλουν στην εδραίωση της ιδεολογικής-πολιτικής ταυτότητας από μέρους των μαθητών.

Βάση των *εθνικών* αξιών τίθεται η προβολή της γενναιότητας και της δύναμης ψυχής των Ελλήνων πολεμιστών του παρελθόντος (π.χ. κλέφτες). Οι αναφορές έχουν ως στόχο να ενισχύσουν τον ηρωισμό των Ελλήνων⁵³ και να επιτύχουν τη συνέχεια του ελληνισμού μέσα στην πορεία των αιώνων.

Οι αναφορές στις *οικολογικές* αξίες σχετίζονται με την εδραίωση της οικολογικής συνείδησης και ευαισθητοποίησης απέναντι στο περιβάλλον. Τονίζεται πόσο σημαντικό είναι ο άνθρωπος να παραμείνει δίπλα στη φύση, καθώς η απομάκρυνσή του από αυτή δημιουργεί προβλήματα στις κοινωνικές του σχέσεις. Ακόμη, υπογραμμίζεται η σημασία της ανακύκλωσης των προϊόντων.

Με βάση την παραπάνω κατηγοριοποίηση είναι πρόδηλο ότι το περιεχόμενο των ποιημάτων που υπάρχουν στο σχολικό βιβλίο της Γλώσσας της ΣΤ΄ Δημοτικού δίνει προτεραιότητα στις *κοινωνικές* αξίες, αφού αυτές καταλαμβάνουν το 29% επί του συνόλου των αναφορών στα είδη των αξιών.

Ανθολόγια Λογοτεχνικών Κειμένων

Α΄ - Β΄ Δημοτικού

«Τα δελφίνια»: Το ποίημα αναφέρεται στην κοινωνική ζωή των δελφινιών.

Αξίες: κοινωνικές

«ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ⁵⁴»

«Η γελαστή οικογένεια»: Στο ποίημα γίνεται αναφορά στην ύπαρξη μιας πλήρους και ευτυχισμένης οικογένειας.

Αξίες: κοινωνικές

«Νανουρίσματα και ταχαρίσματα»: Στα κείμενα διαφαίνεται η αγάπη της μητέρας προς το παιδί της, υμνολογώντας την Παναγία και τον Χριστό.

Αξίες: κοινωνικές, θρησκευτικές, πολιτισμικές

«Η Αρετούσα»: Στο απόσπασμα από το ποιητικό έργο του Βιτσέντζου Κορνάρου είναι εμφανής η στενοχώρια και η αγωνία των γονιών (Ηράκλης, Αρτέμη) για την ακληρία τους, οι οποίοι αναθέτουν τις ελπίδες τους σε ανώτερες δυνάμεις (ήλιος, ουρανός) για τη λύση του δράματός τους.

---

⁵³ Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως δεν γίνεται καμία αναφορά στις βιαιότητες των Ελλήνων απέναντι στους αντιπάλους τους. Αντιθέτως, οι βιαιότητες των αντιπάλων προς τους Έλληνες γίνονται φανερές μέσα από τα ποιήματα.

⁵⁴ Τα κεφαλαία γράμματα μέσα σε εισαγωγικά παραπέμπουν στις θεματικές ενότητες των Ανθολογίων.

Αξίες: κοινωνικές, θρησκευτικές (πίστη σε ανώτερες δυνάμεις)

«Ο παππούλης»: Ο ποιητής αναφέρεται στη ζωή ενός ηλικιωμένου ανθρώπου, που πηγαίνει κάθε μέρα στο αμπέλι έως ότου μαζέψει τη σοδειά του.

Αξίες: κοινωνικές, οικολογικές, πολιτισμικές

«ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ»

«Μαργαρίτα»: Στο ποίημα γίνεται λόγος για ένα μικρό κοριτσάκι, τη Μαργαρίτα, η οποία δυσκολεύεται στο διάβασμα της άλφα βήτα.

Αξίες: κοινωνικές, γνωστικές

«Ο παπαγάλος»: Το ποίημα πραγματεύεται το ζήτημα των συνεπειών της ημιμάθειας και της αλαζονείας. Ο παπαγάλος, ο οποίος έμαθε μόνο μία λέξη, τη λέξη «καλησπέρα», θεωρείται σοφός από τα υπόλοιπα ζώα, προσπαθώντας ο ίδιος να κρύψει την έλλειψη γνώσης περισσότερων λέξεων.

Αξίες: κοινωνικές, πολιτισμικές («απ' τις Ινδίες φερμένος, [...] σοφός»)

«ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ»

«Χαρταετοί»: Στο ποίημα γίνεται αναφορά στο πέταγμα του χαρταετού από δύο παιδιά (Μπάμπης, Λενιώ).

Αξίες: κοινωνικές, θρησκευτικές

«ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ»

«Η οδοντόβουρτσα»: Στο κείμενο τονίζεται η απαραίτητη χρήση της οδοντόβουρτσας για την ύπαρξη καλής στοματικής υγιεινής.

Αξίες: γνωστικές

«Είτανε μια κοπέλα απ' τη Σάμο»: Πρόκειται για ένα ποίημα διασκεδαστικό, («λίμερικ»), που αναφέρεται σε μια κοπέλα, η οποία διαπράττει κάτι μη πραγματοποιήσιμο (έχει το δεξί της χέρι στην άμμο και με το αριστερό της χέρι κρατάει ένα αστέρι). Το ποίημα στοχεύει στην εξάσκηση της γλώσσας και της φαντασίας.

Αξίες: γνωστικές

«ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΦΥΣΗ»

«Συμφωνία μ' ένα δέντρο»: Στο ποίημα προβάλλεται η σχέση του ανθρώπου με τη φύση και συγκεκριμένα η ιδιαίτερη σχέση του ποιητή με ένα δέντρο, το οποίο ο ποιητής φροντίζει και προστατεύει.

Αξίες: οικολογικές

«Ο χιονάνθρωπος»: Στο ποίημα περιγράφεται ένας χιονάνθρωπος, ο οποίος είναι φτιαγμένος από υλικά που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι (πιπεριά, κάρβουνα, ξύλα, «παλιοκανάτα»).

Αξίες: γνωστικές (πώς φτιάχνεται ένας χιονάνθρωπος), οικολογικές (τίθεται το ερώτημα για το τι θα πάθαινε ο χιονάνθρωπος αν υπήρχε λιακάδα)

«Τα παιχνίδια του αγέρα»: Με χιουμοριστικό τρόπο η ποιήτρια κάνει λόγο για τη δύναμη του αέρα, ο οποίος μπορεί να ταρακουνήσει, να παρασύρει ή να σπάσει αντικείμενα (ρούχα, εφημερίδα, ποτήρια).

Αξίες: οικολογικές, γνωστικές

«Το φεγγαράκι»: Στο ποίημα γίνεται λόγος για το φεγγάρι, το οποίο παρομοιάζεται με σκαφίδι φωτεινό, με καντήλι και με τόπι.

Αξίες: οικολογικές, γνωστικές

«Τα τζιτζίκια στήσανε χορό»: Πρόκειται για ένα ποίημα του Γιάννη Ρίτσου που μιλάει για τα τζιτζίκια και το τραγούδι τους, καθώς και για τα παιδιά που διασκεδάζουν χτυπώντας παλαμάκια.

Αξίες: οικολογικές, κοινωνικές, πολιτισμικές

«ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΦΙΛΙΑ»

«Όταν κάνουμε πόλεμο»: Το ποίημα αναφέρεται στις δυσάρεστες συνέπειες του πολέμου και εκφράζει το πραγματικό νόημα της ειρήνης σαν ένα φάρμακο, μια ασπιρίνη, που θεραπεύει και απαλύνει τον πόνο του πολέμου.

Αξίες: ιδεολογικές-πολιτικές

«ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ»

«Προσευχή»: Στο ποίημα εκφράζεται η ευχή στην Παναγία να πάρει στην αγκαλιά της όλα τα παιδιά του κόσμου.

Αξίες: θρησκευτικές

«Χριστουγεννιάτικο δέντρο»: Στο ποίημα περιγράφεται ένα στολισμένο χριστουγεννιάτικο δέντρο, μεταφέροντας στους αναγνώστες τη μαγευτική ατμόσφαιρα των Χριστουγέννων.

Αξίες: θρησκευτικές, πολιτισμικές

«Κάλαντα Πρωτοχρονιάς»: Πρόκειται για πρωτοχρονιάτικα κάλαντα από τη Σωζόπολη, που προμηνύουν τον ερχομό του Άγιου Βασίλη και απευθύνονται στον νοικοκύρη του σπιτιού, στον οποίον εύχονται ευτυχία και μακροζωία.

Αξίες: θρησκευτικές

«Ήρθε η Πασχαλιά»: Ο ποιητής, Χάρης Σακελλαρίου, καλωσορίζει την Πασχαλιά μέσα σε ένα κλίμα κατάνυξης. Πλάσματα της φύσης (πουλιά), η ίδια η φύση (λουλούδια, ποταμάκι) αλλά και ανθρώπινοι οργανισμοί (παιδάκι) συμμετέχουν στη μεγάλη γιορτή της χριστιανοσύνης.

Αξίες: θρησκευτικές, οικολογικές

«ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ»

«Η γιορτή του “Όχι”»: Στο ποίημα γίνεται αναφορά στη γιορτή της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940. Τα «Ελληνόπουλα» γιορτάζουν, εξυμνούν την ειρήνη, τιμούν του ήρωες που πολέμησαν και σκοτώθηκαν για την ελευθερία της πατρίδας μας ακουμπώντας στο μνήμα των ηρώων λίγα αγριολούλουδα.

Αξίες: εθνικές

«ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ»

«Χελιδονίσματα»: Πρόκειται για γιορταστικό τραγούδι που αναγγέλλει τον ερχομό των χελιδονιών και, κατ’ επέκταση, της άνοιξης.

Αξίες: οικολογικές, πολιτισμικές

«ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ»

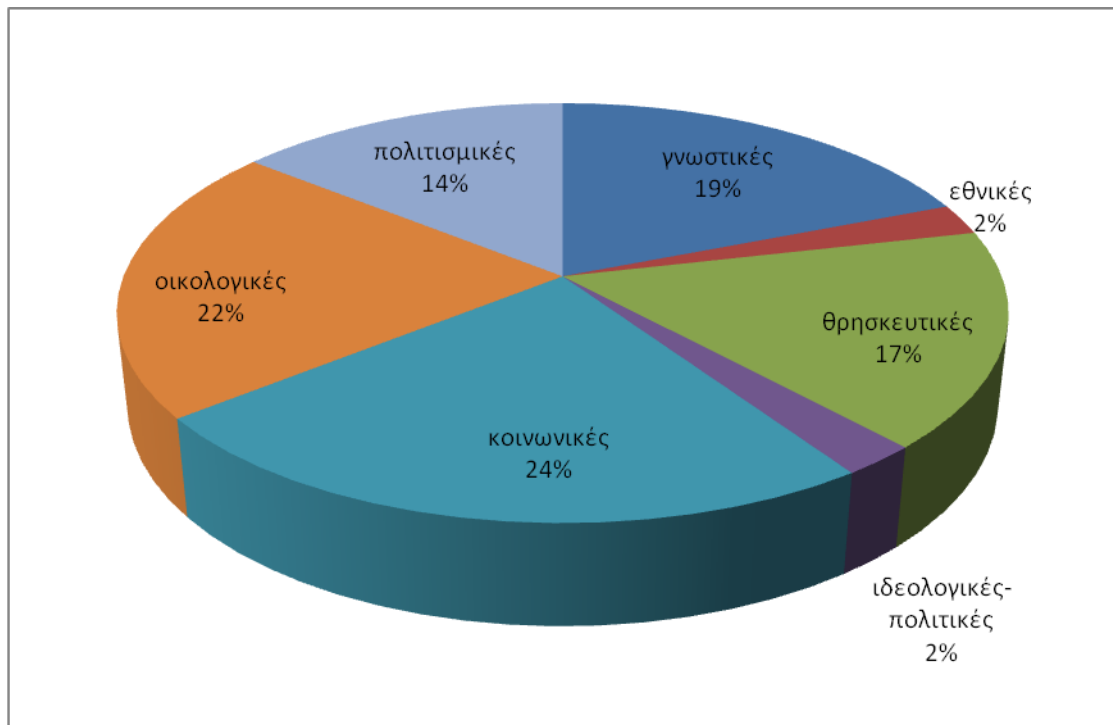
«Κύριε Ντεσιμπέλ...»: Με χιουμοριστικό τρόπο παρουσιάζεται το θέμα της ηχορύπανσης.

Αξίες: γνωστικές, οικολογικές

«Ο υπολογιστής μου»: Το ποίημα αναφέρεται στους υπολογιστές που με την κατάλληλη καθοδήγηση του χρήστη αποτελούν μια παγκόσμια μηχανή γνώσης και διευκολύνουν τους ανθρώπους σε πολλούς τομείς.

Αξίες: γνωστικές, κοινωνικές

Η παρουσίαση των δεδομένων της έρευνας για τον εντοπισμό των αναφορών σχετικά με τα είδη αξιών στο περιεχόμενο των ποιημάτων του Ανθολογίου Λογοτεχνικών Κειμένων των Α΄ και Β΄ τάξεων Δημοτικού ακολουθεί εποπτικά σε γράφημα και αναλυτικά παρακάτω:

Τίτλος: Είδη αξιών- Ανθολόγιο Α΄ & Β΄ Δημοτικού

Η μελέτη των δεδομένων της έρευνας σχετικά με τις κατηγορίες των αξιών που εμφανίζονται στο περιεχόμενο των ποιημάτων που υπάρχουν στο Ανθολόγιο της Α΄ και Β΄ Δημοτικού δείχνει τα εξής:

Εμφανίζονται όλες οι κατηγορίες που διερευνούμε σχετικά με τα είδη των αξιών.

Οι περισσότερες αναφορές γίνονται στις *κοινωνικές αξίες* (10 αναφορές σε ποσοστό 24%). Αμέσως μετά ακολουθούν οι *οικολογικές αξίες* (9 αναφορές σε ποσοστό 21%), οι *γνωστικές αξίες* (8 αναφορές σε ποσοστό 19%), οι *θρησκευτικές* και οι *πολιτισμικές αξίες* (7 αναφορές σε ποσοστό 17% και 6 αναφορές σε ποσοστό 14% αντίστοιχα).

Πολύ μικρότερο είναι το ποσοστό των αναφορών οι οποίες σχετίζονται με τις *εθνικές* και τις *ιδεολογικές-πολιτικές αξίες* (1 αναφορά σε ποσοστό 2% για κάθε κατηγορία).

Σημαντικό ρόλο για τις *κοινωνικές αξίες* έχουν οι βασικοί θεσμοί της ελληνικής κοινωνίας, για παράδειγμα η οικογένεια. Οι δεσμοί μεταξύ των μελών μιας οικογένειας και η διαχρονικότητα της οικογενειακής αγάπης υπερτονίζουν τις *κοινωνικές αξίες*. Μετά την οικογένεια, το σχολείο αλλά και η εργασία θεωρούνται πηγές χαράς και ικανοποίησης. Τέλος, θίγονται κοινωνικά ζητήματα όπως είναι η αμάθεια ή ημιμάθεια των ανθρώπων.

Μέσω των *οικολογικών* αξιών συνειδητοποιείται η στενή σχέση του ανθρώπου με τη φύση και τα ζώα. Επιχειρείται η παρατήρηση περιβαλλοντικών φαινομένων (π.χ. η δύναμη του αέρα) και επιδιώκεται η απόκτηση οικολογικής συνείδησης από μέρους των μαθητών. Στις αναφορές είναι έκδηλο πως η φύση συμπάσχει με τον άνθρωπο και διαμορφώνει ανάλογη όψη. Δεν είναι λίγες οι φορές όπου η φύση παρουσιάζεται να συμμετέχει -παίρνοντας την κατάλληλη μορφή- σε μεγάλες γιορτές της χριστιανοσύνης αλλά και σε εθνικούς αγώνες⁵⁵.

Στόχος των *γνωστικών* αξιών είναι η παροχή γνώσεων προς τους μαθητές, τις οποίες γνώσεις θα αξιοποιήσουν οι ίδιοι οι μαθητές στην καθημερινή τους ζωή. Στο Ανθολόγιο υπάρχουν αστεία, χωρίς κάποιο συγκεκριμένο νόημα, ποιήματα (είναι γνωστά και ως «Λίμερικ») τα οποία ικανοποιούν γνωστικούς σκοπούς, εισάγοντας τους μαθητές στον τρόπο γραφής τους. Στις αναφορές τονίζεται ιδιαίτερα η πρόοδος της επιστήμης και της τεχνολογίας (κρίνεται απαραίτητη η γνώση και η χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή).

Οι *θρησκευτικές* αξίες ενισχύονται με ύμνους στην Παναγία και στον Χριστό, οι οποίοι ύμνοι είναι σύμφωνοι με την ορθόδοξη χριστιανική πίστη. Διαφαίνεται πως οι άνθρωποι συνηθίζουν να αναθέτουν τις ελπίδες τους σε ανώτερες δυνάμεις⁵⁶. Περιγράφεται η ατμόσφαιρα των Χριστουγέννων, προμηνύεται ο ερχομός τους Αγίου Βασιλείου την Πρωτοχρονιά και απεικονίζεται η Παναγία να έχει στην αγκαλιά της όλα τα παιδιά του κόσμου.

Οι *πολιτισμικές* αξίες αναδεικνύονται με αναφορές στην ελληνική κουλτούρα και δημοτική παράδοση (π.χ. δημοτικό τραγούδι, νανούρισμα). Ο ελληνικός πολιτισμός παρουσιάζεται ως παγιωμένος τρόπος ζωής περισσότερο παρά ως σημείο συνάντησης πολιτισμών διαφορετικών κοινοτήτων.

Στόχος των *εθνικών* αξιών είναι η ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας των μαθητών μέσα από τα γεγονότα της ιστορίας. Επιχειρείται η απόδοση τιμών στους ήρωες του 1940 για όσα κατάφεραν να επιτύχουν, για τη γενναιότητα και την αυτοθυσία τους για την ελευθερία της πατρίδας.

Βάση των *ιδεολογικών-πολιτικών* αξιών τίθεται η απόκτηση κριτικής σκέψης, η οποία βοηθά τους μαθητές να τοποθετούνται απέναντι σε μεγάλα ζητήματα που αφορούν την ανθρωπότητα (π.χ. καταδίκη του πολέμου).

---

⁵⁵ Παρατηρείται ότι οι *οικολογικές* αξίες συνδέονται άμεσα με τις *θρησκευτικές* και τις *εθνικές* αξίες.

⁵⁶ Λέγοντας ανώτερες δυνάμεις δεν εννοείται μόνο το θείο (Θεός) αλλά και αντικείμενα, όπως ο ήλιος και ο ουρανός.

Με βάση την παραπάνω κατηγοριοποίηση είναι πρόδηλο ότι το περιεχόμενο των ποιημάτων που υπάρχουν στο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων της Α΄ και Β΄ Δημοτικού δίνει προτεραιότητα στις *κοινωνικές αξίες*, αφού αυτές καταλαμβάνουν το 24% επί του συνόλου των αναφορών στα είδη των αξιών.

Γ΄ - Δ΄ Δημοτικού

«Πέσαν τ' άνθη στην ποδιά σου, άστρα γέμισε ο γιαλός⁵⁷»

«ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ»

«Ο εφιάλτης της Περσεφόνης»: Στο ποίημα γίνεται αναφορά στον αντιοικολογικό τρόπο ζωής των σημερινών ανθρώπων και ανάπτυξης της κοινωνίας.

Αξίες: οικολογικές

«Και πάμε. Εμάς προσμένει το σπιτάκι»

«ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ»

«Πρωινό άστρο»: Το ποίημα θυμίζει νανούρισμα. Μέσα από τους στίχους του παρουσιάζονται ευτυχισμένες οικογενειακές στιγμές. Όλη η πλάση, όλα τα αστέρια, ο θεός των σπουργιτιών και των παιδιών κοιτάζει το παιδί της μητέρας κοιμήθηκε. Είναι εμφανής η απεριόριστη αγάπη της μητέρας.

Αξίες: κοινωνικές

«Λούνα παρκ, παππούλη μου!»: Στο ποίημα πρωταγωνιστεί ένα παιδί, το οποίο μιλάει για τον παππού του με τρυφερότητα και δείχνει πως απολαμβάνει το ότι ο παππούς του έχει πάντα ανεξάντλητη διάθεση για παιχνίδι.

Αξίες: κοινωνικές

«Κόκκινη κλωστή δεμένη...»

«ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΗ»

«Ύπνε μου, έπαρέ μου το»: Πρόκειται για ένα νανούρισμα, με το οποίο εκφράζεται η αγάπη της μητέρας για την κόρη της αλλά και η επιθυμία της να την δει να μεγαλώνει. Η μητέρα επικαλείται τη φύση (τριαντάφυλλα, ρόδα, μήλα). Παράλληλα, εύχεται να είναι υγιής η κόρη της και φαντάζεται τον γάμο της.

Αξίες: κοινωνικές, οικολογικές, πολιτισμικές (πρόκειται για νανούρισμα)

---

⁵⁷ Τα πεζά γράμματα μέσα σε εισαγωγικά πάνω ακριβώς από τις θεματικές ενότητες είναι η απόδοση των ενοτήτων αυτών με στίχους ή μέσα από αποσπάσματα λογοτεχνικών κειμένων.

«Ψαλμωδίες γλυκές με τα πρώτα πρώτα Δόξα Σου»

«ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ»

«Η Ειρήνη, ο Ιησούς και το πουλί»: Στο ποίημα παρουσιάζεται η ανθρώπινη φύση του Ιησού, ο οποίος φανερώνει πως το αληθινό νόημα της ζωής βρίσκεται κοντά στη φύση, στα απλά και λιτά πράγματα («κελάηδαγε, αμέριμνο, ένα πουλί» [...]) «Χαμογελούσε ο Ιησούς»).

Αξίες: θρησκευτικές, οικολογικές, κοινωνικές (η σχέση του Ιησού με τη μητέρα του)

«Είσαι ο ουρανός ο απέραντος»: Το ποίημα μοιάζει με προσευχή. Γίνεται φανερή η αναζήτηση του Θεού από τον άνθρωπο, ο οποίος άνθρωπος βιώνει την παρουσία του Θεού μέσα από τη φύση (ουρανό, ήλιο, σύννεφα).

Αξίες: θρησκευτικές, οικολογικές

«Η δική μου προσευχή»: Το ποίημα είναι γραμμένο σαν να το παρουσιάζει ένα παιδί. Πρόκειται για μια προσευχή προς το Θεό, ζητώντας από Αυτόν όλα τα πλάσματα της γης να ζουν ευτυχισμένα (τριζόνια, δέντρα, τζιτζίκια, λουλούδια, άνθρωποι).

Αξίες: θρησκευτικές, οικολογικές

«Πρωτοχρονιάτικα κάλαντα της Κεφαλονιάς»: Τα κεφαλονίτικα κάλαντα της Πρωτοχρονιάς απευθύνονται στον αφέντη και στην κυρά του σπιτιού, λέγοντάς τους ευχές («αφέντη μ' ρήγα να σε δω [...] βασιλιά στον τόπο σου να σε τιμήσουν όλοι»).

Αξίες: θρησκευτικές, πολιτισμικές

«Η μάνα του Χριστού»: Το ποίημα του Κώστα Βάρναλη είναι σαν μοιρολόι της Παναγίας-μάνας για το χαμό του μονάκριβου γιου της.

Αξίες: θρησκευτικές, κοινωνικές, πολιτισμικές

«Όμορφη μου, καλή, γλυκιά πατρίδα»

«ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ»

«Θούριος»: Το απόσπασμα από το ποιητικό έργο του Ρήγα Βελεστινλή, *Θούριος*, έχει επαναστατικό αλλά και εμψυχωτικό χαρακτήρα. Απευθύνεται στους σκλαβωμένους Έλληνες, τους οποίους προτρέπει να ξεσηκωθούν ενάντια στους Τούρκους. Τονίζεται η σημασία της ελευθερίας ως πρώτιστου αγαθού του ανθρώπου.

Αξίες: εθνικές, ιδεολογικές-πολιτικές

«Το μικρό κλεφτόπουλο»: Πρόκειται για ένα δημοτικό τραγούδι. Σε αυτό πρωταγωνιστεί ένα μικρό κλεφτόπουλο, το οποίο μιλάει στο τουφέκι του σαν να είναι ένα πρόσωπο και του ζητάει να το προστατεύει από τους εχθρούς.

Αξίες: εθνικές, κοινωνικές, πολιτισμικές (χορός των κλεφτόπουλων)

«Ελεύθεροι πολιορκημένοι»: Το απόσπασμα από το ποιητικό έργο του Διονύσιου Σολωμού, *Ελεύθεροι πολιορκημένοι*, περιγράφει από τη μια την ομορφιά της φύσης (επικρατεί σιωπή) και από την άλλη την αγωνία των αποκλεισμένων στο Μεσολόγγι («στέκει ο Σουλιώτης ο καλός παράμερα και κλαίει»), οι οποίοι υποφέρουν από την πείνα. Το ηθικό των κατοίκων της πόλης έχει καμφθεί σημαντικά.

Αξίες: κοινωνικές, οικολογικές

«Ο Διάκος»: Στο ποίημα διαπιστώνεται η αντίθεση του θανάτου με την αναγέννηση της φύσης. Πρωταγωνιστεί ο Αθανάσιος Διάκος, ήρωας της Επανάστασης του 1821, ο οποίος διστάζει κι εκφράζει πόνο κι απορία για τον επικείμενο θάνατό του, όταν βλέπει την ομορφιά της φύσης την άνοιξη.

Αξίες: εθνικές, οικολογικές

«Αιγιαλούσα»: Το ποίημα αναφέρεται σε ένα ζευγάρι Ελληνοκύπριων που αναγκάζεται να αφήσει το σπίτι του, το οποίο βρίσκεται στα εδάφη που εισέβαλαν οι Τούρκοι. Εμφανής γίνεται ο πόνος του ξεριζωμού και της προσφυγιάς.

Αξίες: κοινωνικές

«Υγείά μου, πλούτη μου»

«ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟ»

«Ο μαύρος ήλιος»: Στο ποίημα παρουσιάζεται με χιουμοριστικό τρόπο το άγχος των γονιών που τους οδηγεί στην υπερβολή και σε λανθασμένα συμπεράσματα. Η κόρη ζωγράφισε έναν μαύρο ήλιο, γεγονός το οποίο δεν φανερώνει κάποιο ψυχολογικό πρόβλημα αλλά με αυτόν τον τρόπο η κόρη απεικόνισε την έκλειψη του ηλίου.

Αξίες: κοινωνικές

«Να φτιάξω έναν κόσμο που τίποτα δε θα του λείπει»

«ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ»

«Ο γλάρος»: Στο ποίημα αντιπαραβάλλεται η ανέμελη ζωή του γλάρου με την γεμάτη έννοιες ζωή του ανθρώπου. Σήμερα οι άνθρωποι χάνουν τις μικρές χαρές της φύσης και της καθημερινότητας κυνηγώντας την εφήμερη εξουσία.

Αξίες: κοινωνικές, οικολογικές

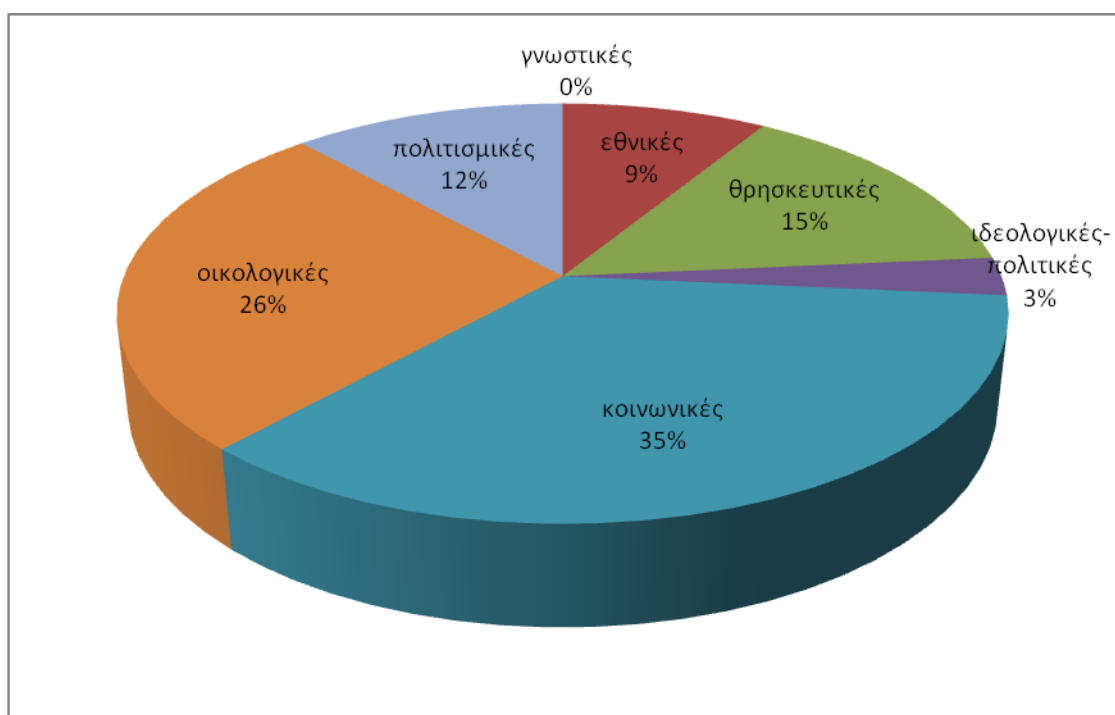
«Το τραγούδι του κλόουν»: Ήρωας του ποιήματος είναι ένας καλοσυνάτος κλόουν, που επιθυμεί να δανείσει και να χαρίσει πράγματα στα παιδιά αφιλοκερδώς (παπούτσι, καρδιά, δάκρυ, όνειρα, καρβέλια, χρώματα).

Αξίες: κοινωνικές

«Ας δώσουμε τον κόσμο στα παιδιά»: Στο ποίημα γίνεται αναφορά στο πώς θα ήταν ο κόσμος αν τα παιδιά είχαν την τύχη στα χέρια τους. Διαπιστώνεται πως ο κόσμος θα ήταν πολύ καλύτερος.

Αξίες: κοινωνικές, οικολογικές (τα παιδιά θα φυτέψουν αθάνατα δέντρα)

Η παρουσίαση των δεδομένων της έρευνας για τον εντοπισμό των αναφορών σχετικά με τα είδη αξιών στο περιεχόμενο των ποιημάτων του Ανθολογίου Λογοτεχνικών Κειμένων των Γ' και Δ' τάξεων Δημοτικού ακολουθεί εποπτικά σε γράφημα και αναλυτικά παρακάτω:

Τίτλος: Είδη αξιών- Ανθολόγιο Γ' & Δ' Δημοτικού

Η μελέτη των δεδομένων της έρευνας σχετικά με τις κατηγορίες των αξιών που εμφανίζονται στο περιεχόμενο των ποιημάτων που υπάρχουν στο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων της Γ' και Δ' Δημοτικού δείχνει τα εξής:

Δεν εμφανίζονται όλες οι κατηγορίες που διερευνούμε σχετικά με τα είδη των αξιών.

Η κατηγορία που δεν έχει καμία αναφορά είναι οι *γνωστικές* αξίες.

Τις περισσότερες αναφορές λαμβάνει η κατηγορία *κοινωνικές* αξίες (12 αναφορές σε ποσοστό 35%), ενώ αμέσως μετά ακολουθούν οι *οικολογικές* αξίες (9 αναφορές σε ποσοστό 26%). Λιγότερες αναφορές γίνονται στις *θρησκευτικές* αξίες (5 αναφορές σε

ποσοστό 15%), στις *πολιτισμικές* και στις *εθνικές* αξίες (4 αναφορές σε ποσοστό 12% και 3 αναφορές σε ποσοστό 9% αντίστοιχα). Τέλος, μία μόνο αναφορά γίνεται στην κατηγορία *ιδεολογικές-πολιτικές* αξίες (1 αναφορά σε ποσοστό 3%).

Στις αναφορές που σχετίζονται με τις *κοινωνικές* αξίες δίνεται έμφαση στην αξία της οικογένειας. Υπογραμμίζεται η απεριόριστη αγάπη της μητέρας προς τα μέλη της οικογένειας, καθώς και η ιδιαίτερη σχέση των παππούδων με τα εγγόνια τους. Όμως, ο σύγχρονος τρόπος ζωής έχει επηρεάσει τη συνοχή της παραδοσιακής ελληνικής οικογένειας. Το άγχος έχει μπει στη ζωή των ανθρώπων, οι οποίοι –κατά κύριο λόγο– ζουν αποξενωμένοι και απομονωμένοι. Λόγω εδαφικών διεκδικήσεων –και όχι μόνο– έρχεται στο προσκήνιο ξανά μετά από χρόνια το κοινωνικό φαινόμενο της προσφυγιάς.

Στόχος των *οικολογικών* αξιών είναι η ανάδειξη του αληθινού νοήματος της ζωής, δηλαδή μιας ζωής δίπλα στη φύση, κοντά στα απλά και λιτά πράγματα. Ωστόσο, η ζωή αυτή αποκλίνει σημαντικά από τον αντιοικολογικό τρόπο ανάπτυξης των σημερινών κοινωνιών.

Οι *θρησκευτικές* αξίες ενδυναμώνονται με αναφορές στην ορθόδοξη χριστιανική πίστη. Οι άνθρωποι εναποθέτουν τις ελπίδες τους στο θείο, βρίσκονται σε συνεχή αναζήτηση και βιώνουν την παρουσία της θεϊκής δύναμης μέσα από τη φύση και την προσευχή. Στις αναφορές υπογραμμίζεται η λιτή ζωή του Χριστού ως παράδειγμα για τον άνθρωπο.

Οι *πολιτισμικές* αξίες ενισχύονται με αναφορές που περιγράφουν εξιδανικευμένα ήθη της ελληνικής υπαίθρου και μορφές ζωής που τείνουν να εκλείψουν. Γίνεται αναφορά σε μορφές τέχνης, όπως είναι η μουσική και ο χορός (κάλαντα, μοιρολόι, δημοτικά τραγούδια και χοροί).

Οι *εθνικές* αξίες αναδεικνύονται από τις αναφορές για το χρέος και για τον ηρωισμό των πολεμιστών προς την πατρίδα. Τα ποιήματα που φέρουν τις αντίστοιχες αναφορές έχουν επαναστατικό και εμψυχωτικό χαρακτήρα, προβάλλουν τη γενναιότητα των Ελλήνων αγωνιστών και ενισχύουν την πεποίθηση της εθνικής συνέχειας. Προβάλλεται η ατομική θυσία για το συλλογικό καλό όπως, επίσης, η εθνική ομόνοια ενώπιον προβλημάτων και η καθολική συμμετοχή του λαού στους εθνικούς αγώνες.

Οι *ιδεολογικές-πολιτικές* αξίες τονίζονται με την αναφορά στη σημασία της ελευθερίας ως πρώτιστου αγαθού του ανθρώπου.

Με βάση την παραπάνω κατηγοριοποίηση είναι πρόδηλο ότι το περιεχόμενο των ποιημάτων που υπάρχουν στο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων της Γ' και Δ' Δημοτικού δίνει προτεραιότητα στις *κοινωνικές* αξίες, αφού αυτές καταλαμβάνουν το 35% επί του συνόλου των αναφορών στα είδη των αξιών.

Ε' - ΣΤ' Δημοτικού

«ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ Η ΦΥΣΗ»

«Ο ήλιος ο ηλιάτορας»: Στο απόσπασμα από την ποιητική σύνθεση του Οδυσσέα Ελύτη, *Ο ήλιος ο ηλιάτορας*, εκφράζεται η αγάπη του ποιητή για την Ελλάδα. Ο ήλιος ταξιδεύει σε όλη την Ελλάδα, χαρίζει το φως του, χαιρετά στεριές και θάλασσες διαλαλώντας μαζί με τους ανέμους την αγάπη τους για τον ελληνικό τόπο.

Αξίες: οικολογικές

«Στον κήπο»: Στο απόσπασμα από την ποιητική συλλογή του Κωστή Παλαμά, *Ασάλευτη ζωή*, προβάλλονται έμμεσα ανθρώπινα χαρακτηριστικά, όπως η εξωτερική μορφή και ο χαρακτήρας, μέσα από τη γλαφυρή περιγραφή ενός κήπου που είναι γεμάτος ρόδα, μενεξέδες και πανσέδες.

Αξίες: οικολογικές, κοινωνικές

«Να σ' αγναντεύω θάλασσα»: Το ποίημα είναι απόσπασμα από τον πρόλογο της ποιητικής συλλογής του Κώστα Βάρναλη, *Το φως που καίει*. Στο απόσπασμα φανερώνεται η αγάπη του ποιητή για τη θάλασσα. Το καλοκαίρι την αγναντεύει, ενώ το φθινόπωρο απολαμβάνει την εικόνα της μέσα από τον ήλιο και τη νεροποντή. Κοιτάζοντάς την φαντάζεται τα νησιά, τα ακρογιάλια και τους κάβους να ταξιδεύουν στον ουρανό μαζί με τους γλάρους.

Αξίες: οικολογικές

«Τραγουδάκια του Φωτούλη»: Ο ποιητής, Γιάννης Ρίτσος, μαγεμένος από την ομορφιά της φύσης κάθεται απόμερα και την παρατηρεί. Βλέπει τους τρυγητές που κοιμούνται «στον ίσκιο της Αγίας Μαρίας», πλάσματα της φύσης να συνεχίζουν την καθημερινότητάς τους, ένα μικρό παιδί που του αρκούν απλά πράγματα για να είναι ευτυχισμένο (ένα ζευγάρι πέδιλα ή ένα δικό του άσπρο γαϊδουράκι), προκαλώντας τη

ζήλια των άλλων πλασμάτων, όπως του κότσυφα. Ακόμη, η παιδική φαντασία μετατρέπει το τσόφλι του αυγού της κότας σε τρούλο εκκλησίας.

Αξίες: οικολογικές, κοινωνικές, θρησκευτικές

«Στο Καλοκαίρι»: Ο ποιητής, Ανδρέας Λασκαράτος, με κριτική και σαρκαστική διάθεση μιλάει για το καλοκαίρι. Στο ποίημα προβάλλονται τα αρνητικά στοιχεία της εποχής αυτής (καύσωνας, έντομα, λειψυδρία).

Αξίες: οικολογικές, γνωστικές

«Ο σκαντζόχοιρος»: Στο ποίημα δίνεται η εικόνα ενός σκαντζόχοιρου. Διαπιστώνεται πως, αν και πρόκειται για ένα μικρό ζώο, είναι σημαντικό και αυτόνομο (προστατεύεται από τους εχθρούς του με τα δυνατά του αγκάθια).

Αξίες: οικολογικές, γνωστικές

«ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ»

«Στο νησί των Φαιάκων»: Στο απόσπασμα ο Οδυσσέας, ναυαγός στο νησί των Φαιάκων, παίρνει το θάρρος να μιλήσει στη Ναυσικά και να της ζητήσει βοήθεια. Η Ναυσικά τον διαβεβαιώνει ότι, αφού βρέθηκε ως ξένος στον τόπο της, δεν θα στερηθεί τίποτα από όσα έχει ανάγκη.

Αξίες: κοινωνικές

«Προμηθέας Δεσμώτης»: Το απόσπασμα από την τραγωδία του Αισχύλου, *Προμηθέας Δεσμώτης*, πραγματεύεται την τιμωρία που υποβλήθηκε ο Προμηθέας, ο οποίος έκλεψε τη φωτιά από το θεό Ήφαιστο και την έδωσε στους ανθρώπους με σκοπό να τους βοηθήσει.

Αξίες: κοινωνικές, γνωστικές

«Προμηθέας ή το παιχνίδι μιας μέρας»: Στο ποίημα εκφράζονται οι συμβουλές του Προμηθέα προς τους ανθρώπους. Τους προτρέπει να μην χάσουν το πολύτιμο δώρο που τους έδωσε, τη φωτιά, γιατί οι συνέπειες θα είναι αρνητικές για το ανθρώπινο γένος. Θεωρεί ότι δεν έκλεψε ούτε αδίκησε κανέναν αλλά αποκατέστησε μια αδικία αιώνων εις βάρος των ανθρώπων.

Αξίες: ιδεολογικές-πολιτικές

«Της ξενιτιάς»: Πρόκειται για ένα δημοτικό τραγούδι, που αναφέρεται σε έναν άντρα, ο οποίος άντρας αναγκάζεται να φύγει στην ξενιτιά. Ελπίζει πως ο χρόνος παραμονής του στον ξένο τόπο θα είναι λίγος, η ελπίδα του όμως διαψεύδεται. Στη συνέχεια, εκφράζεται η ανησυχία του μην αρρωστήσει, γιατί δεν έχει κανέναν δίπλα του. Αλλά και αν αυτό συμβεί, θα επιθυμούσε το νερό και τους καρπούς του τόπου του.

Αξίες: κοινωνικές, πολιτισμικές

«Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΑΣ»

«Η μητέρα μου στην εκκλησία»: Ο ποιητής, Νικηφόρος Βρεττάκος, παρουσιάζει με αγάπη και θαυμασμό την προσωπικότητα της μητέρα του, περιγράφοντας την προετοιμασία της για να πάει στην εκκλησία. Η Κυριακή προβάλλεται ως μια ξεχωριστή ημέρα, ημέρα γιορτής.

Αξίες: θρησκευτικές, κοινωνικές

«Δέησις»: Το ποίημα αναφέρεται σε μια μητέρα που προσεύχεται για το παιδί της που είναι ναύτης. Η ίδια παρακαλάει να τον προστατεύει η Παναγία και να γυρίσει γρήγορα κοντά της. Ο γιος της, όμως, έχει ήδη χαθεί και η ίδια το γνωρίζει μέσα της.

Αξίες: θρησκευτικές, κοινωνικές

«Η μάνα μου»: Τον πρωταγωνιστικό ρόλο στο ποίημα έχει η μητέρα του ποιητή. Στην επιθυμία της να φροντίζει την οικογένειά της και να προσφέρει έχει συμπαραστάτη την ίδια την Παναγία, η οποία παρουσιάζεται δίπλα στη μορφή της μάνας.

Αξίες: θρησκευτικές, κοινωνικές

«Ο κορυδαλλός»: Ο Ανδρέας Εμπειρικός στο ποίημά του παρουσιάζει την μορφή ενός πατέρα συγκινημένου και χαρούμενου από την ύπαρξη του γιου του. Ταυτόχρονα, η φύση συμμετέχει σε αυτή τη χαρά (θρόισμα δέντρων, καθαρός ουρανός, ουράνιο τόξο).

Αξίες: κοινωνικές, οικολογικές

«Νανούρισμα»: Στο ποίημα αναδεικνύεται η αγάπη και η στοργή ενός πατέρα στην προσπάθειά του να αποκοιμίσει το μικρό κοριτσάκι του. Με τα λόγια του υπόσχεται να φέρει στο προσκεφάλι του κοριτσιού την ομορφιά όλης της φύσης (μονοπάτια, κληματαριές, κύματα, μέλισσες, άστρα).

Αξίες: κοινωνικές, οικολογικές, πολιτισμικές

«ΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ»

«Πώς ήθελα»: Στο ποίημα γίνεται αναφορά σε ένα μικρό παιδί που, θέλοντας να αποφύγει τις υποχρεώσεις του (διάβασμα, σχολείο), εκφράζει την επιθυμία του να ήταν ένα μικρό γατάκι. Θεωρεί πως η ζωή του ως γατάκι θα ήταν καλύτερη (θα κουλουριαζόταν, θα έπαιζε), όμως σκέφτεται ότι έτσι θα έχανε την αγάπη της μητέρας του, γεγονός που οδηγεί το παιδί σε περαιτέρω σκέψεις.

Αξίες: κοινωνικές

«Τα βουνά» στο «Ένα γράμμα στη Μίνα»: Στο ποίημα περιγράφονται έξι κορυφές βουνών που συνομιλούν και παρομοιάζονται με γέρο άνθρωπο, με χοντρή κοπέλα και με καλάμια. Ξεχωρίζει το βουνό που είναι μοναχό του.

Αξίες: οικολογικές, κοινωνικές

«ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ»

«Οι γκιόνηδες»: Στο ποίημα δύο πουλιά, ο γκιόνης και η κουκουβάγια, εμφανίζονται να συνομιλούν. Νιώθουν πως αδικούνται, διότι, ενώ τραγουδούν πολύ ωραία, δεν απολαμβάνουν τον απόλυτο θαυμασμό από τα άλλα πλάσματα της φύσης, όπως απολαμβάνουν τα αηδόνια. Επιθυμώντας να αποκαταστήσουν την αδικία, αναλαμβάνουν τα ίδια να επαινέσουν τους εαυτούς τους. Στο ποίημα τίθεται το θέμα της λανθασμένης αξιολόγησης και της αδικίας.

Αξίες: οικολογικές, κοινωνικές, ιδεολογικές-πολιτικές

«Η καλόγρια η τσιγγάνα»: Στο ποίημα πρωταγωνιστεί μια νεαρή καλόγρια, που κεντά σε ένα κιτρινωπό πανί εικόνες που η ίδια επιλέγει από τη φύση.

Αξίες: οικολογικές, πολιτισμικές (το κέντημα)

«ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ»

«Ένας Θεός»: Στο ποίημα τονίζεται η επίδραση που έχει το κοσμοϊστορικό γεγονός της γέννησης του Θεανθρώπου στην ψυχή του ποιητή και γενικότερα των ανθρώπων. Δημιουργούνται συναισθήματα χαράς και αγαλλίασης, ελπίδας και αγάπης. Ο ποιητής νιώθει τον Χριστό να γεννιέται μέσα του. Αυτή η εμπειρία μεταμορφώνει το σώμα του και λυτρώνει την ψυχή του.

Αξίες: θρησκευτικές

«Μοραίτικα κάλαντα»: Στα μοραίτικα κάλαντα προαναγγέλλεται το χαρμόσυνο γεγονός της γέννησης του Ιησού. Στη συνέχεια, απονέμονται έπαινοι στη νοικοκυρά του σπιτιού για την ομορφιά της και τη χάρη της. Τελειώνοντας, ζητείται από τη νοικοκυρά κάποιο κέρασμα, για παράδειγμα έναν κόκορα, μια κότα ή λίγα αυγά.

Αξίες: θρησκευτικές, πολιτισμικές

«Τα γόνατα του Ιησού»: Στο ποίημα γίνεται αναφορά σε ορισμένα γεγονότα της ζωής του Ιησού (η προσπάθειά Του να περπατήσει όντας μικρός, η βοήθεια που προσέφερε στον πατέρα Του, η συνομιλία Του με μικρά παιδιά που ήθελαν να Τον γνωρίσουν).

Αξίες: θρησκευτικές, κοινωνικές

«Η Ανάσταση του Ιησού»: Στο ποίημα υμνείται η θεία φύση του Ιησού, ο οποίος έρχεται αντιμέτωπος με τον Άδη. Η μάχη όμως είναι άνιση, καθώς η ζωή (που εκπροσωπεί ο Χριστός) είναι πιο δυνατή από τον θάνατο (που εκπροσωπεί ο Άδης). Ο Χριστός νικάει τον θάνατο –άρα και τον Άδη- με την Ανάστασή Του.

Αξίες: θρησκευτικές

«ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ»

«Της Λένως του Μπότσαρη»: Στο κείμενο προβάλλεται η ηρωική προσωπικότητα της Λένως Μπότσαρη, η οποία παρουσιάζεται εξοπλισμένη (έχει μαζί της τουφέκι και σπαθί) και αποφασισμένη να μην παραδοθεί στα χέρια των Τούρκων, όπως οι υπόλοιπες Σουλιώτισσες.

Αξίες: εθνικές

«Οι ελεύθεροι πολιορκημένοι»: Το ποίημα αναφέρεται στους πολιορκημένους Μεσολογγίτες, οι οποίοι αντιλαμβάνονται την ομορφιά της ανοιξιάτικης φύσης, είναι αποφασισμένοι όμως να υπερασπιστούν την πόλη τους θυσιάζοντας ακόμη και τη ζωή τους.

Αξίες: εθνικές, οικολογικές

«Ο φιλόπατρις»: Στο ποίημα εκφράζεται η αγάπη του ποιητή για την πατρίδα του, τη Ζάκυνθο. Την ευγνωμονεί που του χάρισε τη ζωή, τη νοσταλγεί και αναφέρεται στους λόγους που τον κρατούν μακριά της. Περιγράφοντας τη φυσική ομορφιά της πατρίδας του, εύχεται το τέλος της ζωής του να τον βρει εκεί.

Αξίες: εθνικές, οικολογικές, κοινωνικές

«Ο ξένος»: Ο Άγγελος Σικελιανός, επηρεασμένος από την Ομήρου Οδύσσεια, παρουσιάζει τον Οδυσσέα να συνομιλεί με τη Ναυσικά, η οποία του ζητά να της αποκαλύψει την ταυτότητά του. Ο Οδυσσέας, αφού πρώτα αναγνωρίσει στον τόπο εικόνες από τη δική του πατρίδα που τόσο λαχταρά να δει, ζητά από τη Ναυσικά να τον δεχτεί στο παλάτι της κι ύστερα θα της μιλήσει για τις περιπέτειές του.

Αξίες: εθνικές, οικολογικές, κοινωνικές

«Μπαρμπαγιάννη Μακρυγιάννη»: Ο Νίκος Γκάτσος με το συγκεκριμένο ποίημα απευθύνεται στον Ιωάννη Μακρυγιάννη εκθέτοντάς του την κατάσταση της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας. Του κάνει γνωστό ότι οι σύγχρονοι Έλληνες δεν ζουν σύμφωνα με τις δικές του συμβουλές για αλληλοσεβασμό, δικαιοσύνη και συνεργασία. Ζητά από τον Ιωάννη Μακρυγιάννη να έρθει στη σημερινή εποχή και να επιβάλλει την τάξη, να επαναφέρει τις ηθικές αξίες και να υπερασπιστεί το δίκαιο.

Αξίες: εθνικές, ιδεολογικές-πολιτικές

«Ένας στρατιώτης μουρμουρίζει στο αλβανικό μέτωπο»: Στο ποίημα προβάλλονται οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι Έλληνες στρατιώτες στο αλβανικό μέτωπο (δύσβατα μονοπάτια, κρύο, πείνα). Ένιωθαν νοσταλγία για τον τόπο τους και την οικογένειά τους. Με τη βοήθεια της Παναγίας έβρισκαν κουράγιο να πολεμήσουν θυσιάζοντας και τη ζωή τους για την ελευθερία της πατρίδας.

Αξίες: εθνικές, κοινωνικές, θρησκευτικές

«Λαός»: Στο ποίημα γίνεται εμφανές πως οι Έλληνες («μικρός λαός») αγωνίζονται ώστε όλοι οι άνθρωποι να ζουν με αξιοπρέπεια και χαρά.

Αξίες: ιδεολογικές-πολιτικές

«ΛΑΪΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»

«Το παραμύθι της γιαγιάς»: Στο ποίημα αναδεικνύεται η καλοσύνη αλλά και η αγάπη που νιώθει η γιαγιά για τα εγγόνια της. Καθισμένα γύρω από το «μαγκάλι» τα εγγόνια περιμένουν από τη γιαγιά να αφήσει τη ρόκα και να αρχίσει να αφηγείται το παραμύθι της.

Αξίες: κοινωνικές, πολιτισμικές

«Παιδικά νανουρίσματα»: Πρόκειται για νανούρισμα. Εκφράζεται η έντονη επιθυμία της μητέρας να δει το μωρό της να μεγαλώνει, να αποκτά και το ίδιο οικογένεια και να είναι υγιές.

Αξίες: κοινωνικές, θρησκευτικές (γίνεται αναφορά στην Παναγία), πολιτισμικές

«Λιανοτράγουδα»: Τα λιανοτράγουδα είναι ένα είδος δημοτικής ποίησης. Στους στίχους παρουσιάζεται το αγαπημένο πρόσωπο να λάμπει περισσότερο από κάθε άλλο άστρο του ουρανού και να έχει ωραιότερη κορμοστασιά κι από ένα ψηλό κυπαρίσσι. Επίσης, τονίζεται η σημασία της αγάπης για τη ζωή των ανθρώπων.

Αξίες: πολιτισμικές, κοινωνικές

«Μπροστά στις Καρυάτιδες»: Ο ποιητής, Ιωάννης Πολέμης, μιλάει για κάποιον, ίσως για τον εαυτό του, που στέκεται μαζί με την αγαπημένη του μπροστά στις Καρυάτιδες. Θαυμάζοντάς τες συνειδητοποιεί πως λείπει (έχει κλαπεί) μια από αυτές, γεγονός που τον κάνει να νιώθει αγανάκτηση και αδικία για το ελληνισμό. Ως παρηγοριά, φαντάζεται πως το κενό συμπληρώνεται από τη φιγούρα της γυναίκας που έχει δίπλα του.

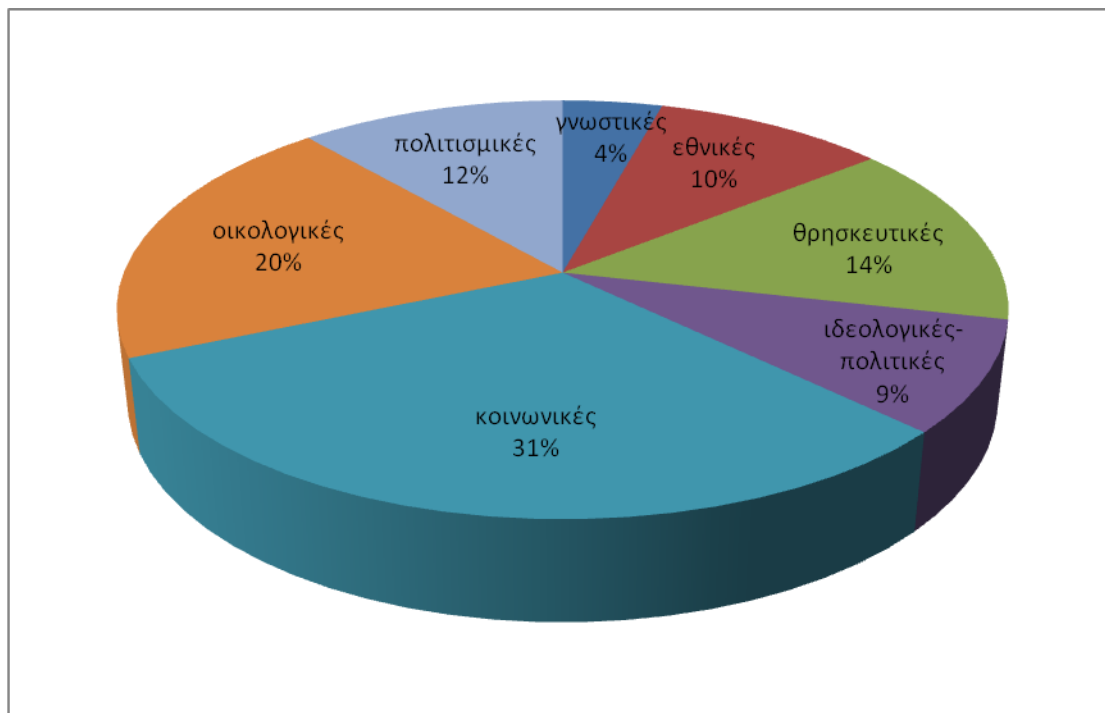
Αξίες: πολιτισμικές, εθνικές, ιδεολογικές-πολιτικές, κοινωνικές

«ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΦΙΛΙΑ»

«Ειρήνη»: Το ποίημα είναι ένας ύμνος προς την ειρήνη. Ο ποιητής, Γιάννης Ρίτσος, ορίζει την έννοια της ειρήνης πλάθοντας εικόνες με σκηνές από την καθημερινή ζωή. Οι μορφές του μικρού παιδιού, της μάνας και του πατέρα, το συναίσθημα της αγάπης, η έννοια της εργασίας, η ζεστασιά του σπιτικού, το δικαίωμα της μόρφωσης, η ομοψυχία ανάμεσα στους ανθρώπους, η ελπίδα και η πίστη στην ευτυχία ορίζουν επαρκώς την έννοια της ειρήνης.

Αξίες: ιδεολογικές-πολιτικές, κοινωνικές

Η παρουσίαση των δεδομένων της έρευνας για τον εντοπισμό των αναφορών σχετικά με τα είδη αξιών στο περιεχόμενο των ποιημάτων του Ανθολογίου Λογοτεχνικών Κειμένων των Ε΄ και ΣΤ΄ τάξεων Δημοτικού ακολουθεί εποπτικά σε γράφημα και αναλυτικά παρακάτω:

Τίτλος: Είδη αξιών- Ανθολόγιο Ε΄ & ΣΤ΄ Δημοτικού

Η μελέτη των δεδομένων της έρευνας σχετικά με τις κατηγορίες των αξιών που εμφανίζονται στο περιεχόμενο των ποιημάτων που υπάρχουν στο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων της Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού δείχνει τα εξής:

Εμφανίζονται όλες οι κατηγορίες που διερευνούμε σχετικά με τα είδη των αξιών.

Τις περισσότερες αναφορές λαμβάνει η κατηγορία *κοινωνικές* αξίες (22 αναφορές σε ποσοστό 31%), ενώ αμέσως μετά ακολουθεί η κατηγορία *οικολογικές* αξίες (14 αναφορές σε ποσοστό 20%). Οι *θρησκευτικές* αξίες (10 αναφορές) εμφανίζονται σε ποσοστό 14%, οι *πολιτισμικές* (8 αναφορές) σε ποσοστό 11%, οι *εθνικές* (7 αναφορές) σε ποσοστό 10% και οι *ιδεολογικές-πολιτικές* αξίες (6 αναφορές) σε ποσοστό 9%. Τέλος, στις *γνωστικές* αξίες γίνονται οι λιγότερες αναφορές (3 αναφορές σε ποσοστό 4%).

Οι αναφορές που σχετίζονται με τις *κοινωνικές* αξίες στηρίζουν τους καλά εδραιωμένους θεσμούς της ελληνικής κοινωνίας, δηλαδή την οικογένεια, τους

οικογενειακούς δεσμούς, τη συλλογικότητα, την εργασία και την κοινωνική καταξίωση μέσα από την επαγγελματική κατάταξη. Διευκρινίζεται πως το συναίσθημα της χαράς αποκτιέται μέσα από μικρά καθημερινά πράγματα. Στις αναφορές θίγεται και το ζήτημα της ξενιτιάς που απασχολούσε ανέκαθεν τον ελληνισμό.

Πηγή έμπνευσης πολλών ποιημάτων είναι η ομορφιά του ελληνικού τοπίου, μέσω του οποίου ενισχύονται οι *οικολογικές* αξίες. Γίνεται σαφής ο στενός δεσμός του ανθρώπου με τη φύση. Η τελευταία μάλιστα παρουσιάζεται να συμμετέχει στις ποικίλες εκφάνσεις της ζωής του ανθρώπου.

Οι αναφορές στις *θρησκευτικές* αξίες υπογραμμίζουν την ελληνική ορθόδοξη χριστιανική πίστη. Προβάλλεται η σημασία της εκκλησίας και της προσευχής. Η γέννηση του Χριστού αναβιώνει στην ψυχή των πιστών και προκαλεί συναισθήματα χαράς και αγαλλίασης, ελπίδας και αγάπης. Η Παναγία παρομοιάζεται με μια κοινή μητέρα που νοιάζεται για τα παιδιά της και τα προστατεύει.

Οι *πολιτισμικές* αξίες τονίζονται με αναφορές στον ελληνικό πολιτισμό, τη λαϊκή παράδοση και πολιτισμική κληρονομιά της Ελλάδας (κάλαντα, νανουρίσματα, παραμύθια, δημοτικά τραγούδια). Έτσι, επιβεβαιώνεται και ενισχύεται η ελληνικότητα των αναγνωστών.

Στις αναφορές που σχετίζονται με τις *εθνικές* αξίες προβάλλεται η αγάπη για την πατρίδα αλλά και ο σεβασμός στους προγόνους. Γίνεται εμφανές το ηθικό καθήκον όλων προς την πατρίδα. Συχνά η έννοια της πατρίδας συνάδει με την έννοια της θρησκείας και όλα αυτά κάτω από τη σκέπη της εθνικής συνείδησης. Τέλος, το αίσθημα της ελευθερίας παρουσιάζεται ως διαχρονικό αίτημα των Ελλήνων.

Οι *ιδεολογικές-πολιτικές* αξίες στοχεύουν στην καταπολέμηση της αδικίας και στην επικράτηση της δικαιοσύνης. Στις αναφορές προβάλλονται τα δημοκρατικά ιδεώδη, επιδιώκεται η τήρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η ύπαρξη ειρήνης σε όλον τον κόσμο.

Στόχος των *γνωστικών* αξιών είναι η απόκτηση γνώσεων και η αξιοποίηση των γνώσεων αυτών στην καθημερινή ζωή. Οι μαθητές προσεγγίζουν γνωστικά στοιχεία και τεχνικά χαρακτηριστικά της γλώσσας, επιστημονικά και κοινωνικά φαινόμενα, ιστορικά γεγονότα και εθιμοτυπικές τελετουργίες.

Με βάση την παραπάνω κατηγοριοποίηση είναι πρόδηλο ότι το περιεχόμενο των ποιημάτων που υπάρχουν στο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων της Ε΄ και ΣΤ΄

Δημοτικού δίνει προτεραιότητα στις *κοινωνικές* αξίες, αφού αυτές καταλαμβάνουν το 31% επί του συνόλου των αναφορών στα είδη των αξιών.

Βιβλίο Δασκάλου

Τα βιβλία Δασκάλου τόσο της Γλώσσας όσο και του Ανθολογίου Λογοτεχνικών Κειμένων περιγράφουν τη δομή των αντίστοιχων βιβλίων του μαθητή. Οι στόχοι που διατυπώνονται σε αυτά είναι ανάλογοι με τους στόχους που αναφέρονται στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών. Επιπλέον, στα βιβλία της Γλώσσας του μαθητή όλων των τάξεων, εκτός από την Α΄ Δημοτικού, στην αρχή κάθε κεφαλαίου περιγράφονται οι στόχοι της κάθε θεματικής ενότητας. Είναι σημαντικό να ειπωθεί ότι στις μεγαλύτερες τάξεις οι στόχοι αυτοί είναι κυρίως γνωστικοί, ενώ στις μικρότερες τάξεις οι στόχοι εστιάζουν στην τήρηση κανόνων και στην κοινωνικοποίηση του μαθητή.

Τα βιβλία της Γλώσσας και του Ανθολογίου είναι χωρισμένα σε θεματικές ενότητες, οι οποίες περιέχουν εκτός των άλλων και λογοτεχνικά κείμενα. Σε κάθε σχεδόν θεματική ενότητα υπάρχει και ένα τουλάχιστον ποίημα⁵⁸, το οποίο είναι ανάλογο με το γνωστικό επίπεδο των μαθητών. Ύστερα από κάθε ποίημα προτείνονται κάποιες δραστηριότητες, οι οποίες βοηθούν τον μαθητή στην κατανόηση του ποιήματος, ενεργοποιούν τη δημιουργικότητα και οξύνουν τη φαντασία του μαθητή. Οι δραστηριότητες αποτελούν μέσο αξιολόγησης από τον εκπαιδευτικό αλλά και μέσο αυτοαξιολόγησης από τον ίδιο τον μαθητή. Επίσης, προτείνεται συμπληρωματική βιβλιογραφία σχετικά με το θέμα της κάθε ενότητας, καθώς και χρήσιμες ηλεκτρονικές διευθύνσεις.

Στα βιβλία δασκάλου της Γλώσσας και του Ανθολογίου δίνονται μεθοδολογικές οδηγίες. Συγκεκριμένα, τα βιβλία δασκάλου των Ανθολογίων περιέχουν ενδεικτικές προσεγγίσεις των κειμένων –των ποιημάτων στην προκειμένη περίπτωση- κατά ενότητα, με σκοπό την ενεργοποίηση και έκφραση του μαθητή αλλά και την πιθανή διαθεματική σύνδεση των ποιημάτων με άλλα γνωστικά αντικείμενα. Οι προσεγγίσεις αυτές, όσον αφορά τα ποιήματα που εντοπίζονται, ομοιάζουν με τις ερμηνευτικές αναλύσεις που διατυπώθηκαν παραπάνω (βιβλία της Γλώσσας και του

---

⁵⁸ Η θεματολογία του κάθε ποιήματος καθορίζεται από τη θεματική ενότητα στην οποία εντάσσεται. Κάθε θεματική ενότητα περιέχει ποιήματα ομόθεμα.

Ανθολογίου όλων των τάξεων του Δημοτικού), με σκοπό τη μελέτη των αναφορών που σχετίζονται με τα είδη των αξιών που ερευνώνται.

Σύμφωνα με τα βιβλία δασκάλου της Γλώσσας και του Ανθολογίου, η εισαγωγή της ποίησης στα σχολικά βιβλία έχει ως σκοπό να τέρψει τους μικρούς αναγνώστες, να τους κάνει να νιώσουν την αισθητική απόλαυση που μπορούν να προσφέρουν τα ποιήματα και να τους οδηγήσει σε γόνιμο προβληματισμό. Οι μαθητές διαπιστώνουν με βιωματικό τρόπο ότι η ποίηση πηγάζει από την ίδια τη ζωή και ότι αυτή τη ζωή μεταμορφώνει με τρόπο μαγικό και εξαίσιτο ως έργο τέχνης.

Έχουν επιλεγεί ποιήματα που συνδυάζονται άμεσα και δημιουργικά με τα ενδιαφέροντα του παιδιού. Στόχος των ποιημάτων που επιλέχτηκαν είναι ο μαθητής να αποκτήσει γνώσεις (γνωστικές αξίες), να έρθει σε επαφή με την ελληνική κυρίως παράδοση και τον λαϊκό πολιτισμό (πολιτισμικές αξίες), να βιώσει μέσα από την ποίηση τη σύγχρονη πραγματικότητα και να θέσει τα θεμέλια για το μέλλον (κοινωνικές αξίες), να ενισχύσει το θρησκευτικό του φρόνημα (θρησκευτικές αξίες), να ισχυροποιήσει την εθνική του ταυτότητα (εθνικές αξίες), να αναπτύξει οικολογική συνείδηση (οικολογικές αξίες), να εξασκήσει την κριτική του σκέψη και να αποκτήσει ιδεολογική ταυτότητα (ιδεολογικές- πολιτικές αξίες).

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Γενικά συμπεράσματα και προτάσεις

Η μελέτη των δεδομένων της έρευνας σχετικά με τα είδη των αξιών που εμφανίζονται στην παρούσα εργασία δείχνει τα εξής:

Οι περισσότερες αναφορές στον Νόμο 1566/85 είναι για τις *κοινωνικές αξίες* (επικρατούν σε ποσοστό 24% επί των υπολοίπων). Στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. και στο Α.Π.Σ. που αφορούν το γλωσσικό μάθημα προτάσσονται οι *γνωστικές αξίες* με ποσοστό 57% και 63% αντίστοιχα. Στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών⁵⁹ οι περισσότερες αναφορές έχουν να κάνουν με τις *κοινωνικές και ιδεολογικές-πολιτικές αξίες* (επικρατούν σε ποσοστό 25% η κάθε κατηγορία επί των υπολοίπων).

Όσον αφορά τα σχολικά βιβλία της Γλώσσας του Δημοτικού, στην Α' τάξη υπερσχύουν οι αναφορές που σχετίζονται με τις *θρησκευτικές αξίες*, οι οποίες εμφανίζονται σε ποσοστό 33% επί των υπολοίπων, ενώ στη Β' τάξη δίνεται προτεραιότητα στις *κοινωνικές αξίες*, οι οποίες λαμβάνουν ποσοστό 32% επί των υπολοίπων. Στη Γ' τάξη προτάσσονται οι *κοινωνικές και οι θρησκευτικές αξίες* με ποσοστό 21% για την κάθε κατηγορία. Στη Δ' τάξη τον πρώτο λόγο έχουν οι *κοινωνικές αξίες*, οι οποίες εμφανίζονται σε ποσοστό 21% επί των υπολοίπων. Οι *οικολογικές αξίες* λαμβάνουν την πρώτη θέση όσον αφορά την Ε' τάξη (σε ποσοστό 22% επί των υπολοίπων), ενώ στη ΣΤ' τάξη υπερσχύουν οι *κοινωνικές αξίες*, οι οποίες εμφανίζονται σε ποσοστό 29% επί των υπολοίπων.

Στα Ανθολόγια των Λογοτεχνικών Κειμένων όλων των τάξεων κυριαρχούν οι *κοινωνικές αξίες*. Συγκεκριμένα, στο Ανθολόγιο Α'-Β' Δημοτικού οι *κοινωνικές αξίες* εμφανίζονται σε ποσοστό 24% επί των υπολοίπων, στο Ανθολόγιο Β'-Γ'

---

⁵⁹ Ερευνάται το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών του 2011 για τη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας στο Δημοτικό Σχολείο.

Δημοτικού προτάσσονται με ποσοστό 35% έναντι των άλλων αξιών που ερευνώνται και στο Ανθολόγιο Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού λαμβάνουν τη πρώτη θέση με ποσοστό 31% επί των υπολοίπων.

Όσον αφορά τα βιβλία του δασκάλου, ισχύει ό, τι και για το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, υπερισχύουν δηλαδή οι *κοινωνικές* αξίες.

Επομένως, γίνεται φανερό πως οι περισσότερες αναφορές γίνονται για τις *κοινωνικές* αξίες, καθώς αυτές λαμβάνουν την πρώτη θέση στον Νόμο 1566/85, στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, στα σχολικά βιβλία της Γλώσσας των Β΄, Γ΄, Δ΄ και ΣΤ΄ τάξεων του Δημοτικού, στα Ανθολόγια Λογοτεχνικών Κειμένων όλων των τάξεων του Δημοτικού και στα βιβλία δασκάλων της Γλώσσας και του Ανθολογίου όλων των τάξεων. Οι *γνωστικές* αξίες υπερτερούν στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. και στο Α.Π.Σ. που αφορούν τα μαθήματα της Γλώσσας, ενώ στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών της Γλώσσας και της Λογοτεχνίας για το Δημοτικό Σχολείο προτάσσονται οι *ιδεολογικές-πολιτικές* αξίες μαζί με τις *κοινωνικές*. Στο βιβλίο της Γλώσσας της Α΄ Δημοτικού επικρατούν οι *θρησκευτικές* αξίες, όπως και στο αντίστοιχο βιβλίο της Γ΄ Δημοτικού, στο οποίο λαμβάνουν την πρώτη θέση μαζί με τις *κοινωνικές* αξίες. Τέλος, στο βιβλίο της Γλώσσας της Ε΄ Δημοτικού προβάλλονται περισσότερο οι *οικολογικές* αξίες.

Πιο συγκεκριμένα:

Οι αναφορές που σχετίζονται με τις *κοινωνικές* αξίες προβάλλουν τον θεσμό της οικογένειας. Ως πρότυπο οικογένειας προβάλλεται η πυρηνική στην ολιγομελή της μορφή (γονείς με ένα έως δύο παιδιά). Μέσω των αναφορών διαπιστώνεται η στενή σχέση που αναπτύσσει το παιδί με τη μητέρα. Λίγες είναι οι αναφορές, ωστόσο, στον πατέρα και στους παππούδες. Έτσι, εξαιρείται η αξία του ρόλου της μητέρας στην οικογένεια και διαπιστώνεται η αποστασιοποιημένη στάση των παππούδων σε σχέση με την οικογένεια (γονείς και παιδιά).

Στις αναφορές γίνεται, επίσης, σαφής η αναγκαιότητα ένταξης των ατόμων στο κοινωνικό σύνολο. Τονίζεται η ατομική προσφορά, η οποία αποτελεί προϋπόθεση για την πρόοδο του κοινωνικού συνόλου. Υπογραμμίζεται η σημασία της κοινωνικοποίησης του ατόμου. Είναι γνωστό πως ο άνθρωπος είναι ον κοινωνικό και έχει ανάγκη για επικοινωνία και αλληλεπίδραση με άλλους ανθρώπους. Μέσω των αναφορών καλλιεργείται ένα πνεύμα συνεργασίας, συλλογικότητας και αλληλεγγύης. Επισημαίνεται η αναγκαιότητα ύπαρξης κοινωνικής συνοχής, ώστε να αντιμετωπίζονται τα φαινόμενα ξеноφοβίας και ρατσισμού και να εξαλείφονται κάθε

είδους κοινωνικές ανισότητες. Ο ρόλος του σχολείου είναι καθοριστικός όσον αφορά την αρμονική ένταξη των ατόμων στην κοινωνία. Η δημιουργία παιδαγωγικού κλίματος και η συνεργατική μορφή μάθησης συμβάλλουν στην ανάπτυξη υπεύθυνων προσωπικοτήτων με δημοκρατικές αξίες, που θα μπορούν να ανταποκριθούν στις προσταγές της κοινωνίας.

Οι αναφορές αναδεικνύουν τον τρόπο ζωής των ατόμων μέσα στην κοινωνία. Προβάλλονται στιγμές από την καθημερινή ζωή των ανθρώπων αλλά και η ανάγκη αυτών για εκπλήρωση των βασικών τους δικαιωμάτων. Υπογραμμίζεται η ανάγκη των ανθρώπων για κατοικία, εργασία⁶⁰ και μόρφωση. Οι μαθητές έρχονται σε επαφή με διάφορα κοινωνικά φαινόμενα, καθώς το περιεχόμενο της ποίησης είναι κοινωνικό. Αντιλαμβάνονται τις κοινωνικές αλλαγές σε παραδοσιακούς θεσμούς της κοινωνίας (πχ. νέες μορφές οικογένειας). Έτσι, οι κοινωνικές συμβάσεις αναθεωρούνται και εδώ έγκειται ο ρόλος της ποίησης και γενικότερα της λογοτεχνίας, ο ρόλος του πνευματικού ανθρώπου και του σχολείου ως κοινωνικοποιητικού θεσμού.

Στα ποιήματα των σχολικών εγχειριδίων του Δημοτικού προβάλλεται η ιδανική μορφή ζωής. Γίνεται φανερό πως στην καθημερινή ζωή υπάρχουν δυσκολίες, αλλά αυτές είναι δυνατό εύκολα να ξεπεραστούν. Για παράδειγμα, οι σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας φαίνεται να μοιάζουν ειδυλλιακές, χωρίς συγκρούσεις, αντιθέσεις και προβληματικές καταστάσεις. Στην πραγματική ζωή, όμως, δύσκολα συμβαίνει κάτι τέτοιο. Πολλές φορές είναι ανέφικτο να ξεπεραστεί ένα εμπόδιο, ή ακόμη κι αν αυτό ξεπεραστεί, οι συνέπειές του δεν θα είναι αναίμακτες.

Παράλληλα, υπερτονίζεται η αξία της φιλίας, η οποία στηρίζεται στην αγάπη και όχι στο συμφέρον, περιβάλλεται από ανιδιοτέλεια και εκδηλώνεται ως συμπάθεια, έμπρακτη βοήθεια και ευγνωμοσύνη. Υπάρχουν αναφορές που σχετίζονται με την αποδοχή του «άλλου», υπογραμμίζεται η θετική επίδραση της συλλογικότητας στη ζωή των ανθρώπων και της κοινωνικής συνεργασίας, με στόχο την ευημερία και την ευημερία των λαών.

Στα σημερινά σχολικά εγχειρίδια, επίσης, δεν γίνονται αναφορές για κάποια σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα, όπως η ανεργία. Χρειάζεται οι μαθητές να αναπτύξουν αισθήματα φιλευσπλαχνίας για τους κοινωνικά περιθωριοποιημένους και

---

⁶⁰ Η εργασία εξασφαλίζει την επαγγελματική καταξίωση, η οποία αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την αποδοχή του ατόμου από το κοινωνικό σύνολο.

παράλληλα να αναζητήσουν τους λόγους για τους οποίους υπάρχουν τόσο πολλοί άνεργοι και επαίτες στην κοινωνία σήμερα.

Επομένως, κρίνεται αναγκαία η συχνή αναθεώρηση και ο εμπλουτισμός των σχολικών εγχειριδίων, καθώς το περιεχόμενο της ποίησης είναι κοινωνικό, αφορά δηλαδή κοινωνίες που δεν μένουν στατικές αλλά εξελίσσονται διαρκώς. Έτσι, θα μπορούσε να πει κανείς πως η ποίηση –και γενικότερα η λογοτεχνία- συμβαδίζει με τις ανάγκες της κοινωνίας και του έθνους.

Στις αναφορές που σχετίζονται με τις *γνωστικές αξίες* δίνεται έμφαση στη διαχείριση και αξιοποίηση της νέας γνώσης και πληροφορίας. Τονίζεται η ανάγκη συνεχούς αναθεώρησης, αμφισβήτησης και ανανέωσης της γνώσης. Υπογραμμίζεται η σύνδεση της γνώσης με την πραγματικότητα και την καθημερινή ζωή⁶¹. Η γνώση αυτή είναι καλό να προσεγγίζεται με συγκεκριμένο τρόπο, κριτικά, και συνεπώς αξιολογικά. Οι μαθητές αποκτούν πρακτικές διά βίου μάθησης και μετέχουν σε βιωματικές διαδικασίες πρόσκτησης της γνώσης. Επισημαίνεται η σπουδαιότητα της ορθής αξιοποίησης των Τ.Π.Ε. Οι μαθητές προσεγγίζουν γνωστικά στοιχεία και τεχνολογικά χαρακτηριστικά της γλώσσας, κοινωνικά φαινόμενα, ιστορικά γεγονότα και εθιμοτυπικές τελετουργίες. Οι γνωστικές αξίες αποτελούν τη βάση για τη διαμόρφωση των κοινωνικών, εθνικών, θρησκευτικών, ιδεολογικών-πολιτικών, οικολογικών και πολιτισμικών αξιών, όλων δηλαδή των υπόλοιπων αξιών.

Οι *θρησκευτικές αξίες* τονίζονται με αναφορές στην ορθόδοξη χριστιανική παράδοση και τα χριστιανικά ήθη. Η θρησκευτική πίστη και η ελπίδα στο θείο θεωρούνται απαραίτητες για την κοινωνική προσαρμογή. Γίνονται αρκετές αναφορές σε θρησκευτικά έθιμα και χριστιανικές τελετουργίες (πχ. κάλαντα Χριστουγέννων και Πρωτοχρονιάς, βάφτιση, γάμος).

Οι *ιδεολογικές-πολιτικές αξίες* έχουν άμεση σχέση με τις ανθρωπιστικές αξίες (ελευθερία, αντιπολεμικό πνεύμα). Η καλλιέργεια κριτικής σκέψης είναι σημαντική για τους μαθητές, ώστε οι ίδιοι να στέκονται κριτικά απέναντι στα κοινωνικά προβλήματα και να αναπτύσσουν προβληματισμό. Μέσω των αναφορών προάγονται οι αξίες της δημοκρατίας, η κοινωνική δικαιοσύνη, η θεμελίωση ειρήνης και ασφάλειας. Σε μια πλουραλιστική κοινωνία –όπως η σημερινή- είναι σημαντικό να υπάρχει σεβασμός προς το διαφορετικό και ισότητα ευκαιριών για όλους, ώστε να

---

⁶¹ Το σχολείο επιδιώκει τη γνώση της γνώσης, δηλαδή ο μαθητής οφείλει να γνωρίσει τις συνθήκες παραγωγής της γνώσης και να συνειδητοποιήσει ότι η γνώση έχει ρίζες ιστορικά και κοινωνικοπολιτισμικά καθορισμένες (Βρεττός, 2005: 38).

αποτρέπονται φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού. Το σχολείο, ως κοινωνικοποιητικός θεσμός, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση ιδεολογίας και στοχεύει στην ανάδειξη των μαθητών σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες, που θα χαρακτηρίζονται από υπευθυνότητα. Το σημερινό σχολείο ακολουθεί διαπολιτισμική κατεύθυνση, αποδεχόμενο την κατάσταση της πολυπολιτισμικότητας. Είναι συνυφασμένο με τα δημοκρατικά ιδεώδη, προάγει δημοκρατικές αξίες, καλλιεργεί το σεβασμό προς το διαφορετικό, εξουδετερώνοντας θρησκευτικές και πολιτισμικές προκαταλήψεις, με στόχο την ενίσχυση της γλωσσικής και πολιτισμικής ταυτότητας των μαθητών.

Οι *οικολογικές* αξίες αναδεικνύονται με τις αναφορές στο περιβάλλον και στον άνθρωπο. Τονίζεται η ιδιαίτερη σχέση του ανθρώπου με τη φύση και τα ζώα⁶². Μέσω των αναφορών επιδιώκεται η καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης από μέρους των μαθητών. Η έκφραση οικολογικής ευαισθησίας συνδέεται με την υλοποίηση δράσεων που συμβάλλουν στη βελτίωση των συνθηκών του περιβάλλοντος, την ποιότητα ζωής και με την αειφόρο ανάπτυξη μέσα από τη σωστή διαχείριση των φυσικών πόρων. Ο σεβασμός προς τη φύση αποτελεί δείγμα πολιτισμού και παιδείας και αναβαθμίζει το επίπεδο ζωής του ανθρώπου.

Μέσω των αναφορών στις *εθνικές* αξίες επιχειρείται η έκφραση της αγάπης για την πατρίδα, καθώς και ο σεβασμός προς τους προγόνους, των οποίων η γενναιότητα αναδεικνύεται μέσα από τα ποιήματα. Τονίζεται η ανδρεία των πολεμιστών, η πίστη σε ιδανικά και η αυτοθυσία τους για την πατρίδα⁶³. Η εδαφική ακεραιότητα θεωρείται δεδομένη, όπως και η εθνική συνέχεια μέσα στον χρόνο. Οι κοινωνικές συνθήκες επηρεάζουν τη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας. Σε συνθήκες πολέμου παρατηρείται εντονότερο το εθνικό συναίσθημα. Χαρακτηριστικές είναι οι αναφορές στην επανάσταση του 1821 και στον πόλεμο του 1940, όπου διακρίνεται έντονο το επαναστατικό πνεύμα, αλλά και στους ήρωες που πολέμησαν και αυτοθυσιάστηκαν για την πατρίδα (πχ. Κολοκοτρώνης, Διάκος). Σε περιόδους κοινωνικών αναταραχών και εθνικών συγκρούσεων συχνά παρατηρείται εναπόθεση των ελπίδων στο θείο.

Οι *πολιτισμικές* αξίες προβάλλονται μέσω των αναφορών σε όψεις του ελληνικού πολιτισμού. Αναδεικνύεται η σημασία της τέχνης και η αξία της λαϊκής παράδοσης. Μέσω των ποιημάτων καλλιεργείται το αισθητικό κριτήριο των μαθητών, ευνοείται η

---

⁶² Απουσιάζουν αναφορές που σχετίζονται με το ευαίσθητο θέμα των αδέσποτων ζώων, το οποίο αποτελεί δείκτη για το πολιτισμικό επίπεδο μιας χώρας.

⁶³ Θα ήταν καλό να επισημανθεί πως απουσιάζουν αναφορές σε πολιτισμικές επιδράσεις από άλλους λαούς.

δημιουργική έκφραση και επιδιώκεται η ευαισθητοποίηση των μαθητών σε θέματα πολιτισμού. Οι μαθητές έρχονται σε επαφή με τη λαϊκή κουλτούρα, γνωρίζουν την ιστορία του ελληνικού πολιτισμού και διατηρούν, έτσι, μέσα στον χρόνο την ελληνικότητάς τους.

Επανεπιλημμένα επισημαίνεται η αρμονική και ισόρροπη σωματική και πνευματική ανάπτυξη των μαθητών. Στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. και στο Α.Π.Σ. δίνεται ιδιαίτερη σημασία στον γνωστικό τομέα. Αυτό δικαιολογείται καθώς οι γνωστικές αξίες αποτελούν τη βάση για τη διαμόρφωση των κοινωνικών, εθνικών, θρησκευτικών, ιδεολογικών-πολιτικών, οικολογικών και πολιτισμικών αξιών, όλων δηλαδή των υπόλοιπων αξιών. Ωστόσο, στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. και στο Α.Π.Σ. δεν υπάρχουν αναφορές σχετικές με τη θρησκεία ή το περιβάλλον. Στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών την πρώτη θέση λαμβάνουν οι κοινωνικές με τις ιδεολογικές-πολιτικές αξίες. Εκφράζοντας τις ανάγκες της σύγχρονης πολυπολιτισμικής κοινωνίας προάγουν τις δημοκρατικές αξίες, την κοινωνική δικαιοσύνη, τον σεβασμό προς το διαφορετικό. Υπογραμμίζεται η σημασία της ειρήνης μεταξύ των λαών, της αδελφοσύνης, της φιλίας και της αλληλοβοήθειας. Στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών δεν υπάρχουν αναφορές σχετικές με τη θρησκεία ή την πατρίδα.

Στον Νόμο 1566/85 τον πρωταγωνιστικό ρόλο έχουν οι κοινωνικές αξίες. Το ίδιο ισχύει και για τα σχολικά εγχειρίδια⁶⁴. Ερευνώντας τα ποιήματα στα βιβλία της Γλώσσας και του Ανθολογίου όλων των τάξεων διαπιστώνεται το κοινωνικό περιεχόμενο της ποίησης. Ο ρόλος των σχολικών εγχειριδίων φαίνεται να μην περιορίζεται μόνο στη μετάδοση γνώσεων και αξιών της κοινωνικής πραγματικότητας στους μαθητές, αλλά έχει και ως απώτερο σκοπό οι μαθητές να αποδεχτούν αυτές (γνώσεις και αξίες) και να τις ενστερνιστούν στην καθημερινή τους ζωή. Ειδικότερα, τα εγχειρίδια της Λογοτεχνίας είναι φορείς μετάδοσης αξιών και ιδεολογικών μηνυμάτων και συμβάλλουν στην κοινωνικοποίηση των μαθητών.

Επιδίωξη των σχολικών εγχειριδίων είναι η καλλιέργεια της εθνικής και πολιτισμικής ταυτότητας της νέας κοινωνίας, όπως αυτή άρχισε να διαμορφώνεται στα τέλη του 20^{ου} αιώνα έως του 21^{ου} αιώνα. Τα φαινόμενα διεθνοποίησης του πολιτισμού και παγκοσμιοποίησης της οικονομίας συντελούν στη δημιουργία ενός κοινωνικού

---

⁶⁴ Εξαίρεση αποτελούν το βιβλίο της Γλώσσας της Α΄ Δημοτικού όπου τον πρώτο λόγο έχουν οι θρησκευτικές αξίες και το βιβλίο της Γλώσσας της Ε΄ Δημοτικού το οποίο πραγματεύεται θέματα σχετικά περισσότερο με το περιβάλλον.

περιβάλλοντος με ποικίλα πολιτισμικά, γλωσσικά, εθνικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά, τα οποία αποτυπώνονται στην ποίηση.

Η ποίηση -και η λογοτεχνία γενικότερα- είναι αναγκαίο να διαφοροποιείται διδακτικά από τα άλλα γνωστικά αντικείμενα, να μην ακολουθεί μεθόδους διδασκαλίας και αξιολόγησης με αποκλειστικά γνωσιοκεντρικό χαρακτήρα. Η ποίηση δεν διδάσκεται, αλλά προσεγγίζεται. Κάθε ποίημα έχει τον δικό του τρόπο προσέγγισης, για την ακρίβεια έχει τόσες προσεγγίσεις όσοι και οι αναγνώστες του. Εκπέμπει πολλά μηνύματα, όμως παρέχει «δρόμους» για την ερμηνεία του. Γίνεται, οπότε, σαφές πως δεν υπάρχουν κανόνες προσέγγισης της ποίησης, υπάρχουν απλώς ερμηνευτικές συμβάσεις. Στόχος είναι η βίωση του ποιήματος, ώστε ο αναγνώστης να ανοίξει διάλογο με το ποίημα και να διαμορφώσει τη δική του αίσθηση για την ποίηση. Η λογοτεχνία δεν μεταδίδει μόνο πληροφορίες ούτε προσφέρει απλώς γνώσεις, αλλά ανοίγει παράθυρο προς τον «κόσμο» και τον συλλαμβάνει στην πολλαπλότητα και τη συνθετότητά του, στοχεύοντας πρωτίστως στην πρόκληση τέρψης και αισθητικής συγκίνησης.

Τα ποιήματα των σχολικών εγχειριδίων επιδιώκουν να προκαλέσουν μαθητές και εκπαιδευτικούς να εμπλακούν στη διαδικασία και το «παιχνίδι» της λογοτεχνικής ανάγνωσης. Πρόκειται για μια διεργασία η οποία εμπεριέχει στοιχεία δημιουργικότητας και απόλαυσης. Έτσι, οι μαθητές απολαμβάνουν την ποίηση και μέσω αυτής διερευνούν τον εαυτό τους και επικοινωνούν με τους συμμαθητές-συναναγνώστες τους.

Ο δάσκαλος διαδραματίζει σημαντικό ρόλο μέσα στην τάξη. Λειτουργεί κυρίως ως εμπυχωτής, προσπαθεί να μυήσει τους μαθητές στην ποίηση και να τους κάνει να την αγαπήσουν. Η ποίηση, άλλωστε, αναδεικνύει τις ευχάριστες στιγμές της ζωής και προφυλάσσει τα παιδιά από κακοτοπιές. Ο δάσκαλος χρειάζεται να έχει γενικές γνώσεις, τις οποίες θα μεταδίδει στους μαθητές. Γνωρίζει πως η ποίηση προσφέρει επιμέρους δυνατότητες για καλλιέργεια διαφόρων ιδιοτήτων των μαθητών. Σκοπός της ποίησης είναι η πρόκληση τέρψης και αισθητικής συγκίνησης, η βιωματική απόλαυση και η συνθετική αντιμετώπιση της ζωής από τους μαθητές και ο δάσκαλος έχει ενεργητικό ρόλο για την υλοποίηση του σκοπού αυτού.

Όσο καθοριστικός είναι ο ρόλος του δασκάλου τόσο σημαντικό είναι και το περιεχόμενο των σχολικών εγχειριδίων. Οι μαθητές διαβάζοντας λογοτεχνικά κείμενα αποκτούν πρότυπα, τα οποία πρότυπα είναι καλό να συμβαδίζουν με την εποχή που ζούμε. Τα θέματα των ποιημάτων, και γενικότερα των λογοτεχνικών κειμένων,

αντλούνται από την κοινωνική πραγματικότητα. Ωστόσο, η σημερινή εποχή χαρακτηρίζεται από μεγάλη ρευστότητα σε όλους τους τομείς. Γι' αυτό, λοιπόν, χρειάζεται συνεχής ανανέωση του περιεχομένου των σχολικών εγχειριδίων λόγω των ραγδαίων κοινωνικών μεταβολών.

Η θεματολογία των ποιημάτων και των λογοτεχνικών κειμένων γενικότερα είναι απαραίτητο να συμβαδίζει με τις τρέχουσες κοινωνικές συνθήκες. Όσον αφορά την οικογενειακή ζωή, στη θεματολογία των ποιημάτων -και των λογοτεχνικών κειμένων γενικότερα- των σχολικών βιβλίων είναι καλό να συμπεριλαμβάνονται οι νέες μορφές οικογένειας (πχ. μονογονεϊκή οικογένεια), πιο σύγχρονα μοντέλα, ώστε αυτά να ανταποκρίνονται στη μορφή οικογένειας του κάθε παιδιού. Οι μαθητές χρειάζονται πιο σύγχρονα πρότυπα για τη μητέρα-γυναίκα και για τον πατέρα-άντρα. Ακόμη, οι σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας είναι ωφέλιμο να αποτυπώνονται στην ποίηση και οι σχέσεις αυτές να πλησιάζουν τα βιώματα των μαθητών.

Όσον αφορά την κοινωνική ζωή, κρίνεται αναγκαίος ο εμπλουτισμός των σχολικών εγχειριδίων με ποιήματα –και γενικώς λογοτεχνικά κείμενα- που έχουν ως θέμα τους τη διαφορετικότητα και την αποδοχή του «άλλου». Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται ανεξέλεγκτη εισροή στη χώρα μας προσφύγων, καθώς και οικονομικών μεταναστών από διάφορες χώρες, οι οποίοι ζουν ανάμεσά μας, αποτελούν μέλη της κοινωνίας μας και συμβάλλουν στην ανάπτυξη της χώρας μας. Επίσης, υπάρχουν πολλά άτομα με ειδικές ανάγκες (Α.μ.Ε.Α.), τα οποία βγαίνουν όλο και περισσότερο προς την κοινωνία και αποκτούν όλο και περισσότερα δικαιώματα. Είναι πρόπον, λοιπόν, να υιοθετηθούν από την πλευρά των μαθητών σωστές στάσεις και συμπεριφορές απέναντι στα άτομα αυτά. Η ποίηση μπορεί να διαμορφώσει στάσεις και συμπεριφορές, γι' αυτό ανάμεσα στα θέματα που πραγματεύεται είναι απαραίτητο να υπάρχει και η αποδοχή του διαφορετικού.

Στα σημερινά σχολικά εγχειρίδια δεν γίνονται αναφορές για κάποια σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα, όπως η ανεργία. Χρειάζεται οι μαθητές να αναπτύξουν αισθήματα φιλευσπλαχνίας για τους κοινωνικά περιθωριοποιημένους και παράλληλα να αναζητήσουν τους λόγους για τους οποίους υπάρχουν τόσο πολλοί άνεργοι και επαίτες στην κοινωνία σήμερα. Έτσι, κρίνεται αναγκαία η ενσωμάτωση και τέτοιων θεμάτων που θίγουν σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα, όπως είναι η ανεργία, στα ποιήματα –και γενικότερα στα λογοτεχνικά κείμενα- των σχολικών βιβλίων.

Τα ποιήματα που εμπεριέχεται στα σχολικά εγχειρίδια, όπως έχει ήδη αναφερθεί, είναι καλό να ανανεώνονται και να εμπλουτίζονται με θέματα που να συμβαδίζουν με

την κοινωνική πραγματικότητα. Μείζον θέμα αποτελεί, ειδικά σήμερα, η προστασία του περιβάλλοντος. Οι μαθητές είναι ανάγκη να ενημερώνονται για την καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος, τις επιπτώσεις που έχει αυτό στον άνθρωπο και γενικά στα στοιχεία των οικοσυστημάτων του πλανήτη, με στόχο την ανάπτυξη από αυτούς οικολογικής συνείδησης, την αειφόρο ανάπτυξη και –τελικά- τη δημιουργία ενεργών πολιτών, οι οποίοι θα αναλαμβάνουν άμεση δράση για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Όσον αφορά θέματα πολιτισμού, στα ποιήματα των σχολικών εγχειριδίων αποτυπώνεται ο ελληνικός πολιτισμός, ο οποίος παρουσιάζεται ως συνέχεια του αρχαίου και βυζαντινού πολιτισμού. Γίνονται πολλές αναφορές στη λαϊκή παράδοση του τόπου, όμως δεν υπάρχουν αναφορές σχετικές με την παράδοση άλλων πολιτισμών. Θα ήταν καλό να συμπεριληφθούν στα σχολικά βιβλία ποιήματα που αναφέρονται στα επιτεύγματα ξένων πολιτισμών αλλά και της αλληλεπίδρασης αυτών με τον ελληνικό πολιτισμό.

Αναφορικά με την παρουσίαση της πατρίδας, τα ποιήματα που εμπεριέχονται στα σχολικά βιβλία προβάλλουν κυρίως την Ελλάδα του χθες. Είναι αρκετές οι αναφορές στην κατοχή, την ελληνική επανάσταση, τον ελληνοϊταλικό πόλεμο και στο δικτατορικό καθεστώς που υπήρχε για χρόνια στην Ελλάδα. Δίνεται ιδιαίτερη σημασία στις εδαφικές κατακτήσεις αλλά και στον ηρωισμό των Ελλήνων πολεμιστών που δεν δίστασαν ακόμη και να θυσιάσουν για την πατρίδα. Ωστόσο, δεν γίνονται αναφορές σχετικές με την Ελλάδα του σήμερα. Δεν υπάρχουν αναφορές που να προβάλλουν τη σύγχρονη ελληνική ιστορία, τη θέση της Ελλάδας στην Ευρώπη και στην ευρωπαϊκή ένωση, τον κοινό τρόπο ζωής με άλλους λαούς της Ευρώπης. Είναι κοινώς αποδεκτό πως η Ελλάδα σήμερα δεν παρουσιάζει την αίγλη του παρελθόντος. Όμως, ο μαθητές είναι απαραίτητο να γνωρίζουν τη σύγχρονη ελληνική ιστορία, ακόμη και αρνητικά στοιχεία για τους Έλληνες. Έτσι, οι μαθητές, αναπτύσσοντας την κριτική τους ικανότητα και μαθαίνοντας από τα λάθη του παρελθόντος, θα είναι ικανοί να αποφεύγουν παρόμοιες καταστάσεις.

Η επιστημονική γνώση έχει προχωρήσει, τα τεχνολογικά επιτεύγματα του ανθρώπου πολλαπλασιάζονται σε συνδυασμό με τις ανάγκες του. Τα παιδιά είναι καλό να ενημερώνονται για τα επιστημονικά επιτεύγματα και αν αυτό γίνεται μέσω της ποίησης, τότε καθίσταται πιο ευχάριστο και εποικοδομητικό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το ποίημα «Λιλιπούπολη» που υπάρχει στο βιβλίο της Γλώσσας της

ΣΤ' Δημοτικού, το οποίο αναφέρεται σε μια μηχανή ανακύκλωσης προϊόντων. Έτσι, διαφαίνεται ο διδακτική δύναμη της ποίησης.

Ο σύγχρονος τρόπος ζωής, μακριά από το φυσικό περιβάλλον, χαρακτηρίζεται από άγχος και γρήγορους ρυθμούς. Η ποίηση είναι απαραίτητη στη ζωή των ανθρώπων, για να απαλύνει αυτούς από τα προβλήματα και το άγχος. Τα σχολικά εγχειρίδια είναι καλό να περιέχουν ποιήματα τα οποία να αναφέρονται στον σύγχρονο τρόπο ζωής, να τονίζεται σε αυτά η ανάπτυξη της τεχνολογίας αλλά και η ενεργός δράση των ανθρώπων απέναντι στα προβλήματα που δημιουργεί ο σύγχρονος τρόπος ζωής. Η ποίηση, εκτός των άλλων, έχει τη δύναμη να αγγίζει την ψυχή των μικρών αναγνωστών, να προσεγγίζει αισθητικά τα παιδιά, με σκοπό την ευαισθητοποίηση αυτών.

Η ποίηση καταλαμβάνει μικρό μέρος στα διδακτικά εγχειρίδια, σε αντίθεση με το παρελθόν κατά το οποίο θεωρούνταν η βάση της μάθησης. Για την ακρίβεια, η ποίηση «δεινοπαθεί στην εκπαίδευση» τόσο από την υπέρμετρη ανάλυση και γλωσσική επεξεργασία όσο και από τον μικρό αριθμό ποιημάτων που υπάρχουν στα σχολικά εγχειρίδια⁶⁵. Η ποίηση προσεγγίζεται δεν διδάσκεται, βιώνεται και δεν αναλύεται. Ο τρόπος πρόσληψης αυτής είναι προσωπικός. Δεν υπάρχουν κανόνες προσέγγισης της ποίησης, υπάρχουν απλώς ερμηνευτικές συμβάσεις. Είναι καλό, επίσης, η ποίηση να προσεγγίζεται ολικά και όχι αποσπασματικά. Όσον αφορά τον αριθμό των ποιημάτων, προτείνεται η βελτίωση και ο εμπλουτισμός των σχολικών εγχειριδίων και με άλλα ποιήματα, ώστε ο μαθητής να έρθει περισσότερο σε επαφή με την ποίηση και να επωφεληθεί από αυτή. Απαραίτητη προϋπόθεση, βέβαια, αποτελεί η προσαρμογή του περιεχομένου της ποίησης στη νέα κοινωνική, οικονομική και πολιτική κατάσταση που έχει προκύψει από τις εξελίξεις τόσο σε επίπεδο εθνικό όσο και στη διεθνή πολιτική σκηνή. Έτσι, επιβεβαιώνεται το κοινωνικό περιεχόμενο της ποίησης στο Δημοτικό Σχολείο.

Πιθανότατα η παρούσα εργασία δεν μπόρεσε να καλύψει όλες τις πτυχές του κοινωνικού περιεχομένου της ποίησης. Η κατηγοριοποίηση των αξιών που έγινε είναι ενδεικτική, θα μπορούσαν να υπάρχουν κι άλλες κατηγορίες περισσότερο εξιδανικευμένες. Από τις αναφορές σε όλο το εύρος του ερευνητικού υλικού γίνεται εμφανές ότι η ποίηση έχει κοινωνικό περιεχόμενο. Ωστόσο, αναμένεται να

---

⁶⁵ Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, ό. π., σ. 117.

διαπιστωθεί, σε μια άλλη ίσως έρευνα⁶⁶, αν οι μαθητές τελειώνοντας το Γυμνάσιο ή το Λύκειο έχουν εσωτερικεύσει τις κοινωνικές αξίες της ποίησης. Κάτι άλλο που θα μπορούσε, επίσης, να ερευνηθεί είναι εάν το περιεχόμενο αυτό της ποίησης άπτεται στα ενδιαφέροντα των μαθητών του Δημοτικού Σχολείου.

Με την παρούσα έρευνα, αναμένεται η ανανέωση των προγραμμάτων σπουδών για το Δημοτικό Σχολείο, να γίνει δηλαδή μια προσπάθεια βελτίωσης και προσαρμογής του περιεχομένου της ποίησης στις ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας. Το Δημοτικό Σχολείο είναι, άλλωστε, ένας χώρος όπου διαμορφώνονται συμπεριφορές, διαπλάθονται προσωπικότητες, διαμορφώνονται στάσεις και ιδεολογίες. Οι έρευνες που γίνονται σε σχέση με αυτό σίγουρα βοηθούν τη συνολική και ατέρμονη προσπάθεια του Δημοτικού Σχολείου να επιτελέσει καλύτερα τις λειτουργίες του ως κοινωνικοποιητικός θεσμός.

---

⁶⁶ Η έρευνα αυτή θα απευθύνεται σε μαθητές Γυμνασίου ή Λυκείου.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνική βιβλιογραφία

- Αναγνωστόπουλος, Β. Δ. (1995). *Ποίηση και Σχολείο*. Αθήνα: εκδόσεις Πατάκη.
- Αποστολίδου, β. & Χοντολίδου, Ε. (1999). *Λογοτεχνία και Εκπαίδευση*. Αθήνα: εκδόσεις «τυπωθήτω» Γ. Δάρδανος.
- Αργυρίου, Α. (2000). *Η ελληνική ποίηση, τ. δ΄*. Αθήνα: εκδόσεις Σόκολη.
- Αργυρίου, Α. (2000). *Η ελληνική ποίηση, τ. ε΄*. Αθήνα: εκδόσεις Σόκολη.
- Βάμβουκας, Μ. Ι. (1991). *Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία*. Αθήνα: εκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΗΣ.
- Βουτιεριδής, Η. (1976). *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα.
- Βρεττός, Ι. (2005). *Θεωρίες της αγωγής, τ. Α΄*. Αθήνα.
- Γκιζελή, Β. Δ. (1993). *Απλά μαθήματα Κοινωνιολογίας*. Αθήνα: εκδόσεις Επικαιρότητα.
- Δασκαλάκης, Δ. (2009). *Εισαγωγή στη σύγχρονη κοινωνιολογία*. Αθήνα: εκδόσεις Παναζήση.
- Δημαράς, Κ. Θ. (1954). *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: εκδόσεις Ίκαρος.
- Ελύτης, Ο. (1982). *Νόημα και αλληλουχία στη νέα μας ποίηση*. Αθήνα: εκδόσεις Ίκαρος.
- Ζώρας, Γ. Γ. (1996). *Για την ποίηση: απόψεις λογοτεχνών για την ποιητική δημιουργία*. Αθήνα: εκδόσεις ΔΟΜΟΣ.
- Θεμελής, Γ. (1969). *Η διδασκαλία των Νέων ελληνικών, τ. β΄*. Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Κωνσταντινίδη.

- Κασιμάτη, Κ. (1984). *Μετανάστευση-Παλιννόστηση. Η προβληματική της δεύτερης γενιάς*. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Καψάλης, Α. & Χαραλάμπους, Δ. (1995). *Σχολικά εγχειρίδια, Θεσμική Εξέλιξη και Σύγχρονη Προβληματική*. Αθήνα: εκδόσεις Έκφραση.
- Κεφαλληναίου, Ε. (1995). *Νεοελληνικά Αλφαβητάρια 1771-1981*. Αθήνα: εκδόσεις Παρασκήνιο.
- Κυριαζής, Ν. (1999). *Η κοινωνιολογική Έρευνα*. Αθήνα: εκδόσεις Ελληνικά γράμματα.
- Κωνσταντίνου, Χ. Ι. (1997). *Σχολική Πραγματικότητα και Κοινωνικοποίηση του Μαθητή. Σκιαγράφηση των Κοινωνικοποιητικών Μηνυμάτων του Σχολείου και των Εκπαιδευτικών*. Αθήνα: εκδόσεις Gutenberg.
- Κωνσταντίνου, Χ. Ι. (2007). *Η Πρακτική του Εκπαιδευτικού στην Παιδαγωγική Επικοινωνία. Ο Αυταρχισμός ως κυρίαρχο Γνώρισμα της Υπαρκτής Σχολικής Πραγματικότητας*. Αθήνα: εκδόσεις Gutenberg.
- Μαγκάκης, Γ. Α. (1988). *Σκέψεις για τη Δημοκρατία*. Αθήνα: εκδόσεις Νέα Σύνορα – Α. Α. Λιβάνη.
- Μάνος, Α. (2000). *Φιλοσοφία των Αξιών*. Αθήνα: Σύλλογος προς διάδοσιν Ωφελίμων βιβλίων.
- Μαρωνίτης, Δ. (2000). *Η αρχαία κληρονομιά: γέφυρες πραγματικές, στημένες, κομμένες. Στο: Οι χρήσεις της Αρχαιότητας από το Νέο Ελληνισμό*. Αθήνα: Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας.
- Ματσαγγούρας, Η. Γ. (2000). *Θεωρία και πράξη*. (Επιμ. Α. Κατσίκη-Γκίβαλου). Αθήνα: εκδόσεις Καστανιώτη.
- Μερακλής, Μ. Γ. (2000). *Η ελληνική ποίηση, τ. β΄*. Αθήνα: εκδόσεις Σόκολη.
- Μιράσγεζη, Μ. Δ. (1978). *Νεοελληνική Λογοτεχνία, τ. α΄*. Αθήνα.
- Μιράσγεζη, Μ. Δ. (1978). *Ποίηση και Διδασκαλία*. Αθήνα.
- Μορέν, Ε. (2000). *Οι εφτά γνώσεις κλειδιά για την παιδεία του μέλλοντος*. (μτφρ. Θ. Τσαπακίδης). Αθήνα: εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου.
- Μουτσόπουλος, Ε. Α. (1977). *Η πορεία του πνεύματος, τ. γ΄, Αι Αξίαι*. Αθήνα: εκδόσεις Ερμής.
- Μπρούζος, Α. (2004). *Προσωποκεντρική Συμβουλευτική, Θεωρία, Έρευνα και Εφαρμογές*. Αθήνα: «τυπωθήτω» -Γ. Δάρδανος.

- Νικολάου, Γ. (2000). *Ένταξη και εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών στο δημοτικό σχολείο. Από την «ομοιογένεια» στην πολυπολιτισμικότητα*. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.
- Νικολάου, Σ.-Μ. (2007). *Θεωρητικά ζητήματα στην Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: εκδόσεις Gutenberg.
- Νόμος 1566 (1985). *Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις*. Φ.Ε.Κ. Α'167/30.09.1985.
- Νούτσος, Χ. (2003). *Ο δρόμος της καμήλας και το σχολείο. Η εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα: 1944-1946*. Αθήνα: εκδόσεις Βιβλιόραμα.
- Παπαδημητρίου, Β. (1998). *Περιβαλλοντική εκπαίδευση και σχολείο*. Αθήνα: εκδόσεις «τυπωθήτω».
- Παπαϊωάννου, Μ. Μ. (2000). *Η ελληνική ποίηση, τ. α'*. Αθήνα: εκδόσεις Σόκολη.
- Παπανούτσος, Ε. Π. (1976). *Η παιδεία, το μεγάλο μας πρόβλημα*. Αθήνα: εκδόσεις Δωδώνη.
- Πολίτης, Λ. (2009). *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- Σακελλαρίου, Χ. (1998). *Κοινωνιολογία της λογοτεχνίας*. Αθήνα: εκδόσεις Ελληνικά γράμματα.
- Σκαρτσής, Σ. (1984). *Μια πρακτική εισαγωγή στην ανάλυση της ποίησης*. Αθήνα: εκδόσεις Πατάκη.
- Σούλης, Σπ. Γ. (2002). *Παιδαγωγική της ένταξης, τ. α'*. Αθήνα: εκδόσεις «τυπωθήτω».
- Σπανάκου, Ζ. (1999). «Η νεότερη και σύγχρονη ιστορία στα Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γυμνασίου-Λυκείου (1940-1974: από τον πόλεμο του '40 στην τραγωδία της Κύπρου» στο Αποστολίδου, Β. & Χοντολίδου, Ε. (επιμ.). *Λογοτεχνία και Εκπαίδευση*. Αθήνα: εκδόσεις «τυπωθήτω».
- Στεργιόπουλος, Κ. (2000). *Η ελληνική ποίηση, τ. γ'*. Αθήνα: εκδόσεις Σόκολη.
- Στεφάνου, Λ. (1972). *Το πρόβλημα της μεθόδου στη μελέτη της ποίησης*. Αθήνα: εκδόσεις Κάλβος.
- Τσαούσης, Δ. Γ. (1984). *Χρηστικό λεξικό Κοινωνιολογίας*. Αθήνα: εκδόσεις Gutenberg.
- Τσιπλητάρης, Αθ. (2000). *Ψυχοκοινωνιολογία της σχολικής τάξης*. Αθήνα: Εκδόσεις Εκπαιδευτικών «Περιβολάκι».

- ΥΠΕΠΘ-Π.Ι. (2003). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) & Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης (Α.Π.Σ.)*, Φ.Ε.Κ. Β'/13-03-2003. Αθήνα.
- Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων-Π.Ι. (2011). *Πρόγραμμα Σπουδών για τη Διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας και της Λογοτεχνίας στο Δημοτικό Σχολείο*. Αθήνα.
- Υπουργείο Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων (2012). *Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Α' & Β' Δημοτικού: Το δελφίνι*. Αθήνα: ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ».
- Υπουργείο Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων (2012). *Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Γ' & Δ' Δημοτικού: Στο σκολείο του κόσμου*. Αθήνα: ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ».
- Υπουργείο Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων (2012). *Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Ε' & ΣΤ' Δημοτικού: Με λογισμό και μ' όνειρο*. Αθήνα: ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ».
- ΥΠΕΠΘ-Π.Ι. (2008). *Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Α' & Β' Δημοτικού: Το δελφίνι, Βιβλίο Δασκάλου – Μεθοδολογικές οδηγίες*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β..
- ΥΠΕΠΘ-Π.Ι. (2008). *Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Γ' & Δ' Δημοτικού: Στο σκολείο του κόσμου, Βιβλίο δασκάλου*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- ΥΠΕΠΘ-Π.Ι. (2008). *Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Ε' & ΣΤ' Δημοτικού: Με λογισμό και μ' όνειρο, Οδηγίες για το Δάσκαλο*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- ΥΠΕΠΘ-Π.Ι. (2008). *Γλώσσα Α' Δημοτικού – Γράμματα, Λέξεις, Ιστορίες*, τ. α' & β'. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- ΥΠΕΠΘ-Π.Ι. (2008). *Γλώσσα Β' Δημοτικού – Ταξίδι στον κόσμο της γλώσσας*, τ. α', β' & γ'. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- ΥΠΕΠΘ-Π.Ι. (2008). *Γλώσσα Γ' Δημοτικού – Τα απίθανα μολύβια*, τ. α', β' & γ'. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- ΥΠΕΠΘ-Π.Ι. (2008) *Γλώσσα Δ' Δημοτικού – Πετώντας με τις λέξεις*, τ. α', β' & γ'. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- ΥΠΕΠΘ-Π.Ι. (2008). *Γλώσσα Ε' Δημοτικού – Της γλώσσας ρόδι και ροδάκι*, τ. α', β' & γ'. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- ΥΠΕΠΘ-Π.Ι. (2008). *Γλώσσα ΣΤ' Δημοτικού – Λέξεις... Φράσεις... Κείμενα*, τ. α', β' & γ'. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.

- ΥΠΕΠΘ-Π.Ι. (2008). *Γλώσσα Α' Δημοτικού – Γράμματα, Λέξεις, Ιστορίες, Βιβλίο Δασκάλου – Μεθοδολογικές οδηγίες*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- ΥΠΕΠΘ-Π.Ι. (2008). *Γλώσσα Β' Δημοτικού – Ταξίδι στον κόσμο της γλώσσας, Βιβλίο Δασκάλου – Μεθοδολογικές οδηγίες*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- ΥΠΕΠΘ-Π.Ι. (2008). *Γλώσσα Γ' Δημοτικού – Τα απίθανα μολύβια, Βιβλίο Δασκάλου – Μεθοδολογικές οδηγίες*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- ΥΠΕΠΘ-Π.Ι. (2008). *Γλώσσα Δ' Δημοτικού – Πετώντας με τις λέξεις, Βιβλίο Δασκάλου*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- ΥΠΕΠΘ-Π.Ι. (2008). *Γλώσσα Ε' Δημοτικού – Της γλώσσας ρόδι και ροδάκι, Βιβλίο Δασκάλου – Μεθοδολογικές οδηγίες*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- ΥΠΕΠΘ-Π.Ι. (2008). *Γλώσσα ΣΤ' Δημοτικού – Λέξεις... Φράσεις... Κείμενα, Βιβλίο Δασκάλου – Μεθοδολογικές οδηγίες*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- ΥΠΕΠΘ-Π.Ι. (2008). *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Γ' Λυκείου*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- ΥΠΕΠΘ-Π.Ι. (2009). *Κοινωνιολογία, Γ' Λυκείου*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- ΥΠΕΠΘ-Π.Ι. (2010). *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- Φλογαίτη, Ε. (2006). *Εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφορία*. Αθήνα: εκδόσεις Ελληνικά γράμματα.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Bell, J. (1997). *Μεθοδολογικός Σχεδιασμός Παιδαγωγικής και Κοινωνικής Έρευνας*. (μτφρ. Α. Β. Ρήγα). Αθήνα: εκδόσεις Gutenberg.
- Berelson, B. (1971). *Content Analysis in Communication Research*. New York: Hafner Publishing Company.
- Cohen, L. & Manion, L. (1994). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Αθήνα: εκδόσεις Μεταίχμιο.
- Etzioni, A. (1999). *The new golden rule*. (μτφρ. Ανδ. Γιάνναρη). Αθήνα: εκδόσεις Καστανιώτη.
- Hall, J. (1990). *Η κοινωνιολογία της λογοτεχνίας*. (μτφρ. Μ. Δ. Τσαούση). Αθήνα: εκδόσεις Gutenberg.
- Hillmann, K.-H. (1986). *Wertewandel, Wissenschaftliche Buchgesellschaft*.

- Iser, W. (1978). *The Act of reading: A theory of aesthetic response*. USA: The Johns Hopkins University Press.
- Jauss, H. R. (1995). *Η θεωρεία της πρόσληψης. Τρία μελετήματα*. (μτφρ. Μ. Πεχλιβάνος). Αθήνα: εκδόσεις Εστία.
- Mason, J. (2003). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: εκδόσεις Ελληνικά γράμματα.
- Patton, M. Q. (1987). *Qualitative research and evaluation methods*. Newbury Park, Calif: Sage Publications.
- Pistoï, P. (1991). *Εθνική ταυτότητα και πολιτική κινητοποίηση*. (μτφρ. Κ. Α. Κατσουρός). Αθήνα: εκδόσεις Λεβιάθαν.
- Platt, J. (1981). Evidence and proof in documentary research: Some specific problems of documentary research. *Sociological Review*, 29, 1, 31-52.
- Schäfers, B. (1992). Die Grundlagen des Handelns Sinn, Normen, Werte In Körte, *Einführung in die Hauptbegriffe der Soziologie*. Opla-den, Leske & Budrich, S., 18-21.
- Vitti, M. (2003). *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. (μτφρ. Μ. Ζορμπά). Αθήνα: εκδόσεις Οδυσσέας.